

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
*Γεωπολιτική Ανάλυση, Γεωστρατηγική Σύνθεση
και Σπουδές Άμυνας και Διεθνούς Ασφάλειας*

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

Συγκριτική ανάλυση της στρατηγικής των ΗΠΑ στις κρίσεις της Κούβας και της Ουκρανίας μέσα από τον πολιτικό λόγο των John F. Kennedy και Joe Biden

Επόπτες:

Ιωάννης Θ. Μάζης, κύριος επιβλέπων, Καθηγητής, Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ

Ουρανία Χατζηδάκη, Καθηγήτρια Σχολή Ικάρων

Δρ. Άγις Γεώργιος Δήγκας, Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ

Ονοματεπώνυμο: Στεργιόπουλος Νικόλαος

Αθήνα, 2024

Πίνακας Περιεχομένων

1. Εισαγωγή.....	5
2. Ιστορική και βιβλιογραφική επισκόπηση.....	7
2.1. Ιστορική επισκόπηση των ρωσοαμερικανικών σχέσεων.....	7
2.2. Βιβλιογραφική επισκόπηση.....	14
2.2.1. Οι υπάρχουσες μελέτες αναφορικά με την Κρίση των Πυραύλων στην Κούβα.....	15
2.2.2 Οι υπάρχουσες μελέτες αναφορικά με τον Ρωσο-ουκρανικό Πόλεμο.....	17
2.2.3 Μελέτες για τη ρητορική του John F. Kennedy.....	19
2.2.4. Μελέτες για τη ρητορική του Joe Biden.....	22
3. Μεθοδολογία: Εφαρμογή της Γεωπολιτικής Συστημικής Ανάλυσης στα Σύμπλοκα της Κούβας και της Ουκρανίας.....	25
3.1. Τα υπό μελέτη Σώματα Κειμένων.....	27
3.1.1. Το Σώμα Κειμένων (corpus) του Kennedy.....	27
3.1.2. Το Σώμα Κειμένων (corpus) του Biden.....	28
3.2. Εξαγωγή Ποσοτικών Δεδομένων.....	29
3.2.1. Πίνακας 1: Λέξεις-κλειδιά του Σώματος Κειμένων Α’ “Ο λόγος του John F. Kennedy την περίοδο Σεπτέμβριος 1962 - Ιανουάριος 1963”.....	29
3.2.2. Πίνακας 2: Λέξεις-κλειδιά του Σώματος Κειμένων Β’ “Ο λόγος του Joe Biden την περίοδο Φεβρουάριος 2022 - Οκτώβριος 2023”.....	30
3.3. Ποιοτική Ανάλυση: Κριτική Ανάλυση Λόγου (Critical Discourse Analysis).....	30
3.3.1. Η προβολή του <i>Εμείς</i> στο σώμα κειμένων του Kennedy.....	32
3.3.2. Η προβολή του <i>Οι Άλλοι</i> στο Σώμα Κειμένων του Kennedy.....	38
3.3.3. Η προβολή του <i>Εμείς</i> στο Σώμα Κειμένων του Biden.....	45
3.3.4. Η προβολή του <i>Οι Άλλοι</i> στο Σώμα Κειμένων του Biden.....	52

4. Γεωπολιτικό Υπόδειγμα.....	57
4.1. Παρουσίαση πινάκων με τους στατιστικά σημαντικότερες λέξεις των δύο σωμάτων κειμένων, χωρισμένων με βάση τον άξονα <i>Εμείς- Οι Άλλοι</i>	57
4.1.1. Πίνακας 3: Οι «φιλοαμερικανικοί» όροι στον λόγο του Kennedy.....	57
4.1.2. Πίνακας 4: Οι «αντιρωσικοί» όροι στον λόγο του Kennedy.....	58
4.1.3. Πίνακας 5: Οι «φιλοαμερικανικοί» όροι στον λόγο του Biden.....	58
4.1.4. Πίνακας 6: Οι «αντιρωσικοί» όροι στον λόγο του Biden.....	59
4.2. Κανονικοποίηση των αριθμητικών δεδομένων.....	59
5. Συμπεράσματα.....	60
6. Μελλοντικές προοπτικές της έρευνας.....	64
Βιβλιογραφία.....	66

1. Εισαγωγή

Η εργασία αυτή αποσκοπεί στο να προβάλει την αμερικανική προεδρική ρητορική ως βασικό παράγοντα ανακατανομής της ισχύος τόσο στην περίπτωση της πυραυλική κρίσης του 1962 όσο και στην περίπτωση του πολέμου στην Ουκρανία. Βασικό στοιχείο της ρητορικής αυτής, το οποίο καλείται να αναδείξει η παρούσα διπλωματική εργασία, είναι η διαχρονικότητα των βασικών θεματικών της, δηλαδή του αντιρωσικού αισθήματος (είτε με την μορφή του αντικομμουνισμού, είτε με την μορφή της αντίθεσης στον αυταρχισμό) και του «μεσσιανικού» ρόλου των ΗΠΑ ως υπερασπιστών και συντηρητών της ελευθερίας και της δημοκρατίας παγκοσμίως.

Στόχος, λοιπόν, αυτού του πονήματος είναι να αποδείξει, με τη βοήθεια της μεθοδολογίας Ανάλυσης Λόγου (discourse analysis) και μέσα στα πλαίσια της Γεωπολιτικής Συστημικής Ανάλυσεως (ΣΓΑ), πως η ρητορική των δύο προέδρων, Kennedy και Biden, παρά τις βασικές διαφορές μεταξύ τους λόγω της παρόδου των δεκαετιών και της συνακόλουθης μεταβολής των ιστορικών συνθηκών, διακατέχονται από την ίδια λογική και τους ίδιους στόχους. Αποτέλεσμα αυτού είναι να δυνάμεθα πλέον να μιλάμε για επιστροφή της ψυχροπολεμικής ρητορικής, τρεις δεκαετίες μετά την επίσημη λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Θα προσπαθήσουμε, λοιπόν, να αναδείξουμε το πώς η ρητορική αυτή ασκεί καίρια γεωπολιτική επιρροή και στα δύο υπό μελέτη σύμπλοκα, δηλαδή της Κούβας και της Ουκρανίας.

Προσδοκώμενο, λοιπόν, αποτέλεσμα της παρούσας διπλωματικής είναι η κατασκευή γεωπολιτικού υποδείγματος τάσεων της ανακατανομής της ισχύος. Στο υπόδειγμα αυτό θα αποτυπώνεται η ανακατανομή της ισχύος σε αμφοτέρωτα τα προαναφερθέντα γεωπολιτικά συστήματα. Η ανάλυση της δράσης και της λειτουργίας του Γεωπολιτικού Παράγοντα θα πραγματοποιηθεί επί του πυλώνα ισχύος «Πολιτισμός/Πληροφορία».

Πιο αναλυτικά, στο δεύτερο κεφάλαιο, με τίτλο «Ιστορική και βιβλιογραφική επισκόπηση» θα διεξαχθεί αρχικά μια ιστορική αναδρομή με επίκεντρο της σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου το 1945 μέχρι και τις μέρες μας. Κατά την αναδρομή αυτή έμφαση θα δοθεί στα δύο γεγονότα που μας αφορούν, δηλαδή την Κρίση των Πυραύλων και τον ρωσο-ουκρανικό πόλεμο. Στη συνέχεια, θα εξετασθεί η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την ολοκλήρωση της μελέτης, η οποία προσέφερε τις θεωρητικές βάσεις για την επικείμενη ανάλυση. Η βιβλιογραφική αυτή επισκόπηση θα παραθέσει σε ξεχωριστά υποκεφάλαια της ιστορικές (και όχι μόνο) μελέτες αναφορικά με την πυραυλική κρίση και την ρωσο-ουκρανική σύρραξη αντίστοιχα. Ανάλογος είναι και ο διαχωρισμός στα υποκεφάλαια που αφορούν την σχετική με την ανάλυση της προεδρικής ρητορικής βιβλιογραφία, με τον διαχωρισμό να γίνεται ανάμεσα στις μελέτες για την ρητορική του Kennedy και τις αντίστοιχες για τη ρητορική του Biden.

Στο τρίτο κεφάλαιο διεξάγεται η ποσοτικοποίηση και η ανάλυση των δεδομένων μας. Πιο συγκεκριμένα, θα επεξηγηθεί η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί, δηλαδή η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση του Ιωάννη Μάζη και θα οριστούν τα υπό μελέτη Γεωπολιτικά Συστήματα και Υποσυστήματα, όπως και ο Γεωπολιτικός Παράγοντας ανακατανομής της ισχύος. Εν συνεχεία, αφού γίνει η παρουσίαση των σωμάτων κειμένων, δηλαδή των επιλεγμένων ομιλιών και επιστολών των δύο προέδρων θα διεξαχθεί με τη συνδρομή του ψηφιακού εργαλείου sketch engine η ποσοτική ανάλυση αυτών και θα δημιουργηθούν πίνακες με τις λέξεις κλειδιά του κάθε corpus. Από την ποσοτική ανάλυση θα προκύψουν οι

γεωπολιτικοί δείκτες που θα χρησιμοποιήσουμε κατά την εφαρμογή της ΣΓΑ. Το κεφάλαιο θα ολοκληρωθεί με την ποιοτική ανάλυση των δύο σωμάτων κειμένων με βάση κάποιες από τις λέξεις κλειδιά που θα αναδείξει η ποσοτική ανάλυση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα συγκρίνουμε τις στατιστικά σημαντικότερες λέξεις των δύο σωμάτων κειμένων και θα ποσοτικοποιήσουμε τα δεδομένα μας, με σκοπό την κατασκευή του Γεωπολιτικού Υποδείγματος.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα γίνει παράθεση των συμπερασμάτων που θα προκύψουν από την έρευνα.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι μελλοντικές προοπτικές της έρευνας.

2. Ιστορική και βιβλιογραφική επισκόπηση

2.1. Ιστορική επισκόπηση των ρωσοαμερικανικών σχέσεων

Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ (μετέπειτα Ρωσική Ομοσπονδία) αποτέλεσε βασικό παράγοντα καθορισμού των διεθνών εξελίξεων κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα. Παρά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, όπως ονομάστηκε ο εν λόγω ανταγωνισμός, το 1991, η σχέση των δύο αυτών ισχυρών κρατών συνεχίζουν να είναι τεταμένες, γεγονός που όξυνε σε μεγάλο βαθμό η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022. Η εν λόγω εισβολή συνεχίζεται μέχρι και σήμερα έχοντας εξελιχθεί σε μακροχρόνια πολεμική σύρραξη με σοβαρότατες οικονομικές και ανθρωπιστικές συνέπειες, όχι μόνο όσον αφορά τις εμπόλεμες χώρες αλλά και το διεθνές στερέωμα.

Πιο αναλυτικά, όσον αφορά τον Ψυχρό Πόλεμο και την κλιμάκωσή του, πρόκειται για τον ανταγωνισμό ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, ο οποίος προέκυψε μετά την ήττα της ναζιστικής Γερμανίας τον Μάιο του 1945 και τη συνεπακόλουθη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Με την έλευση της ειρήνης η αστάθεια της αναγκαστικής συμμαχίας των δύο υπερδυνάμεων άρχισε να αποκαλύπτεται με αποτέλεσμα μια μακρόχρονη περίοδο αντιπαράθεσης με σκοπό την υπεροχή της μίας δύναμης έναντι της άλλης. Η αντιπαράθεση αυτή δεν οδήγησε σε απευθείας ένοπλη σύγκρουση μεταξύ των δύο κρατών, αλλά διεξήχθη στο επίπεδο της διπλωματίας, της πολεμικής προετοιμασίας, της σύναψης συμμαχιών, της κατασκοπείας και της προπαγάνδας.

Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν από τα μέσα της δεκαετίας του '40 στην άρση εκ μέρους της αμερικανικής ηγεσίας της πολιτικής μη εμπλοκής στα ευρωπαϊκά ζητήματα, με σκοπό την αντιμετώπιση της «κομμουνιστικής απειλής». Πρώτο και βασικό στοιχείο αυτής της νέας πορείας στην αμερικανική εξωτερική πολιτική ήταν η εφαρμογή του Δόγματος Τρούμαν (1947), σύμφωνα με το οποίο οι ΗΠΑ δεσμεύονταν να προσφέρουν βοήθεια σε κυβερνήσεις που κινδύνευαν να ανατραπούν από τις κομμουνιστικές δυνάμεις, ενώ μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ (1947) προσφέρθηκαν δισεκατομμύρια δολάρια ως οικονομική ενίσχυση για την θωράκιση φιλοδυτικών κρατών απέναντι στον σοβιετικό επεκτατισμό. Αποτέλεσμα αυτών ήταν ο διαχωρισμός της ευρωπαϊκής ηπείρου σε δύο τμήματα, το δυτικό υπό την επιρροή των ΗΠΑ και των συμμάχων τους και το ανατολικό υπό την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτού του διαχωρισμού αποτελεί η περίπτωση της Γερμανίας, η οποία διχοτομήθηκε σε Ανατολική και Δυτική.

Ο Ψυχρός Πόλεμος, βέβαια, δεν παρέμεινε εντός ευρωπαϊκών πλαισίων, αλλά επεκτάθηκε σε παγκόσμια κλίμακα, συνδεδεμένος σε μεγάλο βαθμό με τα αντιαποικιακά επαναστατικά κινήματα εκείνης της περιόδου. Ορισμένα γεγονότα-σταθμοί στην πορεία της αντιπαράθεσης είναι η εγκαθίδρυση κομμουνιστικού καθεστώτος στη Κίνα το 1947, ο Πόλεμος της Κορέας (1950-1953) και η αρχή της αμερικανικής επέμβασης στο Βιετνάμ το 1955, η οποία θα διαρκέσει ως την τελική απομάκρυνση των αμερικανικών στρατευμάτων το 1975 (Britannica, 1998).

Μία ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος του ρωσοαμερικανικού ανταγωνισμού εκείνης της περιόδου αποτελεί η μονίμως παρούσα απειλή χρήσης της ατομικής βόμβας. Αυτό το όπλο μαζικής καταστροφής, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την ισοπέδωση των ιαπωνικών πόλεων Χιροσίμα και Ναγκασάκι τον Αύγουστο του 1945 από την αμερικανική πολεμική αεροπορία, αποτέλεσε την δαμόκλειο σπάθη της περιόδου, ειδικά μετά την απόκτηση πυρηνικού

οπλοστασίου από την ΕΣΣΔ το 1949. Η πρόσβαση αμφοτέρων των δύο υπερδυνάμεων σε αυτό το όπλο μαζικής καταστροφής οδήγησε αφενός στην λεγόμενη “Κούρσα των Εξοπλισμών” και αφετέρου στην αποφυγή της απευθείας πολεμικής σύγκρουσης μεταξύ τους.

Η κορύφωση αυτού του ανταγωνισμού, καθώς και του φόβου ενός πυρηνικού πολέμου, ήρθε με τη Κρίση των Πυραύλων το 1962, η οποία αποτελεί ένα εκ των δύο γεγονότων προς μελέτη της παρούσας εργασίας. Πιο αναλυτικά, το 1959 το επαναστατικό κίνημα της Κούβας, υπό την ηγεσία του Fidel Castro, ανέτρεψε την φιλοαμερικανική δικτατορική κυβέρνηση της χώρας και εγκαθίδρυσε σοσιαλιστικό καθεστώς, το οποίο σύντομα ανέπτυξε διπλωματικές, εμπορικές και στρατιωτικές σχέσεις με την ΕΣΣΔ. Δεδομένης, λοιπόν, της γεωγραφικής εγγύτητας της Κούβας στις ΗΠΑ, αυτή η εξέλιξη αποτέλεσε αγκάθι στην αμερικανική ηγεσία, τα ηνία της οποίας ανέλαβε από τον Ιανουάριο του 1961 ο John F. Kennedy.

Από την προεκλογική κιόλας περίοδο ο Kennedy ανέπτυξε μία έντονα αντισοβιετική ρητορική, ενώ ταυτόχρονα ένευξε έντονα την κυβέρνηση Eisenhower, κατηγορώντας την ότι επέτρεψε την επικράτηση ενός φιλοκομμουνιστικού καθεστώτος τόσο κοντά στα εδάφη των ΗΠΑ. Μάλιστα, στις αρχές της προεδρίας του Kennedy, στις 17 Απριλίου 1961, έλαβε χώρα η εμπνευσμένη επί διακυβερνήσεως Eisenhower εισβολή φιλοαμερικανών Κουβανών εξόριστων στην πατρίδα τους, γνωστή ως Απόβαση του Κόλπου των Χοίρων. Για την απόλυτη αποτυχία της επιχείρησης αυτής ο Kennedy ανέλαβε την πλήρη ευθύνη (John F. Kennedy Presidential Library and Museum).

Οι ολοένα εντεινόμενες σχέσεις της ΕΣΣΔ με το καθεστώς του Castro και η «πολεμική» διάθεση του Γενικού Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης Nikita Khrushchev κατά την πρώτη του συνάντηση με τον Kennedy τον Ιούνιο του 1961 ήταν κάποιιοι από τους παράγοντες που όξυναν το ήδη τεταμένο κλίμα ανάμεσα στις δύο χώρες. Σε αυτό συνέδραμε, επίσης, η κατασκευή του τείχους του Βερολίνου τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς, καθώς και η συνέχιση των πυρηνικών δοκιμών εκ μέρους των Σοβιετικών. Ταυτόχρονα, ο Kennedy ενέκρινε και αυτός με τη σειρά του τη διεξαγωγή περισσότερων πυρηνικών δοκιμών και την αύξηση της παραγωγής βαλλιστικών διηπειρωτικών πυραύλων. Γενικότερα, ο νέος πρόεδρος έδωσε μεγάλη έμφαση στους πολεμικούς εξοπλισμούς και την ετοιμότητα του αμερικανικού στρατεύματος (Benson, 2003). Σε αυτά πλαίσια έλαβε χώρα πληθώρα αμερικανικών στρατιωτικών ασκήσεων στην περιοχή της Καραϊβικής με σκοπό τον εκφοβισμό της Κούβας, χωρίς όμως ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Ο δρόμος προς την κρίση άνοιξε όταν, στις 3 Σεπτεμβρίου 1962, ο υπουργός Βιομηχανίας της Κούβας Ernesto “Che” Guevara επισκέφθηκε τον Khrushchev εξασφαλίζοντας όχι μόνο οικονομική και τεχνική βοήθεια, αλλά και τη συμφωνία Αβάνας-Μόσχας, σύμφωνα με την οποία επρόκειτο να σταλεί στην Κούβα σοβιετικός οπλισμός και στρατιωτικό συμβουλευτικό προσωπικό (Diez Acosta, 2002). Σε αυτές τις εξελίξεις ο Kennedy απάντησε την αμέσως επόμενη μέρα δηλώνοντας πως οι ΗΠΑ, καθώς δεν διαβλέπουν κάποια άμεση απειλή για την ασφάλεια και των συμφερόντων τους, δεν θα προβούν σε επέμβαση, ξεκαθαρίζοντας όμως πως, εάν τα δεδομένα αυτά αλλάξουν, θα υπάρξει άμεση αμερικανική αντίδραση. Στις θέσεις του αυτές ενέμεινε και κατά την προεδρική συνέντευξη Τύπου της 13^{ης} Σεπτεμβρίου, όπου, όμως, απαντώντας στο ερώτημα δημοσιογράφου, έκανε σαφές πως «εάν η Κούβα αποκτήσει την ικανότητα να πραγματοποιεί επιθετικές ενέργειες κατά των Ηνωμένων Πολιτειών, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα δράσουν»¹.

---

¹ “If Cuba should possess a capacity to carry out offensive actions against the United States, then the United States would act”

Αξίζει να σημειωθεί πως, ήδη από τις 11 Σεπτεμβρίου, η ΕΣΣΔ είχε δηλώσει πως η οποιαδήποτε κίνηση κατά του κουβανικού κράτους θα θεωρούνταν *casus belli*, ενώ είχαν ήδη τοποθετηθεί μυστικά στο έδαφος της Κούβας σοβιετικοί πυραυλοι με πυρηνικές κεφαλές. Αυτή η κίνηση ήταν αφενός μια απάντηση εκ μέρους των Σοβιετικών στην τοποθέτηση αμερικανικών πυρηνικών όπλων στην Ιταλία και την Τουρκία (Nash, 1997) και αφετέρου μια απόπειρα του Castro να θωρακίσει τη χώρα του έναντι της αμερικανικής επεμβατικότητας, καθώς, παρά το φιάσκο της απόβασης στον Κόλπο των Χοίρων, οι αμερικανοκίνητες προσπάθειες ανατροπής του καθεστώτος του δεν είχαν σταματήσει (Diez Acosta, 2002).

Εντέλει, στις 15 Οκτωβρίου της ίδιας χρονιάς, η ύπαρξη των 42 πυρηνικών πυραύλων στην Κούβα αποκαλύφθηκε μέσω φωτογραφιών της υπό κατασκευή πυρηνικής βάσης τις οποίες τράβηξε αμερικανικό U-2 κατασκοπευτικό αεροπλάνο. Αμέσως ενημερώθηκε ο Αμερικανός πρόεδρος, γεγονός που αποτελεί την αφετηρία της Πυραυλικής Κρίσης, η οποία θα διαρκέσει 13 μέρες. Ο Kennedy, με σκοπό την αποφυγή δημιουργίας κλίματος πανικού, ακολούθησε το επίσημο καθημερινό του πρόγραμμα, διατηρώντας την κατάσταση υπό άκρα μυστικότητα. Μάλιστα, στη συνάντησή του με τον υπουργό Εξωτερικών της ΕΣΣΔ στις 18 Οκτωβρίου δεν αποκάλυψε πως γνώριζε για την ύπαρξη των εν λόγω πυραυλικών συστημάτων (Stern, 2003).

Ύστερα από μέρες συναντήσεων και διαβουλεύσεων με δώδεκα από τους πλέον έμπιστους συμβούλους του, οι οποίοι αποτέλεσαν την Executive Committee of the National Security Council, γνωστή ως ExComm, ο Kennedy απέρριψε τη λύση της εναέριας επίθεσης και αποφάσισε τον ναυτικό αποκλεισμό της Κούβας (Kennedy R., 1969) (Allison, 1971). Στη συνέχεια, στις 22 Οκτωβρίου, απέστειλε επιστολή προς τον Khrushchev, στην οποία του υπενθύμισε τις καταστροφικές συνέπειες που θα είχε μία επερχόμενη πυρηνική σύγκρουση τόσο για το αμυνόμενο όσο και για το επιτιθέμενο κράτος και ζήτησε με τηλεγραφικό τρόπο την απομάκρυνση των εν λόγω πυραύλων από το νησιωτικό κράτος (Chomsky, 2012). Το απόγευμα της ίδιας μέρας απευθύνθηκε στους Αμερικανούς πολίτες, ενημερώνοντάς τους σχετικά με τον υφιστάμενο κίνδυνο, καθώς και τις συνεπακόλουθες κινήσεις των ΗΠΑ, και διαβεβαίωνοντάς τους πως, παρότι η κυβέρνησή του ήταν πάντοτε προσανατολισμένη προς την ειρηνική επίλυση των διαφορών, δεν επρόκειτο να επιλέξει την ειρήνη σε βάρος της ελευθερίας (Miller Center).

Στον απόηχο της γνωστοποίησης και επισημοποίησης της κρίσης, η κατάσταση εκτραχύνθηκε με την εμφάνιση σοβιετικών υποβρυχίων στην θάλασσα της Καραϊβικής και την απάντηση, μέσω επιστολής, του Khrushchev στις 24 Οκτωβρίου, ο οποίος δήλωσε εμμέσως πλην σαφώς πως δεν θα υποκύψει σε εκβιασμούς. Την επόμενη ημέρα ο Kennedy αποστέλλει στον Γενικό Γραμματέα μία ακόμη επιστολή, συνεχίζοντας να καταγγέλλει την ΕΣΣΔ ως μοναδικό υπεύθυνο για την δυσμενή αυτή κατάσταση και να επιρρίπτει στον Khrushchev την αποκλειστική ευθύνη της απομάκρυνσης των πυρηνικών κεφαλών από το κουβανικό έδαφος. Είναι, λοιπόν, πασιφανής η παντελής έλλειψη υποχωρητικής διάθεσης και από τις δύο πλευρές (Beschlos, 1991) (Frankel, 2004).

Τα πρώτα δείγματα επίλυσης της κρίσης άρχισαν να εμφανίζονται την 11^η ημέρα, δηλαδή στις 26 Οκτωβρίου, οπότε ο Nikita Khrushchev γράφει στον Αμερικανό ομόλογό του πως θα συμφωνούσε σε απομάκρυνση των πυραύλων με την προϋπόθεση της άρσης του ναυτικού αποκλεισμού και εφόσον δοθούν εγγυήσεις πως δεν θα υπάρξει μελλοντική επίθεση των ΗΠΑ εναντίον της Κούβας. Η απάντηση του Kennedy σε αυτά τα αιτήματα ήταν θετική, όμως την επόμενη μέρα στάλθηκε από τη Μόσχα μία πιο απαιτητική επιστολή, η οποία ζητούσε επιπλέον και την απομάκρυνση των αμερικανικών πυρηνικών πυραύλων από την

Τουρκία. Εν τέλει και αυτό το αίτημα έγινε δεκτό, όμως στα πλαίσια μυστικής συμφωνίας, η οποία είδε το φως της δημοσιότητας πολλές δεκαετίες αργότερα. Με το πέρας αυτών των διαπραγματεύσεων, στις 28 Οκτωβρίου 1962, η Κρίση των Πυραύλων στην Κούβα, μια περίοδος που χαρακτηρίστηκε ως η πιο επικίνδυνη στιγμή του Ψυχρού Πολέμου, έφτασε στο τέλος της, με τις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων να εισέρχονται σε περίοδο εξομάλυνσης (John F. Kennedy Presidential Library and Museum).

Το 1963, και παρότι η «κούρσα των εξοπλισμών» συνεχίστηκε σε αρκετά μεγάλο βαθμό και μετά την επίλυση της κρίσης, ο Kennedy άρχισε να εγκαταλείπει την ως τότε χαρακτηριστική ψυχροπολεμική και αντισοβιετική ρητορική του. Αντίθετα επέδειξε μια ισχυρή επιθυμία για επούλωση των πληγών που άνοιξαν λόγω του ρωσοαμερικανικού ανταγωνισμού των περασμένων δεκαετιών και για γεφύρωση του χάσματος που είχε δημιουργηθεί. Μάλιστα, τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς, σε ομιλία του ανέφερε πως «ο βασικότερος κοινός μας σύνδεσμος είναι ότι όλοι κατοικούμε σε αυτόν τον μικρό πλανήτη. Όλοι αναπνέουμε τον ίδιο αέρα. Όλοι αγαπάμε το μέλλον των παιδιών μας. Και είμαστε όλοι θνητοί»² (Windt, 1987). Αποτέλεσμα της υιοθέτησης αυτής της πιο μετριοπαθούς και συμφιλιωτικής στάσης είναι η υπογραφή της Συνθήκης Μερικής Απαγόρευσης Δοκιμών (Partial Test Ban Treaty) τον Ιούλιο του 1963.

Κατά τις επόμενες δεκαετίες σημειώθηκε αποκλιμάκωση στις σχέσεις των δύο χωρών με την υπογραφή συμφωνιών για εκατέρωθεν μείωση των εξοπλισμών το 1972 και το 1979. Σημαντικό ρόλο σε αυτή την εξέλιξη διαδραμάτισε και η ρήξη του 1960 ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, γεγονός που περιέπλεξε τη γεωπολιτική σκακιέρα της εποχής, ανατρέποντας την μέχρι τότε απλοϊκή διχοτόμηση του κόσμου σε δυτικό και ανατολικό μπλοκ.

Με εξαίρεση μία σύντομη αναζωπύρωση του ψυχροπολεμικού μίσους ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ στις αρχές της δεκαετίας του 1980, με αφορμή τον ανταγωνισμό για επικράτηση στον λεγόμενο Τρίτο Κόσμο, οι σχέσεις των δύο χωρών συνέχισαν να είναι ομαλές μέχρι και την τελική κατάρρευση των καθεστώτων της ανατολικής Ευρώπης την περίοδο 1989-90. Άμεσο επακόλουθο αυτής της εξέλιξης ήταν η ολοκληρωτική διάλυση της ΕΣΣΔ το 1991 και η διαδοχή της από τη Ρωσική Ομοσπονδία (Britannica, 1998).

Στα χρόνια που ακολούθησαν, παρατηρείται σαφώς μεγαλύτερη προθυμία και από τις δύο πλευρές για καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας, χωρίς αυτό να συνεπάγεται την πλήρη έλλειψη εντάσεων. Αρχικά, παρά την εγκαθίδρυση Ημιπροεδρικής Δημοκρατίας στη Ρωσία, γεγονός που την ενέταξε στα πλαίσια των δυτικών φιλελεύθερων προτύπων, η αμερικανική εξωτερική πολιτική εξακολουθούσε να μεριμνά για τη θωράκιση των συμφερόντων της, καθώς και για την εδραίωση και ενίσχυση της επιρροής της στις πλησιέστερες στα ρωσικά εδάφη ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, παρά τον εκδημοκρατισμό του ρωσικού πολιτεύματος, παρατηρείται μία κριτική τάση της Δύσης (δηλαδή των ΗΠΑ και της συμμαχικής Ευρώπης) προς αυτό, καθώς και έμμεσες ή άμεσες πιέσεις για μεταρρυθμίσεις. Βέβαια, πολλά μέλη της ρωσικής ελίτ, υποβοηθούμενα από τη ρητορική της διακυβέρνησης του Vladimir Putin, έχουν υποστηρίξει πως η χώρα τους έπεσε θύμα εκμετάλλευσης από τις ΗΠΑ κατά την περίοδο που ακολούθησε την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος, την περίοδο δηλαδή που η Ρωσία ήταν σχετικά ανίσχυρη.

---

² “our most basic common link is that we all inhabit this small planet. We all breathe the same air. We all cherish our children's future. And we are all mortal”

Η ύπαρξη χάσματος κατέστη προφανής κατά την Κρίση στο Κόσοβο το 1999, ενώ η ανάδειξη του Vladimir Putin σε πρόεδρο τον Ιανουάριο της επόμενης χρονιάς δημιούργησε ανησυχία σχετικά με την πορεία εκδημοκρατισμού της χώρας. Τα επόμενα δείγματα κρίσης στις ρωσοαμερικανικές σχέσεις εμφανίστηκαν το 2003, χρονιά κατά την οποία οι ΗΠΑ άσκησαν δριμυία κριτική στη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος στη Ρωσία, καθώς και στην ύφεση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που παρατηρήθηκε επί διακυβέρνησης Putin (Rumer & Sokolsky, 2019).

Με τη σειρά της η Ρωσική Ομοσπονδία καταδίκασε την αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ, καθώς και την υποστήριξη των ΗΠΑ σε μια σειρά επαναστατικών κινημάτων, που έμειναν γνωστά ως «έγχρωμη επανάσταση». Στα κινήματα αυτά συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων η Επανάσταση των Ρόδων στη Γεωργία (2003) και η Πορτοκαλί Επανάσταση στην Ουκρανία (2004). Μάλιστα, οι επαναστάσεις αυτές θεωρήθηκαν από τη ρωσική ηγεσία ως μέρος του αμερικανικού σχεδίου απομόνωσης της Ρωσικής Ομοσπονδίας, εγκαθιδρύοντας στα γειτονικά της κράτη προσφιλή προς τη Δύση καθεστώτα.

Στα πλαίσια αυτών των εξελίξεων η Ρωσική Ομοσπονδία καταδίκασε τις προσπάθειες της Ουκρανίας και της Γεωργίας για ένταξη στην Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO). Μάλιστα, αυτή η προσπάθεια εκ μέρους της Γεωργίας υπήρξε μία εκ των αιτιών που οδήγησαν στον πόλεμο Ρωσίας-Γεωργίας του 2008, που έληξε με οριστική νίκη των ρωσικών δυνάμεων και των συμμάχων της, τη Νότια Οσσετία και την Αμπχαζία (Mearsheimer, 2014).

Οι σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας εξομαλύνθηκαν για ακόμη μια φορά κατά την περίοδο 2008-2012, δηλαδή όσο τα ηνία της χώρας είχε αναλάβει ο σαφώς πιο μετριοπαθής Dmitri Medvedev, ο οποίος διατηρούσε αρκετά καλές διπλωματικές σχέσεις με τον τότε Αμερικανό πρόεδρο Barack Obama. Αυτή η σύντομη περίοδος συνεννόησης και συνεργασίας έληξε με την επαναφορά του Putin στη ρωσική προεδρία τον Μάιο του 2012, θέση την οποία διατηρεί ως και σήμερα. Η όποια προσπάθεια εκδημοκρατισμού είχε λάβει χώρα την προηγούμενη περίοδο, πλέον ανατράπηκε, ενώ η εξωτερική πολιτική που ακολούθησε το Κρεμλίνο απέναντι στη Δύση χαρακτηρίζεται από σκληρότητα και επιθετικότητα (Rumer & Sokolsky, 2019).

Το 2014 ήταν η χρονιά που το κλίμα ανάμεσα στα δύο υπό συζήτηση κράτη άρχισε να θυμίζει την εχθρότητα της ψυχροπολεμικής περιόδου. Στις 22 Φεβρουαρίου έλαβε χώρα στην Ουκρανία επανάσταση, η οποία ανέτρεψε την φιλορωσική κυβέρνηση του Viktor Yanukovich και εγκαθίδρυσε μια κυβέρνηση με σαφώς πιο φιλοδυτικό προσανατολισμό. Η επανάσταση αυτή έδωσε στο Κρεμλίνο την αφορμή, ώστε να αντιδράσει με στρατιωτική επέμβαση, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η προσάρτηση της επαρχίας της Κριμαίας και η ανεξαρτητοποίηση των περιοχών της ανατολικής Ουκρανίας Ντονέσκ και Λουγκάνσκ (Παπαφλωράτος, 2022).

Οι δύο αυτές Λαϊκές Δημοκρατίες, των οποίων η κρατική υπόσταση δεν αναγνωρίζεται από κανένα άλλο κράτος μέλος των Ηνωμένων Εθνών πέραν της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αποτελούν ουσιαστικά κρατίδια-δορυφόρους των ρωσικών συμφερόντων στα ουκρανικά εδάφη. Με τον σχηματισμό, όμως, αυτών των κρατικών μορφωμάτων δεν έπαυσαν και οι εχθροπραξίες ανάμεσα στις αυτονομιστικές δυνάμεις και ουκρανικές εθνικιστικές οργανώσεις, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τα νεοναζιστικά Τάγματα Αζόφ. Η σύγκρουση αυτή, γνωστή ως Πόλεμος στο Ντονμπάς ή Πόλεμος στην Ανατολική Ουκρανία, συνεχίστηκε από τον Μάρτιο του 2014 ως και την κλιμάκωσή της τον Φεβρουάριο του 2022 (Ανδριανόπουλος, 2022).

Όπως είναι φυσικό, αυτή η επίδειξη επιθετικότητας δεν χαιρετίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις ΗΠΑ, οι οποίες προχώρησαν στην επιβολή οικονομικών και

εμπορικών κυρώσεων προς τη Ρωσική Ομοσπονδία. Επίσης, η ρωσική κυβέρνηση κατηγορήθηκε για απόπειρα εμπλοκής στις αμερικανικές εκλογές του 2016, γεγονός που όξυνε ακόμα περισσότερο τα πνεύματα. Ο τότε Αμερικανός πρόεδρος Donald Trump επιχείρησε τη βελτίωση των ρωσοαμερικανικών σχέσεων, όμως συνάντησε τη σύσσωμη αντίδραση του Κογκρέσου, με αποτέλεσμα τα πνεύματα να παραμείνουν τεταμένα (Rumer & Sokolsky, 2019).

Ακολούθησαν κάποια χρόνια στασιμότητας, χωρίς την εκδήλωση κάποιας νέας κρίσης. Αυτό άλλαξε, όταν στα τέλη του 2021 το Ουκρανικό ζήτημα επανήλθε στο προσκήνιο, φτάνοντας τελικά στο αποκορύφωμά του, όταν στις 24 Φεβρουαρίου 2022 ο Πούτιν ανακοίνωσε πως θα προβεί σε στρατιωτική επέμβαση στα ουκρανικά εδάφη με το πρόσχημα της προστασίας της ρωσικής μειονότητας.

Οι απόψεις σχετικά με την πραγματική αιτία αυτής τη εισβολής δίστανται. Από τη μία η ρωσική πλευρά, αλλά και Ευρωπαίοι και Αμερικανοί μελετητές θεωρούν τον πόλεμο απότοκο της δυτικής πολιτικής, καθώς το 2021 ο πρόεδρος Joe Biden ανακίνησε τις διαδικασίες ένταξης της Ουκρανίας στο NATO, με σκοπό την μετατροπή της χώρας σε προπύργιο των δυτικών συμφερόντων στα σύνορα της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Mearsheimer, 2022). Από την άλλη, ορισμένοι θεωρητικοί υποστηρίζουν πως η εισβολή στην Ουκρανία αποτελεί προϊόν της εμμονής του Putin να ενσωματώσει στη Ομοσπονδία το γειτονικό κράτος, το οποίο θεωρεί πως είναι ουσιαστικά ένα δυτικό κατασκεύασμα με σκοπό την αποδυνάμωση της Ρωσίας (Kuzio, 2022) (Λυγερός και Δημόπουλος, 2022) (Ramani, 2023). Υποστηρίζεται, επίσης, η θέση πως αυτή είναι μόνο η πρώτη ένδειξη των ηγεμονικών και επεκτατικών τάσεων του Putin στα πλαίσια των σχεδίων του για αναβίωση της Σοβιετικής Ένωσης, αυτό όμως δεν υποστηρίζεται με βάση το μέγεθος και τις δυνατότητες του ρωσικού στρατού επί του πεδίου (Kuzio, 2022) (Τριανταφυλλίδης, 2022) (Ramani, 2023) (Mearsheimer, 2022).

Πιο αναλυτικά, όταν τον Ιανουάριο του 2021 ο Joe Biden ανέλαβε την προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών μία από τις πρώτες του ενέργειες ήταν να επαναφέρει σε ισχύ την απόφαση της συνόδου κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι το 2008. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή η Ουκρανία προβλέπεται να περάσει σε στάδιο αλλαγών και προσαρμογής μέχρι την τελική της ένταξη στην Βορειοατλαντική Συμμαχία. Μάλιστα, στις 14 Ιουνίου του ίδιου έτους, το NATO επισημοποίησε την ανακίνηση αυτών των διαδικασιών. Επίσης, ο νέος πρόεδρος κράτησε γενικότερα μία πιο επιθετική στάση απέναντι στον Ρώσο ομόλογό του, συσφίγγοντας ταυτόχρονα τις σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Ουκρανίας.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, ο Ουκρανός πρόεδρος Volodymyr Zelensky επισκέφθηκε την 1^η Σεπτεμβρίου 2021 τον Λευκό Οίκο, όπου ο Biden τον διαβεβαίωσε πως οι ΗΠΑ θα στηρίζουν τις επιδιώξεις της Ουκρανίας για ένταξη στην ΕΕ και το NATO. Επιπλέον, στις 10 Νοεμβρίου υπογράφηκε από τους υπουργούς Εξωτερικών των δύο χωρών ο Χάρτης Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης, ο οποίος προέβλεπε την προσήλωση και των δύο χωρών στην εφαρμογή των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων, ώστε να επιτευχθεί η πολυπόθητη ένταξη.

Αυτές οι εξελίξεις, σε συνδυασμό με τη συνεχιζόμενη σύγκρουση στο Ντονμπάς, είχε ως φυσικό και αναμενόμενο επακόλουθο την εκδήλωση ρωσο-ουκρανικής κρίσης, καθώς η ρωσική πλευρά αφενός αύξησε τη στρατιωτική της παρουσία στα ουκρανικά σύνορα και αφετέρου κατέστησε σαφή την πεποίθησή της πως η επικείμενη ένταξη της γειτονικής χώρας στο NATO αποτελεί απειλή κατά των συμφερόντων της. Μάλιστα, στις 17 Δεκεμβρίου η ρωσική κυβέρνηση έστειλε επιστολή στην κυβέρνηση Biden και στο NATO, με την οποία ζητούσε επίσημες διαβεβαιώσεις πως η Ουκρανία δεν θα ενταχθεί στη Βορειοατλαντική Συμμαχία, δεν θα τοποθετηθούν επιθετικά όπλα κοντά στα ρωσικά σύνορα και θα απομακρυνθούν από την ανατολική

Ευρώπη όσα στρατεύματα εγκαταστάθηκαν εκεί από το 1997 κι έπειτα. Αυτά τα αιτήματα απορρίφθηκαν (Mearsheimer, 2022).

Στις 24 Φεβρουαρίου 2022 η κρίση αυτή κλιμακώθηκε, καθώς ο Vladimir Putin ανακοίνωσε την διεξαγωγή «ειδικής στρατιωτικής επιχείρησης» με σκοπό την προστασία του ρωσόφωνου πληθυσμού του Ντονμπάς από τις ουκρανικές εθνικιστικές ένοπλες ομάδες. Η απάντηση της Δύσης ήταν άμεση και αποφασιστική, καθώς την ίδια κιόλας μέρα ο Biden σε επίσημη ομιλία του καταδίκασε σφοδρώς τη ρωσική εισβολή, υπενθυμίζοντας πως οι ΗΠΑ είχαν ήδη προβλέψει αυτή την κατάληξη.

Σε αυτή την ομιλία, ο Biden υποστήριξε σθεναρά πως μοναδικός υπαίτιος για αυτόν τον πόλεμο είναι ο Putin και οι επεκτατικές του βλέψεις, χαρακτηρίζοντας ως ψευδή την αιτιολόγηση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, σχετικά, δηλαδή, με την προστασία της ρωσικής μειονότητας. Επίσης, δήλωσε με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο πως η Ρωσική Ομοσπονδία θα δεχθεί τις συνέπειες για αυτήν την επιθετική ενέργεια, οι οποίες κατά κύριο λόγω αφορούν μια σειρά οικονομικών κυρώσεων, στις οποίες δεν συμφωνούν μόνο οι ΗΠΑ αλλά και πληθώρα συμμαχικών κρατών. Σκοπός αυτών των κυρώσεων ήταν να μειώσουν κατά πολύ τη συναλλακτική δυνατότητα της Ρωσίας και να κάμψουν την οικονομία της με σκοπό τη συνακόλουθη στρατιωτική της αποδυνάμωση. Τόνισε, επίσης, πως το NATO είναι πλήρως ενωμένο και πως όλα τα σύμμαχα κράτη θα συνδράμουν την προάσπιση της ουκρανικής ανεξαρτησίας. Παρόλα αυτά δήλωσε ρητά πως ο αμερικανικός στρατός δεν θα εμπλακεί άμεσα στη σύρραξη. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί η απροθυμία του Αμερικανού προέδρου να συνομιλήσει με τον Putin.

Από εκείνη την ημέρα και έπειτα οι σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας θυμίζουν έντονα την εχθρότητα της ψυχροπολεμικής περιόδου, με τον Putin αφενός να εμφανίζεται ανυποχώρητος και τον Biden να προβαίνει συχνά σε δηλώσεις, μέσω των οποίων υπογράμμισε την αμέριστη στήριξη των ΗΠΑ στον ουκρανικό λαό, ενώ εξαπέλυε απειλές προς τον Ρώσο πρόεδρο και τους Ρώσους ολιγάρχες. Αναλυτικότερα, μετά από την πρώτη του ομιλία επί του θέματος στις 24 Φεβρουαρίου 2022, ο Αμερικανός πρόεδρος έκανε εκτενέστατη αναφορά στο ζήτημα στην ετήσια προεδρική ομιλία «State of the Union», όπου κυμάνθηκε στα ίδια πλαίσια εκθειάζοντας τον ουκρανικό ηρωισμό και τονίζοντας την διαφορά ανάμεσα στην δημοκρατική Δύση και την ανελεύθερη Ρωσία.

Ακολούθησαν και άλλες ομιλίες, κατά τις οποίες ο Biden επέδειξε την ίδια μαχητικότητα. Στα ίδια πλαίσια κινήθηκε και στον τομέα της διπλωματίας, αρνούμενος οποιονδήποτε συμβιβασμό, συνεχίζοντας την πολιτική οικονομικών κυρώσεων και προσφέροντας βοήθεια στην αμυνόμενη Ουκρανία. Ενδεικτικές είναι οι δύο ομιλίες που πραγματοποίησε στην Πολωνία στις 26 Μαρτίου 2022 και στις 21 Φεβρουαρίου 2023, κατά τις οποίες προέβη σε άμεση σύγκριση ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και το καθεστώς του Putin με κυριότερο κοινό άξονα την αυταρχικότητά τους και τις επεκτατικές τους πολιτικές (Miller Center). Τέλος, στην ομιλία που εκφώνησε στις 20 Οκτωβρίου 2023 σχετικά με τις τρομοκρατικές επιθέσεις της Hamas στο Ισραήλ, δεν παρέλειψε να αναφερθεί στο ουκρανικό ζήτημα, τονίζοντας, πως, αν και η Hamas και ο Putin αποτελούν δύο ξεχωριστές και διαφορετικές απειλές, τους ενώνει η κοινή τους προσήλωση στον αφανισμό ενός δημοκρατικού κράτους.

Τα κύρια χαρακτηριστικά που διέπουν όλες τις σχετικές δηλώσεις του Biden είναι η προβολή του NATO ως πιο ενωμένου από ποτέ και ως μίας καθαρά αμυντικής συμμαχίας που ουδέποτε είχε σκοπό να βλάψει τη Ρωσία, η αντιδιαστολή μεταξύ δημοκρατικών δυτικών κρατών και του δικτατορικού τύπου αυταρχικού καθεστώτος του Putin, ο θαυμασμός του ηρωισμού και του δημοκρατικού ιδεώδους των Ουκρανών και η δέσμευση πως οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί της θα αποτελούν πάντα ανάχωμα για όποιον έχει επεκτατικές και αντιδημοκρατικές επιδιώξεις (Amaireh, 2023).

Πάρα τις όποιες προσπάθειες των δυτικών κρατών, καθώς και των οικονομικών κυρώσεων που επιβλήθηκαν, η εισβολή της Ρωσίας στα ουκρανικά εδάφη συνεχίζεται μέχρι και σήμερα έχοντας εξελιχθεί σε έναν μακροχρόνιο πόλεμο που δοκιμάζει όχι μόνο την αντοχή των εμπλεκόμενων, αλλά και τις οικονομικές δυνατότητες των ευρωπαϊκών κυρίως κρατών, λόγω της συνακόλουθης επισιτιστικής και ενεργειακής κρίσης. Επίσης, δραματικές είναι και οι ανθρωπιστικές προεκτάσεις της εν λόγω σύρραξης, καθώς οδήγησε στη μεγαλύτερη προσφυγική κρίση που αντιμετώπισε η Ευρώπη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με σχεδόν 1/3 των Ουκρανών πολιτών να έχουν εξαναγκαστεί να εγκαταλείψουν τις εστίες στους, ενώ ταυτόχρονα το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εξετάζει τα στοιχεία σχετικά με την τέλεση εγκλημάτων πολέμου από τον ρωσικό στρατό.

2.2. Βιβλιογραφική επισκόπηση

2.2.1 Οι υπάρχουσες μελέτες αναφορικά με την Κρίση των Πυραύλων στην Κούβα.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η Κρίση των Πυραύλων, ευθύς αμέσως μετά την τελική της επίλυση, πυροδότησε πληθώρα επιστημονικών ερευνών και εργασιών με το ενδιαφέρον για τις δεκατρείς αυτές ημέρες να παραμένει αμείωτο μέχρι και τις μέρες μας, τόσο στο πεδίο της ιστορικής έρευνας όσο και σε αυτά των διεθνών σχέσεων και της γεωπολιτικής.

Ένα σημαντικό ποσοστό του σχετικού δημοσιευμένου υλικού αφορά μαρτυρίες ατόμων από τα υψηλά κλιμάκια της αμερικανικής κυβέρνησης, οι οποίοι αφηγούνται τις λεπτομέρειες των γεγονότων των ημερών εκείνων, έτσι όπως οι ίδιοι τα έζησαν. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τέτοιας βιοματικής μαρτυρίας αποτελεί το βιβλίο-μαρτυρία του Robert F. Kennedy, ο οποίος, όντας έμπιστος σύμβουλος του αδελφού του προέδρου John F. Kennedy, διατέλεσε ως μέλος της ExComm και επέβλεπε τις σχετικές με την Κούβα δράσεις της CIA. Στο βιβλίο αυτό δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην προσωπική του συμμετοχή στις διαδικασίες επίλυσης της κρίσης (Kennedy R., 1969). Ωστόσο στο συγκεκριμένο πόνημα ο συγγραφέας παρουσιάζει τον εαυτό του ως υπέρμαχο της ειρηνικής επίλυσης, κάτι που αμφισβητείται με τα νέα στοιχεία που έχουν προκύψει από την έρευνα (May and Zelikow, 1997).

Άλλες εξίσου σημαντικές αφηγήσεις της κρίσης από πρόσωπα που την έζησαν εκ των έσω είναι αυτές των Dino Brugioni, Abram Chayes, Raymond L. Garthoff και Roger Hilsman. Οι προαναφερθέντες επιχειρούν στα συγγράμματα τους, βάσει της θέσης που κατείχε ο καθένας τους κατά την κρίσιμη εκείνη περίοδο, να προσφέρουν νέες δυνατότητες ανάγνωσης και εξέτασης των γεγονότων. Αναλυτικότερα, το σύγγραμμα του Brugioni, υψηλόβαθμου στελέχους του National Photographic Interpretation Center της CIA, προσφέρει μια εις βάθος οπτική στις συνθήκες υπό τις οποίες αποκαλύφθηκε μέσω φωτογραφικού υλικού η ύπαρξη των πυραύλων στο γειτονικό κράτος, ενώ ο Chayes, που τότε διατελούσε νομικός σύμβουλος του υπουργείου Εσωτερικών, εξετάζει τα γεγονότα από την σκοπιά του διεθνούς δικαίου και του ρόλου του στην αντιμετώπιση των διεθνών κρίσεων (Brugioni, 1991) (Chayes, 1974). Από την άλλη, τα πονήματα των Garthoff και Hilsman διατηρούν πιο έντονα το στοιχείο της βιοματικής εμπειρίας των συγγραφέων. Ο Garthoff, ακαδημαϊκός και σύμβουλος την περίοδο εκείνη του υπουργείου Εσωτερικών, πραγματεύεται κατά κύριο λόγο τις αιτίες εκδήλωσης της κρίσης, τις οποίες επιρρίπτει σχεδόν αποκλειστικά στην πολιτική του Khrushchev και του Castro, ενώ ο Hilsman, ο οποίος υπήρξε έμπιστος σύμβουλος του

Kennedy, δίνει έμφαση στις συνέπειές της και στις μεταβολές που προκάλεσε στην παγκόσμια πολιτική σκηνή (Garthoff, 1987) (Hilsman, 1996).

Πέραν, όμως, από τις διηγήσεις των υψηλά ιστάμενων και των εχόντων πρόσβαση σε απόρρητες συζητήσεις και πληροφορίες, υπάρχουν και έρευνες που αφορούν τις εμπειρίες των ανθρώπων που έζησαν τον φόβο των ημερών εκείνων επί του πεδίου. Ενδεικτική είναι η συλλογή προφορικών μαρτυριών αξιωματικών του πολεμικού ναυτικού των ΗΠΑ, τις οποίες διαθέτει το U.S. Naval Institute. Επίσης, στα πλαίσια μιας γενικότερης μεταβολής του ενδιαφέροντος της ιστοριογραφίας, από τα τέλη του περασμένου αιώνα, προς περισσότερο κοινωνικές προσεγγίσεις, ορισμένες μελέτες απομακρύνθηκαν από την ανάλυση των δράσεων των ανθρώπων που έλαβαν τις αποφάσεις και από την εξέταση των αιτιών και των συνεπειών της κρίσης σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο. Παρατηρείται, λοιπόν, αύξηση του ενδιαφέροντος σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι απλοί Αμερικανοί πολίτες βίωσαν τις εξελίξεις και πως επηρεάστηκαν από αυτές. Η απάντηση αυτού του ερωτήματος επιτυγχάνεται αφενός μέσω της εξέτασης των δημοσιευμάτων του Τύπου και των τηλεοπτικών δελτίων ειδήσεων και αφετέρου μέσω της παρατήρησης των αντιδράσεων και συμπεριφορών του κοινωνικού συνόλου. Στην προκειμένη περίπτωση ο πανικός που προκλήθηκε οδήγησε σε ανεπανάληπτη καταστροφολογία εκ μέρους των ΜΜΜ, ενώ πολλές είναι οι περιπτώσεις ανθρώπων που εγκατέλειψαν τα σπίτια τους ή επιχείρησαν να δημιουργήσουν αυτοσχέδια καταφύγια. Αποδεικνύεται λοιπόν, πως οι συνέπειες της κρίσης δεν αφορούσαν μόνο την πολιτική και διπλωματική σκηνή, αλλά, επίσης, επηρέασαν σημαντικά σε ψυχολογικό επίπεδο την αμερικανική κοινωνία (McConnell, 2005) (George, 2003).

Λόγω της άκρας μυστικότητας υπό την οποία έδρασε η ExComm, από πολύ νωρίς το ενδιαφέρον των ερευνητών στράφηκε προς την μελέτη, όχι μόνο των προφορικών μαρτυριών των άμεσα εμπλεκόμενων, αλλά και των πρωτογενών πηγών, όπως έγγραφα, σημειωματάρια, καταγεγραμμένες τηλεφωνικές κλήσεις, ημερολόγια και επιστολές. Σε αυτό το εγχείρημα συνέδραμε και ο σταδιακός αποχαρκτηρισμός των απόρρητων εγγράφων, ενώ πρωτοπόρος σε αυτό του είδους την έρευνα υπήρξε ο David Detzer (Detzer, 1979). Αυτό το πεδίο γνώρισε πρωτοφανή άνθηση κατά την δεκαετία του 1990, καθώς ήλθαν στο φως οι κασέτες με τις μυστικές ηχογραφήσεις των συνεδριάσεων της ExComm. Τις ηχογραφήσεις αυτές τις διεξήγαγε ο ίδιος ο πρόεδρος Kennedy χωρίς την ενημέρωση ή την σύμφωνη γνώμη των παρισταμένων συνεργατών του. Το γεγονός αυτό εξηγεί τον σχετικά μικρό βαθμό εμπλοκής του ίδιου στις συζητήσεις που διενεργήθηκαν, καθώς και τον προσεχτικό και μετριοπαθή τόνο του. Το υλικό αυτό δεν εμπλούτισε μόνο τη σχετική με την πυραυλική κρίση έρευνα, αλλά ώθησε μέρος της αμερικανικής ακαδημαϊκής κοινότητας να κάνει το πρώτο βήμα σε μια γενικότερη προσπάθεια μελέτης των υπαρχουσών ηχογραφήσεων όλων των προέδρων των ΗΠΑ (May and Zelikow, 1997). Η ολοένα και αυξανόμενη ανάλυση αυτών των ηχογραφήσεων οδήγησε σε μία βαθύτερη γνώση του κλίματος και των συνθηκών που επικρατούσαν κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων, ενώ, λόγω της οικειότητας και της αμεσότητας που δημιουργούν αυτού του είδους οι ιστορικές πηγές ανάμεσα στον εκάστοτε ερευνητή και το αντικείμενο της έρευνάς του, δόθηκε η ευκαιρία για εξέταση της ιδιοσυγκρασίας και της ψυχολογικής κατάστασης των μελών της ExComm. Σε αυτού του είδους την έρευνα διακρίθηκε ο ιστορικός Sheldon Stern, ο οποίος στα έργα του περιγράφει και αναλύει τα γεγονότα χρησιμοποιώντας πιο λογοτεχνική χροιά (Stern, 2003) (Stern, 2005).

Σταδιακά άρχισε να αναπτύσσεται το ενδιαφέρον σχετικά με το πώς οι «αντίπαλοι» των ΗΠΑ Κούβα και ΕΣΣΔ βίωσαν και αντιλήφθηκαν την κρίση. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα δεν ήταν δυνατόν να απαντηθεί με ευκολία, καθώς, αναφορικά με την ΕΣΣΔ υπήρχε σχεδόν πλήρης έλλειψη σχετικών ακαδημαϊκών μελετών, με μοναδική εξαίρεση ένα άρθρο του Σοβιετικού διπλωμάτη Anatolii Gromyko. Συνεπώς, βασικές πηγές γνώσης σχετικά με το πώς εξέλαβε την

κρίση η σοβιετική πλευρά αποτέλεσαν οι επιστολές που αντάλλαξε ο Khrushchev με τον Αμερικανό ομόλογό του, η σχετική αναφορά του ιδίου στο Ανώτατο Σοβιέτ και τα απομνημονεύματά του. Παρά, όμως, τον περιοριστικό αυτόν αριθμό πηγών, η έως τώρα έρευνα έχει κατορθώσει να αναδείξει τον μεγάλο βαθμό ανάμειξης της KGB στον τρόπο εκτύλιξης των γεγονότων, κυρίως μέσω πίεσης και επιρροής της κουβανικής πλευράς (Pope, 1982). Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει η σχέση μεταξύ των δύο ηγετών, Kennedy και Khrushchev, όπως φανερώνεται μέσα από την προαναφερθείσα αλληλογραφία τους και τις σχετικές αναφορές στα σοβιετικά αρχεία, η οποία σχέση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως έντονη, δυναμική και επικίνδυνη (Beschlos, 1991).

Στην περίπτωση της Κούβας η διαθεσιμότητα υλικού προς μελέτη χαρακτηρίζεται από ακόμα μεγαλύτερη φειδώ. Μια εις βάθος εξέταση του θέματος προσφέρει το σύγγραμμα του Tomas Diez Acosta *October 1962: The "Missile" Crisis As Seen from Cuba*. Στο βιβλίο αυτό ο συγγραφέας, μέσω της μελέτης κυβερνητικών και στρατιωτικών αρχείων, επιχειρεί να προβάλει ως καθοριστικό στοιχείο της κρίσης τον ηρωισμό που επέδειξε ο κουβανικός λαός απέναντι στις απειλητικές βλέψεις των ΗΠΑ. Επίσης, υποστηρίζει πως η κρίση δεν αποτέλεσε μέρος της διαχρονικής αντιπαλότητας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, αλλά υπήρξε συνέπεια της αμερικανικής «εμμονής» για ανατροπή του επαναστατικού καθεστώτος του Castro (Diez Acosta, 2002).

Σταδιακά έκαναν την εμφάνισή τους όλο και περισσότερες μελέτες που επιδίωκαν μια πιο ολιστική γνώση των γεγονότων. Παρατηρήθηκε, λοιπόν, μια αυξανόμενη τάση ταυτόχρονης εξέτασης και των τριών εμπλεκόμενων πλευρών με όσο των δυνατών περισσότερη αντικειμενικότητα και λιγότερη εθνοκεντρική οπτική. Οι έρευνες αυτές έφεραν στο φως τους λανθασμένους υπολογισμούς αμφοτέρων των πλευρών, καθώς αφενός ο Kennedy ήταν βέβαιος πως οι Σοβιετικοί δεν θα τολμούσαν την τοποθέτηση των πυραύλων και αφετέρου ο Khrushchev δεν περίμενε τόσο δυναμική αντίδραση από τις ΗΠΑ (Frankel, 2004) (Munton and Welch, 2007). Επιπλέον, έχει αναδειχθεί ο μέχρι τώρα υποτιμημένος ρόλος της Κούβας στην εξέλιξη και κλιμάκωση της κρίσης, καθώς τα νέα στοιχεία υποδεικνύουν πιέσεις του Castro προς την ΕΣΣΔ για την πραγματοποίηση πυρηνικής επίθεσης (Dobbs, 2008).

Μία εντελώς διαφορετική προσέγγιση του ζητήματος ακολούθησε ο ιστορικός Philip Nash. Ο Nash θέτει για πρώτη φορά στο επίκεντρο της έρευνας το ζήτημα των πυραύλων Jupiter που είχαν εγκατασταθεί από τις ΗΠΑ στην Ιταλία και την Τουρκία, υποστηρίζοντας πως διατάραξε τις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις και αποτέλεσε βασικό αίτιο για την τοποθέτηση των σοβιετικών πυραύλων στην Κούβα (Nash, 1997).

Η υπό συζήτηση κρίση, πέραν του ιστορικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζει, αποτελεί και ένα εύφορο πεδίο για την διεξαγωγή μελετών πολιτικής και διπλωματικής φύσεως. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα ιστορικά παραδείγματα αναφορικά με τον τρόπο λήψης αποφάσεων και την διαχείριση διεθνών κρίσεων. Αυτή η διάσταση του ζητήματος έγινε γρήγορα αισθητή, καθώς ήδη το 1964 πραγματοποιήθηκε η δημοσίευση σχετικού άρθρου στο περιοδικό *Journal of Peace Research*. Το άρθρο αυτό πραγματεύεται αφενός τον τρόπο με τον οποίο οι εμπλεκόμενοι, και κυρίως ο Kennedy, πέτυχαν την αποσόβηση του κινδύνου και αφετέρου τα λάθη που οδήγησαν στην εκδήλωση της κρίσης (Holsti, Brody and North, 1964). Πρωτοπόρα μελέτη αυτού του είδους υπήρξε το έργο του Graham Allison *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis* (1971). Ο Allison στο έργο αυτό αμφισβητεί την κυρίαρχη άποψη που επικρατούσε στον χώρο των πολιτικών επιστημών και των διεθνών σχέσεων σχετικά με την ορθολογική φύση των αποφάσεων που λαμβάνονται και, χρησιμοποιώντας ως case study την πυραυλική κρίση, παραθέτει μια γενικότερη ανάλυση πάνω στους τρόπους λήψης κυβερνητικών αποφάσεων (Allison, 1971). Το σύγγραμμα αυτό άσκησε μεγάλη επιρροή στο πεδίο των διεθνών

σπουδών με αποτέλεσμα την εκ νέου συγγραφή και έκδοση του το 1999, με τη συνεργασία του Philip Zelikow.

Το ερώτημα που έθεσε ο Allison σχετικά με την μη απόλυτη κυριαρχία του ορθολογισμού και την επίδραση των συναισθημάτων κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων επέκτεινε ο ψυχολόγος James G. Blight. Ο Blight υποστήριξε τον μη απόλυτο χαρακτήρα της διάκρισης σε «λογικές» και «μη λογικές» ενέργειες, καθώς, σύμφωνα με τον ίδιο, στην προκειμένη περίπτωση το συναίσθημα του φόβου υπήρξε ο καταλυτικός παράγοντας που οδήγησε στη λήψη λογικών αποφάσεων (Blight, 1990).

Με το ζήτημα της ψυχολογικής διάστασης της λήψης αποφάσεων ασχολείται η μελέτη του ψυχολόγου Irving Janis *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascos* (1982). Η Κρίση των Πυραύλων είναι ένα από τα κυριότερα παραδείγματα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να αναδείξει την μεγάλη πιθανότητα σφαλμάτων όταν λαμβάνονται ομαδικές αποφάσεις. Πιο αναλυτικά, ο Janis ορίζει το Groupthink ως την τάση των μελών μίας ομάδας να μοιράζονται κοινές πολιτικές ή ιδεολογικές πεποιθήσεις. Η τάση αυτή έχει ως συνέπεια τη λήψη αποφάσεων δίχως εις βάθος ανάλυση όλων των εναλλακτικών. Η λύση που προτείνει σε αυτό είναι ο σχηματισμός ομάδων που θα απαρτίζονται από άτομα με ισχυρή και ανεξάρτητη προσωπικότητα, ώστε να παρουσιάζουν μεγαλύτερη αντίσταση στην «πίεση της ομάδας» (Janis, 1982).

Την σημαντικότητα της πυραυλικής κρίσης για την έρευνα σχετικά με την λήψη αποφάσεων και τις διεθνείς κρίσεις αναδεικνύουν και άλλες μελέτες, όπως αυτή του Richard M. Leighton. Η έρευνα αυτή πραγματεύεται το ζήτημα από μία αμιγώς αμερικανική σκοπιά μελετώντας τα δεδομένα και τα μέσα που είχε ο Kennedy στη διάθεσή του, τι και ποιος επηρέασε την τελική του απόφαση, ποιον ρόλο διαδραμάτισαν σε αυτήν οι προσωπικές του προκαταλήψεις και απόψεις και ποιες ήταν, εν τέλει, οι αποφάσεις που οδήγησαν στην αναίμακτη επίλυση της κρίσης (Leighton, 1978). Διαφορετική προσέγγιση ακολουθείται από τον Richard Ned Lebow, ο οποίος, συνδυάζοντας την θεωρία διεθνών σχέσεων και την ιστορική έρευνα, διεξήγαγε μία συγκριτική μελέτη ανάμεσα σε 26 περιπτώσεις διεθνών κρίσεων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η Κρίση των Πυραύλων. Με την μέθοδο αυτή ο Lebow ανέδειξε τις αιτίες και τα αποτελέσματα της εκάστοτε κρίσης, καθώς και τις πιθανότητες κλιμάκωσής τους σε ένοπλες συρράξεις (Lebow, 1981).

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί πως με βάση τη σχετική ελληνική βιβλιογραφία δεν φαίνεται να υπάρχει στη χώρα μας το αντίστοιχο επιστημονικό ενδιαφέρον. Εξάιρεση αποτελεί το σχετικό κείμενο του Θεοδόσιου Καρβουναράκη στο συλλογικό έργο *Ο Ψυχρός Πόλεμος: Μια διεπιστημονική προσέγγιση* (2012), σε επιμέλεια του ίδιου. Επίσης, η Κρίση των Πυραύλων προσεγγίζεται με σχετική συντομία από τον Ηλία Κουσκουβέλη στο βιβλίο του *Θεωρία Διεθνών σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο: Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική* (2007), καθώς και από τον Χαράλαμπο Παπασωτηρίου στο *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική, 1945-2002* (2002). Υπολείπεται, λοιπόν, η χώρα μας όσον αφορά μία έρευνα αμιγώς προσανατολισμένη στη μελέτη της Πυραυλικής Κρίσης.

2.2.2 Οι υπάρχουσες μελέτες αναφορικά με τον Ρωσο-ουκρανικό Πόλεμο

Πριν ακόμα από τον Φεβρουάριο του 2022 ήταν ήδη έντονο το επιστημονικό ενδιαφέρον γύρω από τις ρωσο-ουκρανικές σχέσεις και τη ραγδαία επιδείνωση αυτών, ενδιαφέρον το οποίο εκτοξεύτηκε μετά την εκδήλωση της ρωσικής εισβολής. Σε παγκόσμιο επίπεδο έχει δημοσιευθεί πλήθος άρθρων, όχι μόνον δημοσιογραφικών αλλά και επιστημονικών, από καταξιωμένους

πολιτικούς επιστήμονες, ιστορικούς και ερευνητές των διεθνών σχέσεων. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του διακεκριμένου πολιτικού επιστήμονα John Mearsheimer, ο οποίος, πριν ακόμα από την επίσημη εκδήλωση της ρωσικής επιθετικότητας, ασκούσε δριμεία κριτική στην πολιτική της Δύσης αναφορικά με τις προσπάθειες ένταξης της Ουκρανίας στο NATO. Θεωρεί, λοιπόν, την πολιτική αυτή ως την βασική αιτία εκδήλωσης της ρωσο-ουκρανικής κρίσης, θέση που διατήρησε και μετά την έναρξη της ρωσικής εισβολής (Mearsheimer, 2014) (Mearsheimer, 2022).

Βέβαια, το ερευνητικό ενδιαφέρον δεν παρέμεινε μόνο στο επίπεδο της αρθρογραφίας, αλλά ήδη έχουν εκδοθεί πολλά βιβλία με θέμα την εν λόγω σύρραξη, τους λόγους που οδήγησαν σε αυτή και τις επιπτώσεις της στις εμπλεκόμενες χώρες και την παγκόσμια κοινότητα.

Καθώς πρόκειται για μία πολεμική αναμέτρηση που ακόμα βρίσκεται σε εξέλιξη, είναι φυσικό πως μεγάλο μέρος της σχετικής βιβλιογραφίας αφορά δημοσιογραφικές προσεγγίσεις, οι οποίες αφενός περιγράφουν και αναλύουν τα υπό εξέλιξη γεγονότα και αφετέρου πραγματοποιούν προβλέψεις. Μία εξ αυτών είναι πως ο πόλεμος θα λήξει μέσω διαπραγματεύσεων και συμφωνιών ανάμεσα στους δύο εμπόλεμους, με τον Putin να προβάλλει την οποιαδήποτε έκβαση ως ρωσική νίκη (Owen Mathews, 2022), ενώ λιγότερο μετριοπαθής στις προβλέψεις του είναι ο ιστορικός Alexander Etkind, ο οποίος δεν υποστηρίζει μόνο πως η Ρωσία θα ηττηθεί ολοκληρωτικά, αλλά και πως αυτή η ήττα θα επιφέρει την διάσπαση της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Etkind, 2023). Μια πιο εθνοκεντρική και αισιόδοξη οπτική υιοθετεί ο Ουκρανός ιστορικός Serhii Plokhyy, ο οποίος υποστηρίζει πως, παρά τις απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, πόρους, υποδομές και πιθανότατα εδάφη, ο ουκρανικός λαός θα βγει από τη σύγκρουση αυτή πιο ενωμένος από ποτέ (Plokhyy, 2023).

Αναφορικά με τις αιτίες του πολέμου η επικρατέστερη άποψη των μελετητών είναι πως αποκλειστικός υπαίτιος είναι ο Ρώσος πρόεδρος και οι επεκτατικές του βλέψεις (Ramani, 2023) (Kuzio, 2023). Μάλιστα, ο καθηγητής πολιτικών επιστημών στο Εθνικό Πανεπιστήμιο του Κιέβου-Mohyla Academy Taras Kuzio επιχείρησε μέσω ιστορικής ανάλυσης να εξηγήσει την εμμονή που φέρεται διαχρονικά να έχει ο Putin με την Ουκρανία (Kuzio and Jajecznyk-Kelman, 2023). Επίσης, αντικείμενο μελέτης έχει αποτελέσει η φαινομενική αποτυχία του ρωσικού στρατού, η οποία ερμηνεύεται είτε ως αποτέλεσμα λανθασμένη στρατηγικής (Ramani, 2023) (Kuzio and Jajecznyk-Kelman, 2023) είτε ως απότοκο της απαρχαιωμένης ρωσικής νοοτροπίας (Etkind, 2022). Επ' αυτού τοποθετήθηκε χαρακτηριστικά ο καθηγητής Πολιτικών Επιστημών και Διεθνών Σχέσεων στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης Samuel Ramani αναφέροντας πως πρόκειται για «έναν πόλεμο που η Ρωσία δεν μπορεί να τον κερδίσει, αλλά δεν αντέχει να τον χάσει».

Αναφορικά με τα καθ' ημάς, ο πόλεμος στην Ουκρανία είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την ελληνική κοινωνία και κυρίως την επιστημονική κοινότητα, με αποτέλεσμα την έντονη παρουσία του τόσο στον δημόσιο λόγο όσο και στην εγχώρια βιβλιογραφία. Ένα από τα βασικότερα ζητήματα που απασχολούν και τους Έλληνες ερευνητές είναι η διευκρίνηση των αιτιών πίσω από την ρωσική εισβολή. Ο συγγραφέας Δημήτρης Τριανταφυλλίδης τάσσεται υπέρ της γενικότερα επικρατούσας άποψης πως η σύρραξη αυτή αποτελεί προϊόν των επεκτατικών βλέψεων του Putin. Μάλιστα, ο ίδιος στα συγγράμματά του ανάγει τη Ρωσία σε εχθρό όχι μόνο της Ουκρανίας, αλλά ολόκληρου του δυτικού πολιτισμού (Τριανταφυλλίδης, 2002). Από την άλλη, ο νομικός και διεθνολόγος Ιωάννης Παπαφλωράτος, θεωρώντας τον πόλεμο απότοκο των ιστορικών και πολιτικών εξελίξεων και συνθηκών, κάνει μια αναδρομή στις σχέσεις των δύο χωρών από την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης ως και σήμερα για να αναδείξει το πως επήλθε εντέλει η οριστική ρήξη που επέφερε την εισβολή (Παπαφλωράτος, 2022).

Πέραν από τους λόγους που οδήγησαν στην εν λόγω σύρραξη, τους Έλληνες μελετητές απασχολεί και το πώς αυτός ο πόλεμος θα επηρεάσει το παγκόσμιο στερέωμα και ιδιαίτερα την χώρα μας. Ο Ανδρέας Ανδριανόπουλος υποστηρίζει πως οι επιπτώσεις, κυρίως στους τομείς της

οικονομίας και της ενέργειας, θα είναι καταλυτικές, ενώ προέβλεψε αύξηση της αβεβαιότητας στις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας, λόγω της φαινομενικής ουδετερότητας της τελευταίας (Ανδριανόπουλος, 2022). Προς την απάντηση αυτού του ερωτήματος κινούνται και οι Σταύρος Λυγερός και Σωτήρης Δημόπουλος στο έργο τους *Γιατί ο πόλεμος στην Ουκρανία αλλάζει τον κόσμο - Οι περίπλοκες σχέσεις Ουκρανών - Ρώσων στην Ιστορία*. Το βιβλίο αυτό είναι χωρισμένο σε δύο μέρη με το πρώτο, γραμμένο από τον Λυγερό, να πραγματεύεται τις γεωπολιτικές και οικονομικές αλλαγές που θα επιφέρει στον κόσμο ο πόλεμος, ενώ το δεύτερο, γραμμένο από τον Δημόπουλο, ασχολείται με την ιστορία των ρωσο-ουκρανικών σχέσεων από τα μεσαιωνικά χρόνια ως και τις μέρες μας δίνοντας έμφαση στον σχηματισμό των φυλετικών και εθνοτικών ταυτοτήτων στον γεωγραφικό χώρο της Ουκρανίας. Στο πρώτο μέρος αυτού του συγγράμματος ο Λυγερός συμπεραίνει πως ο Ρωσο-ουκρανικός Πόλεμος σηματοδοτεί το τέλος της εποχής της παγκοσμιοποίησης και την εμφάνιση μίας νέας εποχής διπολισμού ανάμεσα στη Δύση και το ηγεμονευόμενο από τη Ρωσική Ομοσπονδία ευρασιατικό πλαίσιο (Λυγερός και Δημόπουλος, 2022).

Το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον της εγχώριας επιστημονικής και δημοσιογραφικής κοινότητας για τον υπό εξέλιξη πόλεμο εκδηλώνεται και από την ύπαρξη συλλογικών τόμων, όπως το βιβλίο *Το μέλλον της Ιστορίας - Πώς ο πόλεμος της Ουκρανίας αλλάζει το παγκόσμιο τοπίο* (2022) σε επιμέλεια Κωνσταντίνου Φίλη, το οποίο στο σύνολό του ασχολείται με την «επόμενη μέρα» της σύρραξης. Στον τόμο αυτόν 16 ειδικοί τοποθετούνται πάνω στο πως και σε τι βαθμό θα επηρεάσει ο πόλεμος το διεθνές σύστημα, μελετώντας ξεχωριστά την κάθε ενδιαφερόμενη χώρα και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην Ελλάδα. Η μελέτη εξετάζει, επίσης, τις συνέπειες της σύγκρουσης σε διάφορους τομείς, όπως η ενέργεια και η οικονομία (Φίλης, 2022). Ένας ακόμη συλλογικός τόμος είναι το *Ουκρανία - Ρωσική εισβολή και πόλεμος προπαγάνδας* (2022), σε επιμέλεια Γιώργου Καραμπελιά. Αξίζει να σημειωθεί πως στο έργο αυτό συμμετείχαν Έλληνες αλλά και ξένοι μελετητές, όπως ο σημαντικότερος Σλοβένος φιλόσοφος και κριτικός θεωρητικός Σλάβοϊ Ζίζεκ. Βασική θεματική αυτού του τόμου αποτελεί η ανάδειξη των συνεπειών της ρωσικής προπαγάνδας και παραπληροφόρησης στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται μεγάλο μέρος του ελληνικού, κυρίως, πληθυσμού τον πόλεμο. Επιπλέον, πραγματοποιείται από τους συμμετέχοντες ειδικούς μία προσπάθεια προβολής της πραγματικότητας, όπως βιώνεται από τον ουκρανικό λαό (Φίλης, 2022).

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στο βιβλίο του Δημήτρη Γρηγορόπουλου *Πόλεμος στην Ουκρανία: Ερωτήματα-Απαντήσεις*. Ο συγγραφέας στο έργο αυτό ασχολείται με ζητήματα που η ως μέχρι την έκδοση του βιβλίου υπάρχουσα ελληνική βιβλιογραφία δεν είχε θίξει σε ικανοποιητικό βαθμό, όπως το αν όντως ο πόλεμος αυτός αποτελεί απότοκο του ρωσικού ιμπεριαλισμού και το κατά πόσο φέρουν ευθύνη το NATO και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης, εξετάζει και αξιολογεί την εμπλοκή της χώρας μας στη σύγκρουση. Αυτό, όμως, που έχει εξέχουσα σημασία, ιδιαίτερα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, είναι πως προχωρά σε παραλληλισμό ανάμεσα στον Ρωσο-ουκρανικό Πόλεμο και την Κρίση των Πυραύλων της Κούβας, ερευνώντας τους λόγους που στην πρώτη περίπτωση ξέσπασε εμπόλεμη σύρραξη, ενώ στη δεύτερη η κλιμάκωση της κρίσης αποφεύχθηκε μέσω της διπλωματικής οδού (Γρηγορόπουλος, 2023).

2.2.3 Μελέτες για τη ρητορική του John F. Kennedy

Βασικό αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η γλωσσική ανάλυση και σύγκριση της ρητορικής των προέδρων Kennedy και Biden και η ανάδειξή της ως βασικό γεωπολιτικό παράγοντα ανακατανομής ισχύος στα Σύμπλοκα Κούβας και Ουκρανίας. Συνεπώς, παρατίθενται

εδώ οι υπάρχουσες μελέτες σχετικά με την ρητορική του Kennedy, ώστε αφενός να παρουσιαστούν τα μέχρι τώρα πορίσματα των σχετικών επιστημονικών μελετών και αφετέρου επιτευχθεί μία πρώτη επαφή με την μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί κατά την ποιοτική ανάλυση των γλωσσικών δεδομένων.

Ο John F. Kennedy θεωρείται ένας από τους δεινότερους ρήτορες που έχουν καταλάβει ποτέ το αξίωμα του προέδρου των ΗΠΑ και οι ομιλίες του έχουν κατά καιρούς υπάρξει το επίκεντρο επικοινωνιολογικών μελετών. Αξίζει να σημειωθεί πως δεν εκφωνούσε απλά τους λόγους του, αλλά συμμετείχε ενεργά στην συγγραφή τους, καθώς ήταν και ο ίδιος συγγραφέας, βραβευμένος, μάλιστα, με Pulitzer.

Ήδη από την εναρκτήρια ομιλία του ως πρόεδρος των ΗΠΑ, στις 20 Ιανουαρίου 1961, ο Kennedy απέδειξε το μεγάλο του επικοινωνιακό χάρισμα. Αρκετά άρθρα και πανεπιστημιακές μελέτες έχουν δημοσιευθεί τα οποία αναλύουν τις επικοινωνιακές στρατηγικές που επιστράτευσε ο πρόεδρος των ΗΠΑ σε αυτή την ομιλία, ενώ απέσπασε το ενδιαφέρον ορισμένων εκ των σημαντικότερων ειδικών του πεδίου, όπως ο Theodore Windt και ο Vito Silvestri. Ιδιαίτερη μνεία, επίσης, αρμόζει στο άρθρο του Donald Wolfarth στο περιοδικό *Quarterly Journal of Speech*, το οποίο δημοσιεύθηκε το 1961, δηλαδή λίγο μόλις διάστημα μετά την εκφώνηση της ομιλίας, καταδεικνύοντας πως αποτέλεσε εξαρχής αντικείμενο συζήτησης και έρευνας. Όσον αφορά το περιεχόμενο του πρώτου αυτού προεδρικού λόγου, το χαρακτηρίζει η εκτεταμένη χρήση μεταφορών, η θεματική του «νέου συνόρου» (new frontier) και το ρητορικό σχήμα χιαστί (Windt, 1993) (Silvestri, 1991) (Wolfarth, 1961)

Άλλες ομιλίες του Kennedy που έχουν κατ' εξακολούθηση αποτελέσει αντικείμενο μελέτης είναι αυτή που εκφώνησε στο American University στις 10 Ιουνίου 1963, όπου, στον απόηχο της Πυραυλικής Κρίσης, προώθησε τον κατευνασμό στις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων με σκοπό την ειρήνη, καθώς και η ομιλία του στο Βερολίνο στις 26 Ιουνίου του ίδιου έτους, γνωστή για την φράση του «*Ich bin ein Berliner*», δηλαδή «*Είμαι Βερολινέζος*». Αυτές οι δύο θεματικές ερευνώνται μεταξύ άλλων, στο συλλογικό έργο επιμέλειας Theodore Windt και Beth Ingold *Essays in Presidential Rhetoric* και στο συλλογικό έργο επιμέλειας του Amos Kiewe *The Modern Presidency and Crisis Rhetoric* (Windt and Ingold, 1983) (Kiewe, 1993).

Μία θεματική, η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, χωρίς όμως να έχει αποτελέσει πόλο έλξης για τους επικοινωνιολόγους, είναι ο τρόπος που αντιμετώπισε ο Kennedy την παταγώδη αποτυχία της απόβασης των ΗΠΑ στον Κόλπο των Χοίρων. Το συγκεκριμένο ζήτημα πραγματεύεται ο Thomas Benson στο σύγγραμμά του *Writing JFK: Speechwriting and the Press in the Bay of Pigs Crisis*, στο οποίο εξετάζει τις ρητορικές τακτικές που χρησιμοποιεί ο Kennedy σε δύο σχετικές ομιλίες και μία συνέντευξη τύπου, ώστε να ανακτήσει την κλονισμένη εμπιστοσύνη του κόσμου (Benson, 2003).

Δυστυχώς, παρά το ενδιαφέρον του επιστημονικού κόσμου σχετικά με την ρητορική δεινότητα του Kennedy και τα ρητορικά και επικοινωνιακά μέσα που χρησιμοποιεί, οι σχετικές μελέτες που αφορούν τις δηλώσεις του προέδρου για την κρίση στην Κούβα είναι ελάχιστες και όσες υπάρχουν ασχολούνται σχεδόν αποκλειστικά με την ραδιοφωνική του ομιλία της 22ας Οκτωβρίου 1963. Επίσης, οι τρεις πιο ολοκληρωμένες και αξιόλογες μελέτες πάνω σε αυτή την ομιλία συμπεριλαμβάνονται σε έργα με θέμα γενικότερα την προεδρική ρητορική, κυρίως μέσα στα ψυχοπολεμικά πλαίσια.

Η πρώτη σχετική έρευνα πραγματοποιήθηκε από τους Wayne Bockriede και Robert Scott, οι οποίοι διεξήγαγαν διεξοδική μελέτη και ανάλυση του κειμένου της ομιλίας ανά παράγραφο, αποσκοπώντας στην ανάδειξη όλων των πτυχών της. Η κυριότερη εξ αυτών είναι ο βαθμός επιρροής που άσκησαν οι έμπιστοι σύμβουλοι του προέδρου στην τελική μορφή της ομιλίας. Μέσω

αυτής της λεπτομερούς ανάλυσης παρατήρησαν τον υπερτονισμό και την επανάληψη συγκεκριμένων μηνυμάτων, τα οποία ο Kennedy επεδίωκε να μεταδώσει στο ακροατήριό του. Τα μηνύματα αυτά αφορούσαν την προβολή της κρίσης όχι μόνο ως εθνικής αλλά ως παγκόσμιας, την καταπάτηση του διεθνούς δικαίου εκ μέρους της ΕΣΣΔ και την υποχρέωση της αμερικανικής κυβέρνησης να προστατεύσει τα συμφέροντα και τα εδάφη της ακόμα και εις βάρος της ειρήνης. Επιπλέον, οι συγγραφείς εντόπισαν την χρήση συγκεκριμένων λέξεων που βοηθούσαν την προώθηση των επιχειρημάτων του προέδρου και αιτιολογούσαν την πολιτική του. Έντονη είναι και η παρουσία διχαστικής ρητορικής, που προέβαλλε την αντιπαράθεση ΗΠΑ-ΕΣΣΔ ως αντιπαράθεση καλού-κακού. Το σημαντικότερο, όμως, συμπέρασμα αυτής της έρευνας είναι πως σκοπός του Kennedy ήταν να εξαπατήσει το κοινό του αποκρύπτοντάς του σημαντικές πληροφορίες. Συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια της ομιλίας ο πρόεδρος απέφυγε αναφορές στα πυραυλικά συστήματα που είχαν εγκαταστήσει οι ΗΠΑ σε Ιταλία και Τουρκία, ώστε να παραμείνει αδιαμφισβήτητη η αποκλειστική ευθύνη των Σοβιετικών για το ξέσπασμα της κρίσης (Bockriede and Scott, 1970).

Τις θέσεις των Bockriede και Scott επανεξετάζει και διευρύνει ο Windt, εξετάζοντας την επίμαχη ομιλία σε άμεση συνάρτηση με τα γεγονότα της κρίσης. Επιπλέον, τοποθετήθηκε διεξοδικότερα στην στρατηγική χρήση της γλώσσας και στη συνακόλουθη προσπάθεια εξαπάτησης του ακροατηρίου. Υποστηρίζει, λοιπόν, πως αιτία για αυτή την ρητορική εξαπάτησης αποτελεί το γενικότερο κλίμα του Ψυχρού Πολέμου και η αλλοίωση που επέβαλε σε ορισμένες λέξεις και έννοιες, επηρεάζοντας άρδην τον παγκόσμιο πολιτικό λόγο. Στη βάση αυτής της λογικής, κατηγοριοποιεί την ρητορική του Kennedy ως ένα δείγμα Οργουελιανής προπαγανδιστικής-παραπλανητικής γλώσσας. Μια ακόμα ενδιαφέρουσα θέση του Windt είναι πως ο Kennedy σκοπίμως υπερτόνιζε την επικινδυνότητα της κατάστασης, προβάλλοντας την τοποθέτηση των πυραύλων στην Κούβα ως άμεση επιθετική κίνηση κατά των εδαφών των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτό το κατόρθωσε, κυρίως, με τη χρήση συγκεκριμένων επιθετικών προσδιορισμών αναφορικά με την τοποθέτηση των πυραύλων, όπως οι λέξεις «secret», «swift», «extraordinary», «sudden» και «clandestine». Επίσης, σύμφωνα με τον συγγραφέα, ο Αμερικανός πρόεδρος κατορθώνει να μετατρέψει μια καθαρά πολιτική και στρατιωτική αντιπαράθεση σε σύγκρουση ανάμεσα σε ηθικές αξίες, τονίζοντας σαφώς την ηθική ανωτερότητα του αμερικανικού τρόπου ζωής και σκέψης, ο οποίος προβαλλόταν ως διαχρονικά υπερασπιζόμενος τη διεθνή σταθερότητα και την ειρήνη (Windt, 1990).

Η Denise Bostdorff, στη δική της ανάλυση, προσεγγίζει με πιο κριτική ματιά την ψυχοπολεμική ρητορική του Kennedy, ενώ συμφωνεί με τις προαναφερθείσες μελέτες όσον αφορά την πρόθεση εξαπάτησης του ακροατηρίου εκ μέρους του προέδρου. Η ανάλυση, όμως, αυτή λαμβάνει περισσότερο υπόψη της το διεθνές γίνεσθαι και στηρίζεται και σε άλλα αρχεία σχετικά με την Κρίση των Πυραύλων. Η Bostdorff χρησιμοποιεί ως μεθοδολογικό εργαλείο την ρητορική θεωρία του Kenneth Burk, σύμφωνα με την οποία η ρητορική είναι η χρήση της γλώσσας ως μέσο προβολής συμβόλων, με σκοπό την ανταπόκριση του ακροατηρίου στα σύμβολα αυτά και την παρακίνησή του σε καθορισμένη δράση. Μέσω αυτής της μεθόδου ανάλυσης δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον τρόπο με τον οποίο ο Kennedy στρέφει την προσοχή αποκλειστικά προς τους Σοβιετικούς αποκρύπτοντας τις όποιες ευθύνες αναλογούσαν στην κυβέρνησή του. Αποφεύγει, λοιπόν, οποιαδήποτε αναφορά στους αμερικανικούς πυραύλους που ήταν τοποθετημένοι στην Τουρκία και παρουσιάζει τις όποιες κινήσεις της αμερικανικής ηγεσίας ως καθορισμένες και επιβεβλημένες από τις σοβιετικές επιθετικές κινήσεις. Σημασία αποδίδει, όπως και οι προηγούμενοι μελετητές, στην στρατηγική χρήση ορισμένων λέξεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού αποτελεί η επιμονή του ομιλητή να αναφέρεται στα υπό συζήτηση πυρηνικά όπλα ως

«κομμουνιστικά», υπογραμμίζοντας έτσι πως η απειλή δεν προέρχεται απλώς από μία χώρα, δηλαδή την Κούβα, αλλά αποτελεί προϊόν ενός μεγαλύτερου «κακού». Τέλος, η συγγραφέας υποστηρίζει, πως το περιεχόμενο και το ύφος αυτής της ομιλίας καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό και από την έως τότε δυναμική και διόλου μετριοπαθή στάση που είχε υιοθετήσει ο Αμερικανός πρόεδρος απέναντι στην ΕΣΣΔ (Bostorff, 1994).

Κλείνοντας, αξίζει να αναφερθεί η διπλωματική εργασία της Ashlyn Gentry, η οποία, λαμβάνοντας υπόψη της όλες τις υπάρχουσες αναλύσεις, δεν προχώρησε σε μία ακόμα απλή ανάγνωση του εκφωνημένου κειμένου. Αντ' αυτού μελέτησε όλα τα προσχέδια, καταγράφοντας με αυτόν τον τρόπο την «ιστορία» του κειμένου. Παρατηρώντας, λοιπόν, τις αλλαγές που έλαβαν χώρα από το πρώτο προσχέδιο ως και την τελική μορφή της ομιλίας, προσπάθησε να αναδείξει τον σκοπό και το αποτέλεσμα των αλλαγών αυτών. Για την μελέτη αυτή η Gentry χρησιμοποίησε κατά κύριο λόγο τη μέθοδο της αντιπαραβολικής ανάλυσης αντιπαραθέτοντας μεταξύ τους τα τέσσερα προσχέδια της ομιλίας. Επίσης, βασίστηκε στη θεωρία του Groupthink του Irving Janis, ώστε να αναδείξει μέσω αυτής την επιρροή που άσκησε η ExComm στη διαμόρφωση του τελικού κειμένου της ομιλίας. Επιπλέον, έκανε εκτεταμένη χρήση της θεωρίας του Burk, ώστε να αναδείξει την στρατηγική σημασία των λέξεων που εν τέλει επιλέχθηκαν. Μέσω αυτού του νέου τρόπου ερμηνείας και κατανόησης της ομιλίας του Kennedy, η συγγραφέας συμπεραίνει πως οι τροποποιήσεις στις οποίες υποβλήθηκε το υπό μελέτη κείμενο υπήρξαν καταλυτικές για την αποφυγή κλιμάκωσης της κρίσης (Gentry, 2009).

2.2.4. Μελέτες για τη ρητορική του Joe Biden

Στα χρόνια που μεσολάβησαν ανάμεσα στην προεδρία του Kennedy και σε αυτήν του Biden το επιστημονικό πεδίο της ανάλυσης πολιτικού λόγου διευρύνθηκε σημαντικά, με αποτέλεσμα να υπάρχει ήδη ένας ικανοποιητικός αριθμός ερευνών και πανεπιστημιακών εργασιών με θέμα την ρητορική του εν ενεργεία Αμερικανού προέδρου.

Όπως συνηθίζεται, μεγάλο μέρος αυτών των ερευνών αφορά την εναρκτήρια ομιλία του Biden, της οποίας διάφορες αναλύσεις και ερμηνείες έχουν δημοσιευθεί υπό την μορφή άρθρων ή εργασιών. Το κύριο χαρακτηριστικό της πρώτης αυτής ομιλίας είναι πως, σε αντίθεση με τον Kennedy, ο Biden δεν αναφέρεται στην ύπαρξη εξωτερικών κινδύνων και αντιπάλων, παρότι ήταν ήδη εμφανείς οι διαταραχές στις σχέσεις με την Ρωσική Ομοσπονδία. Αντιθέτως, δίνει έμφαση στην εσωτερική πολιτική που θα ακολουθήσει, ενώ είναι ιδιαίτερα συχνή η αναφορά του στις έννοιες «αγάπη» και «ελπίδα». Φαίνεται, λοιπόν, να κυριαρχεί ή στόχευση δημιουργίας κλίματος ενότητας των Αμερικανών πολιτών, γεγονός που υπογραμμίζεται από την εκτενέστατη χρήση της προσωπικής αντωνυμίας «εμείς» (Nurkhamidah, Fahira and Ningtyas, 2021).

Από την έναρξη της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία κι έπειτα, ο Αμερικανός πρόεδρος έχει πραγματοποιήσει σειρά σχετικών ομιλιών και δηλώσεων, ενώ το σύνολο της θητείας του τείνει να χαρακτηριστεί πρωτίστως από την στάση του απέναντι στον πόλεμο αυτόν. Έτσι, ο δημοσιογραφικός και ακαδημαϊκός κόσμος διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον του για τις ομιλίες αυτές, το περιεχόμενο των οποίων επιδρά όχι μόνο στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, αλλά στο σύνολο του σύγχρονου κόσμου.

Ένας σημαντικός αριθμός πρόσφατων πανεπιστημιακών εργασιών αφορά την πρώτη ομιλία του Biden σχετικά με τον πόλεμο στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου 2022. Ορισμένες από αυτές εξετάζουν την ομιλία υπό το πρίσμα της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (ΚΑΛ) στη βάση

των μοντέλων ανάλυσης των Norman Fairclough και Teun van Dijk, οι οποίοι είναι δύο από τους βασικούς εισηγητές αυτής της προσέγγισης από τις αρχές της δεκαετίας του '90.

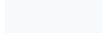
Πιο συγκεκριμένα, οι Nassim Mahfoud και Roukaya Khaldoui ερευνούν αυτή την ομιλία με τη χρήση του ιδεολογικού μοντέλου του van Dijk, καταλήγοντας πως ο Biden επιδίωξε να προβάλει τη χώρα του και τους συμμάχους της ως εκπρόσωπους και υπερασπιστές της ελευθερίας, του ανθρωπισμού και της δημοκρατίας σε αντίθεση προς την ρωσική επεκτατικότητα και αυταρχικότητα (Mahfoud and Khaldoui, 2023). Από την άλλη ο Cocou Andre Datondji, έχοντας ως θεωρητική βάση τα γραπτά του Fairclough, ερμηνεύει τη θέση στην οποία βρίσκονται οι ΗΠΑ, υποστηρίζοντας εν τέλει πως η Ρωσία αποτελεί για τον Αμερικανό πρόεδρο έναν απτό κίνδυνο σε μια εποχή που η παρεμβατική ισχύς των ΗΠΑ στο διεθνές γίνεσθαι βρίσκεται υπό αμφισβήτηση (Datondji, 2022).

Αντικείμενο μελέτης έχει αποτελέσει και η ομιλία που πραγματοποίησε ο Biden στην Βαρσοβία στις 21 Φεβρουαρίου 2023 με αφορμή τη συμπλήρωση ενός έτους από την έναρξη της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία. Δημοσιογράφοι και επιστήμονες υποστηρίζουν πως στην ομιλία αυτή ο Αμερικανός πρόεδρος παρουσιάζεται αισιόδοξος όχι μόνο για την τελική νίκη της Ουκρανίας, αλλά και για τη νίκη της ελευθερίας και της δημοκρατίας απέναντι σε όσους τις υπονομεύουν. Η προβολή της διακυβέρνησής του ως κατεξοχήν εγγυήτριας αυτών των αξιών αποτελεί το μεγαλύτερο επίτευγμα του Biden, ο οποίος γνωρίζει πως αυτό είναι και το χαρακτηριστικό που θα μπορούσε να του εξασφαλίσει την επανεκλογή του στον προεδρικό θώκο. Έτσι, υπάρχουν αναλύσεις που εντάσσουν την ομιλία της 21^{ης} Φεβρουαρίου όχι μόνο στα πλαίσια της υποστηρικτικής προς την εμπόλεμη Ουκρανία ρητορικής του προέδρου, αλλά και στα πλαίσια της προεκλογικής του εκστρατείας (Alcaro, 2023) (Allen, 2023).

Δεν λείπουν σαφώς και οι έρευνες που δεν προσανατολίζονται αποκλειστικά στη μελέτη μίας μόνο ομιλίας του Biden σχετικά με το Ουκρανικό Ζήτημα, αλλά στο σύνολο των εν λόγω ομιλιών ή ομάδας αυτών. Χαρακτηριστική είναι η εργασία του Szymon Ostrowski, ο οποίος εξετάζει την αυτοπροβολή του αμερικανικού πνεύματος και της ιστορικής του σημασίας μέσω ενός σώματος τριών επιλεγμένων σχετικών ομιλιών (Ostrowski, 2022). Ο συγγραφέας καταλήγει πως, με αφορμή τον πόλεμο, ο Biden αναπαράγει το πρότυπο του αμερικανικού εξαιρετισμού, καθώς και τη ιδέα της «Pax Americana» με σκοπό την υπερπροβολή της αμερικανικής ταυτότητας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η οπτική της Lisa Brødbæk, η οποία συγκρίνει τις ομιλίες του Αμερικανού προέδρου για τον πόλεμο στην Ουκρανία με τις αντίστοιχες ομιλίες του ίδιου για τον πόλεμο του Αφγανιστάν, αποκαλύπτοντας τα κοινά σημεία αντιμετώπισης δύο συγκρούσεων κατά τα φαινόμενα ανόμοιων (Brødbæk, 2022).

Πολλές φορές, όπως είδαμε, έχουν παρατηρηθεί κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στην αντίδραση της αμερικανικής ηγεσίας στη ρωσο-ουκρανική σύρραξη και την αντίστοιχη αντίδραση κατά την Κρίση των Πυραύλων, με τις απόψεις να δίστανται για το κατά πόσο τίθεται ζήτημα ομοιότητας ανάμεσα στα δύο γεγονότα. Επίσης, έχουν κατά καιρούς επισημανθεί ομοιότητες και διαφορές στους λόγους του Kennedy και του Biden. Υπάρχει εύφορο έδαφος για παραλληλισμό ανάμεσα στους δύο αυτούς προέδρους, καθώς, μεταξύ άλλων, τους ενώνει πλήθος συμπτώσεων. Αρχικά, ο Kennedy αποτελεί τον νεότερο εκλεγμένο Αμερικανό πρόεδρο στην ιστορία των ΗΠΑ, ενώ ο Biden τον γηραιότερο. Επιπλέον, οι δύο τους αποτελούν τους μοναδικούς Καθολικούς προέδρους. Το σημαντικότερο, όμως, είναι πως και οι δύο προέρχονται από την Δημοκρατική παράταξη και κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν μια κρίση που σχετίζεται με την «ρωσική απειλή» και τις επεκτατικές βλέψεις αυτής. Παρά, όμως, τη συχνή αναφορά αυτών των ομοιοτήτων και των διαδεδομένων παραλληλισμών ανάμεσα στις δύο υπό συζήτηση κρίσεις, δεν έχει διεξαχθεί στο παρελθόν έρευνα που να εξετάζει τη ρητορική στρατηγική των δύο αυτών προέδρων και να

επισημαίνει τα κοινά τους σημεία ή τις διαφορές τους. Αυτό επιχειρεί να κατορθώσει η παρούσα εργασία.

3. Μεθοδολογία: Εφαρμογή της Γεωπολιτικής Συστημικής Ανάλυσης στα Σύμπλοκα της Κούβας και της Ουκρανίας.

Στην παρούσα εργασία θα προβούμε σε μελέτη της ρητορικής των προέδρων Kennedy και Biden υπό την μεθοδολογική σκοπιά της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης (ΣΓΑ) του καθηγητή Ιωάννη Μάζη.

Όσον αφορά την Γεωπολιτική ως επιστημονικό κλάδο, πρόκειται για την επιστήμη που μελετά τις διεθνείς σχέσεις από μια χωρική ή γεωγραφική οπτική, με σκοπό την διερεύνηση της ανακατανομής της ισχύος στα πλαίσια του άναρχου διεθνούς συστήματος (Κολιόπουλος, 2010). Πιο συγκεκριμένα, ο Μάζης δίνει στην γεωπολιτική τον εξής ορισμό: «η γεωπολιτική ανάλυση ενός γεωγραφικού συστήματος ανισόρροπου κατανομής ισχύος καλείται η γεωγραφική εκείνη μέθοδος η οποία μελετά, περιγράφει και προβλέπει τις συμπεριφορές και τις επιπτώσεις των σχέσεων των αντιτιθέμενων και διακριτών πολιτικών δράσεων ανακατανομής ισχύος και των ιδεολογικών μεταφυσικών που τις καλύπτουν, στο πλαίσιο των γεωγραφικών συμπλόκων που οι πολιτικές αυτές εφαρμόζονται» (Μάζης, 2012).

Αρχικά, όσον αφορά την μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί, η ΣΓΑ ανήκει από επιστημολογικής απόψεως στην οικονομική γεωγραφία, με βάση την οποία εξετάζει το εκάστοτε ζήτημα στις εξής τρεις κλίμακες συστημάτων:

1. Σύστημα/Σύμπλοκο. Αποτελεί την γεωγραφική ενότητα πάνω στην οποία δρα και επιδρά ο Γεωπολιτικός Παράγοντας (ΓΠ) και αποτελείται από το σύνολο των υπό εξέταση υποσυστημάτων. Αξίζει να σημειωθεί πως το Σύμπλοκο ενδέχεται να ταυτίζεται με το Σύστημα ή να πρόκειται για ευρύτερη γεωγραφική περιοχή.

2. Υποσύστημα. Είναι ένα εκ των υποσυνόλων του Συστήματος.

3. Υπερσύστημα. Εμπεριέχει το εξεταζόμενο Σύστημα, καθώς και τους πόλους διεθνούς ισχύος που επηρεάζουν τη δράση του ΓΠ στο Σύστημα αυτό και στα Υποσυστήματα που το αποτελούν (Μάζης, 2017).

Κάθε εφαρμογή της ΣΓΑ προϋποθέτει τον ορισμό του Γεωγραφικού Συμπλόκου σε χάρτη και την περιγραφή του ΓΠ, ο οποίος επιδρά στο Σύμπλοκο αυτό προκαλώντας την ανακατανομή της ισχύος. Σε αυτή τη βάση προχωράμε με την ανάλυση των προαναφερθέντων τριών κλιμάκων συστημάτων (Μάζης 2012).

Στη συγκεκριμένη εργασία τα υπό μελέτη Σύμπλοκα είναι αυτά της Κούβας και της Ουκρανίας. Στην πρώτη περίπτωση, ως υποσυστημικοί δρώντες του Συμπλόκου της Κούβας ορίζονται η Κούβα και οι ΗΠΑ, ενώ υπερσυστημικοί δρώντες είναι η ΕΣΣΔ και το ΝΑΤΟ. Αναφορικά με το Σύμπλοκο της Ουκρανίας στο επίπεδο του Υποσυστήματος βρίσκονται η Ουκρανία και η Ρωσική Ομοσπονδία, ενώ στο επίπεδο του Υπερσυστήματος ανάγονται οι ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ και η ΕΕ. Και στις δύο περιπτώσεις ως ΓΠ ανακατανομής της ισχύος αναδεικνύεται, όπως φανερώνεται και από τον τίτλο, η ρητορική του εκάστοτε Αμερικανού προέδρου, δηλαδή αφενός του Kennedy και αφετέρου του Biden.

Η δράση και η λειτουργία του ΓΠ αναλύεται στα πλαίσια ενός ή περισσότερων εκ των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων ισχύος. Οι πυλώνες αυτοί είναι οι εξής: Άμυνα/Ασφάλεια, Οικονομία, Πολιτική, Πολιτισμός/Πληροφορία. Κατά τον Μάζη «η επιλογή των πυλώνων/κατηγοριών, ή αλλιώς των συνιστωσών ισχύος, χρήζει ιδιαίτερης σημασίας, καθώς είναι αυτοί που συνθέτουν και καθορίζουν την τελική ισορροπία ισχύος και την κατανομή της στο ενδοσυστημικό πλαίσιο του γεωγραφικού / γεωπολιτικού χώρου» (Μάζης, 2012).

Στην παρούσα εργασία το επίκεντρο θα αποτελέσει ο πυλώνας του Πολιτισμού και της Πληροφορίας. Σύμφωνα με τον Μάτζι, ο πυλώνας αυτός «ως πεδίο άσκησης επιρροής περιλαμβάνει τις μεταβλητές της γλώσσας, της θρησκείας και άλλα κοινωνιολογικά και ανθρωπολογικά δεδομένα. Η πληροφορία που εντάσσεται στον πολιτισμό είναι μετρήσιμο μέγεθος που αποτελεί πολλαπλασιαστική ισχύος, λόγω της αλματώδους ανάπτυξης των τεχνολογιών πληροφορικής, η οποία πλέον συμπιέζει τους εθνοκρατικούς δρώντες και ορίζει μια μετάβαση προς υπέρβαση των βεσφαλιανών εθνοκρατικών συνόρων που περιλαμβάνει Γεωπολιτικούς Δείκτες όπως την παιδεία, το εκπαιδευτικό σύστημα, την πολιτιστική κληρονομιά» (Μάτζις, 2012).

Ως υπόθεση εργασίας εμφανίζεται ο διχασμός και η διαφορά μεταξύ ΗΠΑ-Ρωσίας, όπως παρουσιάζεται μέσα από τις ομιλίες των δύο Αμερικανών προέδρων, καθώς και η προβολή των ΗΠΑ και των συμμάχων της ως εκπροσώπων της δημοκρατίας και της ελευθερίας σε αντιδιαστολή με την αυταρχική ρωσική πλευρά.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, μία από τις μεταβλητές τις οποίες περιλαμβάνει ο πυλώνας Πολιτισμού/Πληροφορίας είναι αυτή της γλώσσας, την οποία θα εξετάσουμε μέσω των γεωπολιτικών δεικτών που θα προκύψουν από την γλωσσολογική ανάλυση. Γεωπολιτικός δείκτης ονομάζεται «η ποσοτικοποίηση του υπό μελέτη θέματος, το αριθμητικό εκείνο στοιχείο που δείχνει την ανακατανομή ισχύος στο Σύστημα/Σύμπλοκο. Ορίζεται ως: Γεωπολιτικός δείκτης $\Gamma\Delta t = d(t)/D$, όπου $d(t)$ είναι το μετρούμενο μέγεθος σε χρόνο t και $D =$ μία στάθμη ορισμού του κάθε δείκτη $d(t)$. Οι γεωπολιτικοί δείκτες μπορεί να είναι σύνθετοι ή απλοί» (Μάτζις, 2012).

Η προαναφερθείσα γλωσσολογική ανάλυση θα πραγματοποιηθεί μέσω της χρήσης της γλωσσολογίας Σωμάτων Κειμένων (Corpus Linguistics) με την βοήθεια του ψηφιακού εργαλείου Sketch Engine. Τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης θα χρησιμοποιηθούν για την ποσοτική και ποιοτική ανάλυση και σύγκριση της ρητορικής των προέδρων Kennedy και Biden.

Η έρευνα επεκτείνεται σε δύο ιστορικές περιόδους επί των οποίων βασίζονται δύο αντίστοιχα Σώματα Κειμένων. Μέσω αυτών και της γλωσσολογικής ανάλυσης που αυτά υπέστησαν προέκυψε η εξαγωγή ποσοτικών δεδομένων, τα οποία παρατίθενται στους πίνακες που ακολουθούν.

Αιτιολόγηση επιλογής, προς αντιπαραβολή, των εν λόγω δύο περιόδων: Τα δύο υπό εξέταση φαινόμενα, δηλαδή η Πυραυλική Κρίση του 1962 και η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022, παρουσιάζουν μεταξύ τους πολλές διαφορές στις συνθήκες υπό τις οποίες λαμβάνουν χώρα. Η σημαντικότερη, ίσως, από αυτές είναι πως αποτελούν διαφορετικούς τύπους κρίσεων, με την πρώτη να αφορά θερμό επεισόδιο μικρής διάρκειας και τη δεύτερη να αποτελεί πολεμική σύρραξη μεγάλης κλίμακας. Παρόλα αυτά, μοιράζονται ένα ιδιαίτερα βασικό χαρακτηριστικό, δηλαδή τον τρόπο αντιμετώπισης της εκάστοτε κρίσης από την αμερικανική ηγεσία. Και στις δύο περιπτώσεις η ηγεσία αυτή, είτε είναι άμεσα εμπλεκόμενη στην κρίση, όπως στην περίπτωση της Κούβας, είτε έμμεσα, όπως στην περίπτωση της Ουκρανίας, αντέδρασε επιστρατεύοντας μία σχεδόν πανομοιότυπη ρητορική. Έτσι, οι δύο αυτές κρίσεις, παρά τις μεταξύ τους διαφορές και τις αλλαγές στις διεθνείς γεωπολιτικές συνθήκες στα πλαίσια των οποίων εκτυλίσσονται, αποτελούν τα κατεξοχήν παραδείγματα της διαχρονικής στάσης που κρατάει η αμερικανική εξωτερική πολιτική απέναντι στη «ρωσική απειλή», καθώς και την εικόνα που οι αμερικανικές κυβερνήσεις προβάλλουν για τον εαυτό τους στην διεθνή κοινότητα.

Αιτιολόγηση επιλογής υπόθεσης εργασίας: Ως υπόθεση εργασίας επιλέχθηκε η στάση των δύο υπό μελέτη Αμερικανών προέδρων απέναντι στην ΕΣΔΔ και την Ρωσική Ομοσπονδία αντίστοιχα. Η απόφαση αυτή λήφθηκε, καθώς, παρά τη μεγάλη χρονική απόσταση ανάμεσα στα δύο γεγονότα και τις αλλαγές που έχουν μεσολαβήσει αναφορικά με τις αντικειμενικές συνθήκες, η αντιπαλότητα μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας φαίνεται να παραμένει στα ίδια επίπεδα και να εκφράζεται με παρόμοια φρασεολογία. Αναλυτικότερα, εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως και ο Kennedy και ο Biden βασίζουν τη ρητορική τους στην αντιδιαστολή μεταξύ του «πνεύματος» των δύο υπερδυνάμεων, καθιστώντας σαφές πως τόσο οι αμερικανικές αξίες όσο και τα ρωσικά ατοπήματα χαρακτηρίζονται από διαχρονικότητα. Για αυτό, λοιπόν, τον λόγο η διχαστική αυτή ρητορική αποτελεί τον πυρήνα της παρούσας εργασίας, καθώς μέσω αυτής αποτυπώνεται η σχετική με την αντιμετώπιση των διεθνών κρίσεων αμερικανική ιδεολογία και πρακτική.

Στην εργασία αυτή, λοιπόν, θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε πως ο «πατριωτικός» και «αντιρωσικός» λόγος των Αμερικανών προέδρων αποτελεί καίριο γεωπολιτικό παράγοντα ανακατανομής ισχύος στα γεωπολιτικά σύμπλοκα της Κούβας και της Ουκρανίας.

3.1. Τα υπό μελέτη Σώματα Κειμένων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στη συνέχεια της εργασίας θα προχωρήσουμε σε ανάλυση και σύγκριση ανάμεσα στην ρητορική του Kennedy σχετικά με την Κρίση των Πυραύλων και την αντίστοιχη του Biden επί του Ουκρανικού Πολέμου. Για να πραγματοποιηθεί αυτό έχουμε δημιουργήσει δύο Σώματα Κειμένων, δηλαδή ένα σώμα κειμένων που αποτελείται από τις σχετικές ομιλίες του Kennedy και ένα με αυτές του Biden, τα οποία θα είναι το αντικείμενο της επικείμενης ανάλυσης και σύγκρισης.

3.1.1. Το Σώμα Κειμένων (corpus) του Kennedy

Σύμφωνα με την μέτρηση του εργαλείου Sketch Engine το παρόν corpus αριθμεί συνολικά 9.856 λέξεις και αποτελείται από επίσημες ομιλίες που εκφώνησε ο πρόεδρος Kennedy από τις 4 Σεπτεμβρίου 1962, δηλαδή λίγες εβδομάδες πριν την επίσημη εκδήλωση της κρίσης, ως και τις 14 Ιανουαρίου 1963, δηλαδή λίγους μήνες μετά την επίλυση αυτής. Επίσης, στο corpus συγκαταλέγονται οι επιστολές του Αμερικανού προέδρου προς τον Σοβιετικό ομόλογό του κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Πιο αναλυτικά, το πρώτο υπό εξέταση κείμενο είναι η δήλωση του Kennedy από τον Λευκό Οίκο, σχετικά με τις πληροφορίες για εξοπλισμό της Κούβας από τους Σοβιετικούς, η οποία εκφωνήθηκε στις 4 Σεπτεμβρίου 1962³. Σε παρόμοιες δηλώσεις προχώρησε και στη συνέντευξη τύπου της 13^{ης} Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους⁴. Στις 22 Οκτωβρίου, δηλαδή μία εβδομάδα μετά την πληροφόρηση της αμερικανικής ηγεσίας για την ύπαρξη των πυρηνικών κεφαλών και την επίσημη έναρξη των κρίσιμων 13 ημερών, λαμβάνει χώρα η διάσημη σχετική ομιλία του Kennedy προς τον Αμερικανικό λαό⁵. Ακολουθούν οι επιστολές του προέδρου προς

³ <https://www.jfkthelastspeech.org/cuban-missile-crisis-september-1962/>

⁴ <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-179>

⁵ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-22-1962-address-buildup-arms-cuba>

τον Γενικό Γραμματέα της ΕΣΣΔ στις 22⁶, 23⁷, 25⁸ και 27 Οκτωβρίου⁹. Η δημόσια προεδρική ανακοίνωση στις 28 Οκτωβρίου¹⁰ θα σημάνει επίσημα τη λήξη της κρίσης και στις 2 Νοεμβρίου πραγματοποιείται ενημέρωση των πολιτών¹¹ σχετικά με την πορεία των διαδικασιών απομάκρυνσης των επίμαχων πυρηνικών κεφαλών από το κουβανικό έδαφος. Το τελευταίο κείμενο το οποίο περιλαμβάνεται σε αυτό το corpus είναι η ετήσια προεδρική ομιλία, γνωστή ως State of the Union Address, που εκφώνησε ο Kennedy στις 14 Ιανουαρίου 1963¹², από την οποία, για τις ανάγκες της εργασίας, απομονώσαμε μόνο τα αποσπάσματα που αφορούν την τοποθέτηση του προέδρου επί της πρόσφατης Κουβανικής Κρίσης.

3.1.2. Το Σώμα Κειμένων (corpus) του Biden

Αναφορικά με τα κείμενα που απαρτίζουν το corpus του Biden, σύμφωνα με τις μετρήσεις του Sketch Engine, αυτά αποτελούνται συνολικά από 14.101 λέξεις και αφορούν ομιλίες που εκφωνήθηκαν από τις 24 Φεβρουαρίου 2022 ως και τις 20 Οκτωβρίου 2023. Σημειώνεται πως όποια προεδρική ομιλία έχει πραγματοποιηθεί μετά από αυτή την ημερομηνία δεν λαμβάνεται υπόψη στη συγκεκριμένη εργασία.

Πιο συγκεκριμένα, θα ασχοληθούμε, αρχικά, με τη σχετική τοποθέτηση του Αμερικανού προέδρου στις 24 Φεβρουαρίου 2022¹³, δηλαδή την ίδια μόλις μέρα της πραγματοποίησης της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία. Την 1^η Μαρτίου του ίδιου έτους λαμβάνει χώρα το ετήσιο State of the Union Address¹⁴, κατά το οποίο ο Biden τοποθετείται, μεταξύ άλλων, επό του Ρωσο-ουκρανικού Πολέμου. Από την ομιλία αυτή στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκαν μόνο τα σχετικά με το επίμαχο ζήτημα αποσπάσματα. Στις 26 Μαρτίου ο Αμερικανός πρόεδρος εκφωνεί στη Βαρσοβία σχετικό λόγο¹⁵. Ακολουθούν η ομιλία του στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 21 Σεπτεμβρίου 2022¹⁶ και ένα ακόμη State of the Union Address στις 7 Φεβρουαρίου 2023¹⁷, από τα οποία κείμενα έχουν διατηρηθεί μόνο τα αποσπάσματα που αφορούν την έρευνά μας. Στις 20 Φεβρουαρίου 2023 ο Biden υλοποίησε στο Κίεβο μία κοινή ομιλία με τον Ουκρανό πρόεδρο Zelenskyy¹⁸ και στις 21 του ίδιου μήνα εκφώνησε έναν ακόμη λόγο στη Βαρσοβία¹⁹ λόγω της συμπλήρωσης ενός έτους από την έναρξη του πολέμου. Το τελευταίο κείμενο που περιλαμβάνεται στο κώρυπος είναι αυτό των

⁶ <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct22/>

⁷ <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct23/>

⁸ <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct25/doc1.html>

⁹ <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct27/>

¹⁰ <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct28/>

¹¹ <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKWHA/1962/JFKWHA-143-004/JFKWHA-143-004>

¹² <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-14-1963-state-union-address>

¹³ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-24-2022-remarks-russian-invasion-ukraine>

¹⁴ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-1-2022-state-union-address>

¹⁵ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-26-2022-remarks-support-people-ukraine>

¹⁶ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-21-2022-speech-77th-session-united-nations-general>

¹⁷ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-7-2023-state-union-address>

¹⁸ <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/02/20/remarks-by-president-biden-and-president-zelenskyy-of-ukraine-in-joint-statement/>

¹⁹ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-21-2023-remarks-one-year-anniversary-ukraine-war>

προεδρικών δηλώσεων από τον Λευκό Οίκο στις 20 Οκτωβρίου 2023²⁰, όπου εκφράζεται η υποστήριξη της αμερικανικής κυβέρνησης στην Ουκρανία και το Ισραήλ, με αφορμή τις πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις της Hamas εναντίον Ισραηλιτών πολιτών. Στην παρούσα εργασία παρατίθενται μόνο τα τμήματα του κειμένου που αναφέρονται στο ουκρανικό ζήτημα.

3.2. Εξαγωγή Ποσοτικών Δεδομένων

Στους ακόλουθους πίνακες παρατίθενται οι πιο σημαντικές λέξεις-κλειδιά των υπό εξέταση σωμάτων κειμένων σε όλες τους τις μορφολογικές εκδοχές, δηλαδή ως λήμματα. Στη συνέχεια θα προβούμε σε ανάλυση των στατιστικά σημαντικότερων εξ αυτών (top Score), λαμβάνοντας, βέβαια υπόψη και τη συχνότητα εμφάνισής τους (freq-mill – frequency per million).

3.2.1. Πίνακας 1: Λέξεις-κλειδιά του Σώματος Κειμένων Α’ “Ο λόγος του John F. Kennedy την περίοδο Σεπτέμβριος 1962 - Ιανουάριος 1963”

	Λέξεις (Key-words) GR	Λέξεις (Key-words) EN	Frequency	Score
1	Cuba	Κούβα	57	48.1
2	Soviet	Σοβιετικός	36	27.4
3	Hemisphere	Ημισφαίριο	26	23.6
4	Missile	Πύραυλος	29	23.3
5	Nation	Έθνος	45	20.3
6	Offensive	Επιθετικός	23	18.1
7	Weapon	Όπλο	32	18.0
8	Threat	Απειλή	30	17.2
9	Nuclear	Πυρηνικός	25	15.8
10	Cuban	Κουβανικός	17	15.5
11	Latin	Λατινικός	20	15.0
12	Communist	κομμουνιστικός	18	14.8
13	Peace	Ειρήνη	27	14.4
14	United	Ενωμένος	47	14.3
15	States	Πολιτείες	38	13.9
16	Freedom	Ελευθερία	24	13.6
17	Defense	Άμυνα	21	11.9
18	Alliance	Συμμαχία	16	11.8
19	Military	Στρατιωτικός	26	11.5
20	Nations	Έθνη	11	8.9

²⁰ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-20-2023-remarks-us-response-support-israel-and-ukraine>

3.2.2. Πίνακας 2: Λέξεις-κλειδιά του Σώματος Κειμένων Β’ “Ο λόγος του Joe Biden την περίοδο Φεβρουάριος 2022 - Οκτώβριος 2023”

	Λέξεις (Key-words) GR	Λέξεις (Key-words) EN	Frequency	Score
1	Ukraine	Ουκρανία	125	65.8
2	Putin	Πούτιν	71	40.6
3	Russia	Ρωσία	100	40.1
4	NATO	NATO	54	30.3
5	Ukrainian	Ουκρανικός	38	21.9
6	Russian	Ρωσικός	50	19.9
7	Ally	Σύμμαχος	38	19.0
8	Democracy	Δημοκρατία	40	18.9
9	Sanctions	Κυρώσεις	33	17.4
10	Freedom	Ελευθερία	39	14.5
11	Nation	Έθνος	46	13.8
12	Poland	Πολωνία	24	13.5
13	Defend	Προασπίζω	30	13.4
14	United	Ενωμένος	65	13.0
15	Kyiv	Κίεβο	20	12.9
16	Stand	Στέκομαι	61	12.9
17	States	Πολιτείες	53	12.8
18	Europe	Ευρώπη	38	12.2
19	War	Πόλεμος	59	10.6
20	Aggression	Επιθετικότητα	16	10.0

3.3. Ποιοτική Ανάλυση: Κριτική Ανάλυση Λόγου (Critical Discourse Analysis)

Στο παρόν κεφάλαιο, στη βάση των ποσοτικών δεδομένων που έχουν εξαχθεί και έχουν παρουσιασθεί στους άνωθεν πίνακες, θα προβούμε στην παράθεση και συνακόλουθη ανάλυση παραδειγμάτων από τα δύο υπό εξέταση σώματα κειμένων. Αυτό καθίσταται δυνατό μέσω του εργαλείου concordance (συμφραστικός πίνακας), το οποίο παρέχεται από το Sketch Engine. Η μέθοδος που θα ακολουθηθεί είναι η Κριτική Ανάλυση Λόγου, η οποία «αποτελείται από ένα πλέγμα προσεγγίσεων στο πλαίσιο της κοινωνικής μελέτης της γλώσσας, οι οποίες υπογραμμίζουν τον ρόλο της ιδεολογίας στη διαμόρφωση της σχέσης ανάμεσα στις γλωσσικές και κοινωνικές δομές και πρακτικές» (Στάμου, Γρίβα, Μπούρας και Ντίνας, 2019). Οπότε, αυτή η μέθοδος ανάλυσης μας προσφέρει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε τη μελέτη κειμένων για να διερευνήσουμε τον ρόλο που διαδραματίζει ή φιλοδοξεί να διαδραματίσει η εκάστοτε ιδεολογία ή ο εκάστοτε κοινωνικός ή πολιτικός δρών, που σχετίζεται με τα υπό μελέτη κείμενα, στην κοινωνική πραγματικότητα και τους τρόπους με τους οποίους επιχειρεί να το επιτύχει αυτό. Αποτελεί, επομένως, έναν συνδυασμό «της μικρο-ανάλυσης των κειμένων με τη μακρο-ανάλυση των κοινωνικών δομών και σχέσεων εξουσίας με τις οποίες εμπλέκονται τα κείμενα» (Στάμου, Γρίβα, Μπούρας και Ντίνας, 2019).

Έμφαση θα δοθεί στις αξιολογικές και κριτικές προς την αντίπαλη πλευρά συνδηλώσεις που διακατέχουν τις ομιλίες των δύο προέδρων, καθώς και στην έντονη συναισθηματική φόρτιση που διαπερνά την ρητορική τους και μεταδίδεται στο εκάστοτε ακροατήριο. Θα βασιστούμε στην μελέτη των Wilson, Wiebe και Hoffmann, σύμφωνα με τους οποίους: «*Η συναισθηματική ανάλυση είναι το έργο εξακρίβωσης θετικών και αρνητικών απόψεων, συναισθημάτων και εκτιμήσεων...*» (Wilson, Wiebe and Hoffmann 2005). Η ανάλυση αυτή δεν αρκεί να λαμβάνει χώρα αποκλειστικά σε επίπεδο ολόκληρων κειμένων, αλλά ορισμένες φορές απαιτείται ανάλογη ανάλυση σε επίπεδο προτάσεων ή και φράσεων. Στη βάση αυτής της λογικής, οι ίδιοι προβαίνουν στην μελέτη της πολικότητας των επιμέρους λέξεων, δηλαδή της έκφρασης της θετικής ή αρνητικής κρίσης ή στάσης. Υποστηρίζουν, λοιπόν, πως η πολικότητα αυτή διακρίνεται σε πρότερη (prior polarity) και συγκεκριμενική πολικότητα (contextual polarity). Αναλυτικότερα, ο όρος πρότερη πολικότητα αναφέρεται στο αρνητικό ή θετικό αξιολογικό φορτίο μιας λέξης εκτός συγκεκριμένου, ενώ η συγκεκριμενική πολικότητα αφορά το αρνητικό ή θετικό αξιολογικό φορτίο μιας λέξης όπως αυτό εκφράζεται μέσω των όρων με τους οποίους η συγκεκριμένη λέξη συνεμφανίζεται στον λόγο (Wilson, Wiebe and Hoffmann 2005).

Ακολουθώντας το προαναφερθέν θεωρητικό πλαίσιο παρατηρούμε πως σε αμφότερα τα σώματα κειμένων πραγματοποιείται σχετικοποίηση όρων με θετική ή ουδέτερη πρότερη πολικότητα, δηλαδή αποκτούν αρνητική συγκεκριμενική πολικότητα. Αντίστοιχα το ίδιο συμβαίνει και με όρους ουδέτερης πρότερης πολικότητας, οι οποίοι αποκτούν θετική συγκεκριμενική πολικότητα. Πιο συγκεκριμένα η σχετικοποίηση αφορά την αλλαγή της πολικότητας ενός όρου εντός του συγκεκριμένου στο οποίο εντάσσεται. Αυτή, λοιπόν, η αντιστροφή της πολικότητας αποτελεί βασικό εργαλείο για τη ρητορική αξιολόγηση του πολιτικού αντιπάλου και, κατά συνέπεια, τη συναισθηματική επιρροή του ακροατηρίου των δύο Αμερικανών προέδρων, ενώ μέσω τις ανάλυσής του δύνανται να αποκαλυφθούν οι ιδεολογικοπολιτικές κατευθύνσεις και οι αντίστοιχοι στόχοι και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα του εκάστοτε ομιλητή.

Στις αντίστοιχες ομιλίες των δύο υπό μελέτη προέδρων παρατηρείται σύγκλιση στον τρόπο δόμησης των επιχειρημάτων τους και της γενικότερης θεματικής τους. Η σύγκλιση αυτή αφορά την εκτεταμένη χρήση του ρητορικού σχήματος *Εμείς-Οι Άλλοι*. Η διάκριση αυτή εκφράζεται πρωτίστως μέσω της μεθόδου της σχετικοποίησης, δηλαδή αναφερόμενοι στο *Εμείς*, το οποίο αφορά τις ΗΠΑ και τους φίλους προς αυτήν δρώντες, οι δύο πρόεδροι προβαίνουν σε θετική σχετικοποίηση, όπως συμβαίνει παραδείγματος χάριν με τον όρο «*Ουκρανία*», έναν όρο με ουδέτερη πρότερη πολικότητα, που στον λόγο του Biden αποκτά θετική συγκεκριμενική πολικότητα, καθώς εντάσσεται στον συμμαχικό κύκλο και τη σφαίρα επιρροής των ΗΠΑ. Αντίστοιχα, αναφερόμενοι στο *Οι Άλλοι*, το οποίο αφορά τους πολιτικούς/στρατιωτικούς αντιπάλους των ΗΠΑ, οι δύο πρόεδροι προβαίνουν σε αρνητική σχετικοποίηση, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τον όρο «*Κούβα*» στις ομιλίες του Kennedy.

Ένα ακόμα θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο θα δομήσουμε την ανάλυση των δύο υπό μελέτη σωμάτων κειμένων είναι αυτό του «ιδεολογικού τετραγώνου» του Teun A. van Dijk, σύμφωνα με το οποίο η ρητορική στρατηγική που βασίζεται στο πολωτικό σχήμα *Εμείς-Οι Άλλοι* έχει την εξής τετραμερή δομή:

- 1) Έμφαση στις δικές μας θετικές ιδιότητες/δράσεις
- 2) Έμφαση στις αρνητικές ιδιότητες δράσεις των άλλων
- 3) Υποβάθμιση των δικών μας αρνητικών ιδιοτήτων/δράσεων
- 4) Υποβάθμιση των θετικών ιδιοτήτων/δράσεων των άλλων (van Dijk, 1998).

Στην παρούσα εργασία από τα τέσσερα σκέλη του μοντέλου αυτού θα μας απασχολήσουν μόνο τα δύο πρώτα, καθώς στις ομιλίες των Αμερικανών προέδρων Kennedy και Biden δεν εμφανίζονται

ενδείξεις αναφοράς και υποβάθμισης των αρνητικών χαρακτηριστικών της ομάδας του *Εμείς* ή αντίστοιχης αναφοράς και υποβάθμισης των θετικών χαρακτηριστικών της ομάδας του *Οι Άλλοι*.

Συμπληρωματικά θα ληφθεί επίσης υπόψη το μοντέλο *Πρόβλημα-Λύση* που πρότεινε ο διακεκριμένος γλωσσολόγος Michael Hoey (Hoey, 1983). Υπό την οπτική αυτή το *Πρόβλημα* εκπροσωπείται από την ομάδα *Οι Άλλοι*, ενώ η *Λύση* προσφέρεται από το *Εμείς*. Αυτό το πρότυπο ακολουθήθηκε και στην έρευνα του καθηγητή Ιωάννη Σαριδάκη σχετικά με την ρητορική της ελληνικής νεοναζιστικής οργάνωσης Χρυσή Αυγή (Saridakis, 2017). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η τοποθέτηση του κ. Σαριδάκη επί της δαιμονοποίησης που συχνά υφίσταται η αντίπαλη πλευρά στα πλαίσια του σχήματος *Εμείς-Οι Άλλοι* με σκοπό την προβολή της ως το απόλυτο κακό για το κοινό καλό, τακτική την οποία θα συναντήσουμε επανειλημμένως κατά την ανάλυση των σωματών κειμένων των δύο Αμερικανών προέδρων.

Πιο αναλυτικά, εξετάζοντας τους πίνακες σημαντικών λέξεων παρατηρούμε πως και στις δύο περιπτώσεις συγκαταλέγονται μέσα στις 20 σημαντικότερες οι λέξεις «ενωμένος» (*united*) και «πολιτείες» (*states*), παραπέμποντας σαφώς στις ΗΠΑ, δηλαδή εν προκειμένω το *Εμείς*. Στο ίδιο «στρατόπεδο» εντάσσονται και οι αντίστοιχοι σύμμαχοι των ΗΠΑ, οι οποίοι παρουσιάζονται είτε ως κοινωνοί των ίδιων αξιών με τις Ηνωμένες Πολιτείες είτε ως προστατευόμενοι τους. Στις ομιλίες του Kennedy οι σύμμαχοι αυτοί δηλώνονται με τους όρους «ημισφαίριο» (*hemisphere*), «λατινικός» (*latin*) και «συμμαχία» (*alliance*). Αντίστοιχα ο Biden αναφέρεται στους όρους «NATO», «σύμμαχος» (*ally*), «Ευρώπη» (*Europe*), «Ουκρανία» (*Ukraine*), «Κίεβο» (*Kyiv*) και «Πολωνία» (*Poland*). Συμπληρωματικά λειτουργούν οι κοινές για τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους αξίες, όπως ο όρος «ελευθερία» (*freedom*), ο οποίος απαντάται στην ρητορική και των δύο προέδρων. Επίσης, στον λόγο του Kennedy χρησιμοποιείται εκτενώς η λέξη «ειρήνη» (*peace*), ενώ στον λόγο του Biden η λέξη «δημοκρατία» (*democracy*).

Αναφορικά με το *Οι Άλλοι* στο σώμα κειμένου του Kennedy οι σχετικοί όροι που συναντάμε είναι οι «Κούβα» (*Cuba*), «κουβανικός» (*Cuban*), «σοβιετικός» (*soviet*) και «κομμουνιστικός» (*communist*). Οι αντίστοιχοι όροι στο σώμα κειμένων του Biden είναι οι «Ρωσία» (*Russia*), «ρωσικός» (*Russian*) και «Πούτιν» (*Putin*). Κατά την περίοδο της Πυραυλικής Κρίσης οι απειλές που προκαλούνται από τους Άλλους εκφράζονται με το τους όρους «πύραυλος» (*missile*), «επιθετικός» (*offensive*), «όπλο» (*weapon*), «απειλή» (*threat*) και «πυρηνικός» (*nuclear*). Αντιστοίχως, οι σχετικές με τον ουκρανικό πόλεμο προκλήσεις των Άλλων προβάλλονται μέσω των όρων «πόλεμος» (*war*) και «επιθετικότητα» (*aggression*).

3.3.1. Η προβολή του *Εμείς* στο σώμα κειμένων του Kennedy

Ο πρόεδρος Kennedy, πριν ακόμα από την επίσημη έναρξη της κρίσης μετά από την αποκάλυψη των εργασιών κατασκευής των πυραυλικών βάσεων στην Κούβα, είχε καταστήσει σαφή την πολιτική που θα ακολουθήσει η κυβέρνησή του απέναντι στο καθεστώς του Κάστρο. Ενδεικτικά στην ομιλία που εκφώνησε στις 4 Σεπτεμβρίου 1963 ανέφερε χαρακτηριστικά:

«Το **κουβανικό** ζήτημα πρέπει να θεωρηθεί ως μέρος της παγκόσμιας πρόκλησης που θέτουν οι **κομμουνιστικές απειλές** για την ειρήνη. Πρέπει να αντιμετωπιστεί ως μέρος αυτού του ευρύτερου ζητήματος, καθώς και στο πλαίσιο των ειδικών σχέσεων που χαρακτηρίζουν από καιρό το Διαμερικανικό Σύστημα. Συνεχίζει να είναι η πολιτική των **Ηνωμένων Πολιτειών** ότι δεν θα επιτραπεί στο καθεστώς Castro να εξάγει τους **επιθετικούς** του σκοπούς με τη βία ή την **απειλή** βίας. Θα αποτραπεί [το καθεστώς του Castro], με οποιοδήποτε μέσο μπορεί να είναι απαραίτητο, από το να αναλάβει δράση εναντίον οποιουδήποτε τμήματος του Δυτικού **ημισφαιρίου**. Οι **Ηνωμένες Πολιτείες**, σε συνδυασμό με άλλες χώρες του **ημισφαιρίου**, θα διασφαλίσουν ότι ενώ ο αυξημένος

κουβανικός εξοπλισμός θα είναι βαρύ φορτίο για τον ίδιο τον δυστυχισμένο λαό της **Κούβας**, δεν θα είναι τίποτα άλλο»²¹²².

Στο χωρίο αυτό γίνονται εξαρχής αισθητές οι βασικές κατευθυντήριες γραμμές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής εκείνης της περιόδου. Αρχικά, ο Kennedy εντάσσει ανεπιφύλακτα το κουβανικό ζήτημα στα ψυχροπολεμικά πλαίσια, ενώ η ίδια η ύπαρξη του κομμουνιστικού «άλλου» συνιστά γενική απειλή παγκόσμια κλίμακας. Απέναντι στην απειλή αυτή οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί της (που εν προκειμένω αποτελούν το σύνολο του δυτικού ημισφαιρίου) υιοθετούν τον ρόλο του αμυνόμενου. Αυτή, όμως, η αμυντική στάση δεν συνεπάγεται και υποχωρητικότητα, καθώς καθίστατο σαφές πως αφενός η παραβίαση ορισμένων ορίων εκ μέρους του καθεστώτος το Castro θα επιφέρει και την ανάλογη και αποφασιστική αμερικανική αντίδραση και αφετέρου οι όποιες κινήσεις αυτού του καθεστώτος δεν θα έχουν ουδεμία αρνητική συνέπεια στις ΗΠΑ και τα σύμμαχά τους έθνη. Μάλιστα, αυτή η αδυναμία της Κούβας να πληξεί με ουσιαστικό τρόπο τις Ηνωμένες Πολιτείες αποτυπώνεται με περισσότερη σαφήνεια στη συνέχεια αυτής της ομιλίας:

«Εάν οι **Ηνωμένες Πολιτείες** θεωρήσουν ποτέ ότι είναι απαραίτητο να αναλάβουν στρατιωτική δράση κατά του κομμουνισμού στην **Κούβα**, όλα τα **όπλα** και οι τεχνικοί που προμήθευσαν οι **κομμουνιστές** τον Castro δεν θα άλλαζαν το αποτέλεσμα ούτε θα επέκτειναν σημαντικά τον χρόνο που απαιτείται για να επιτευχθεί αυτό το αποτέλεσμα. Ωστόσο, η μονομερής στρατιωτική επέμβαση εκ μέρους των **Ηνωμένων Πολιτειών** επί του παρόντος ούτε απαιτείται ούτε θα μπορούσε να δικαιολογηθεί...»²³.

Ο Kennedy, λοιπόν, υπογραμμίζει την ανωτερότητα της αμερικανικής πολεμικής μηχανής σε σύγκριση με τις κουβανικές δυνατότητες, προβαίνοντας έτσι σε έμμεση γενικότερη σύγκριση και με τις «υποδεέστερες» δυνάμεις των Σοβιετικών. Ενώ, όμως, προβάλλει την αμερικανική πολεμική υπεροχή, γεγονός που θα μπορούσε να γίνει αντιληπτό και ως διατύπωση έμμεσης απειλής προς την Κούβα, ξεκαθαρίζει ευθύς αμέσως πως οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα αναλάβουν τον ρόλο του επιτιθέμενου, καθώς δεν υφίστατο ούτε ανάγκη ούτε δικαιολόγηση. Με αυτό τον τρόπο ο Αμερικανός πρόεδρος εμμένει στην προβολή της κυβέρνησής του ως αμυνόμενης απέναντι στις έξωθεν απειλές, καθώς και ως υπερασπίστριας των επιταγών του Διεθνούς Δικαίου.

Η ταύτιση των ΗΠΑ και του συνόλου του δυτικού ημισφαιρίου με το γράμμα του Διεθνούς Δικαίου είναι ένα στοιχείο που απαντάται πολλάκις στον λόγο του Kennedy. Αυτή η ταύτιση φανερώνεται μέσω της σύμπλευσης των πολιτικών και αξιών των Ηνωμένων Πολιτειών με τις επιταγές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, σε αντίθεση με την ΕΣΣΔ, καθώς «αυτή η ξαφνική μετατροπή της **Κούβας** σε μια σημαντική στρατηγική βάση --με την παρουσία αυτών των μεγάλων, μακράς εμβέλειας και σαφώς **επιθετικών όπλων** αιφνίδιας μαζικής καταστροφής- αποτελεί ρητή απειλή για την **ειρήνη** και την ασφάλεια όλης της Αμερικής, αψηφώντας κατάφωρα και σκόπιμα [...]»

²¹ *The Cuban question must be considered as a part of the worldwide challenge posed by Communist threats to the peace. It must be dealt with as a part of that larger issue as well as in the context of the special relationships which have long characterized the Inter-American System. It continues to be the policy of the United States that the Castro regime will not be allowed to export its aggressive purposes by force or the threat of force. It will be prevented by whatever means may be necessary from taking action against any part of the Western Hemisphere. The United States, in conjunction with other Hemisphere countries, will make sure that while increased Cuban armaments will be a heavy burden to the unhappy people of Cuba themselves, they will be nothing more.*

²² Με μπλε χρώμα εμφανίζονται οι εξεταζόμενες λέξεις που εμπίπτουν στην κατηγορία *Εμείς* και κατά συνέπεια εμφανίζουν θετική συγκριμενική πολικότητα, ενώ με κόκκινο εμφανίζονται οι λέξεις της κατηγορίας *Οι Άλλοι*, που ως επί το πλείστον παρουσιάζουν αρνητική συγκριμενική πολικότητα.

²³ *If the United States ever should find it necessary to take military action against communism in Cuba, all of Castro's Communist-supplied weapons and technicians would not change the result or significantly extend the time required to achieve that result. However, unilateral military intervention on the part of the United States cannot currently be either required or justified...*

τον Καταστατικό Χάρτη των **Ηνωμένων Εθνών...**»²⁴. Αυτή η ταύτιση των απόψεων των ΗΠΑ και του ΟΗΕ προβάλλεται και μέσω της επιμονής του Kennedy να αποτελέσει ο ΟΗΕ τον εγγυητή του αφοπλισμού της Κούβας, θέση σχετικά με την οποία είναι ανυποχώρητος και στην προσωπική του αλληλογραφία με του Khrushchev κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων για επίλυση της κρίσης:

«Το πρώτο πράγμα που πρέπει να γίνει, ωστόσο, είναι να σταματήσουν οι εργασίες στις βάσεις των **επιθετικών πυραύλων** στην **Κούβα** και όλα τα ικανά για **επιθετική χρήση οπλικά** συστήματα στην **Κούβα** να τεθούν εκτός λειτουργίας, υπό τις αποτελεσματικές ρυθμίσεις των **Ηνωμένων Εθνών**»²⁵.

Διακρίνουμε οπότε την τάση του Αμερικανού να προέδρου να εντάξει τα Ηνωμένα Έθνη στο *Εμείς*, θέση η οποία μπορεί να ενισχυθεί και από την μεγαλύτερη χρήση του όρου «*ενωμένος*» σε σχέση με την χρήση του «*πολιτείες*», γεγονός που εύκολα παραπέμπει στην εκτεταμένη αναφορά στον θεσμό αυτόν. Αυτή η προσπάθεια, όμως, δεν λαμβάνει σημαντικές διαστάσεις, καθώς, παρά την νομιμοποίηση που θα μπορούσε να προσδώσει στις αμερικανικές πρακτικές, η προβολή του ΟΗΕ ως έναν μεροληπτικό οργανισμό ταυτισμένος με τα αμερικανικά συμφέροντα θα λειτουργούσε υπονομευτικά όσον αφορά την διαιτητική λειτουργία του στην επίλυση της κρίσης. Οπότε, ο Kennedy αρκείται στον έπαινο του ΟΗΕ για την «*χρησιμότητά του ως φόρουμ για την **κουβανική κρίση***»²⁶, κάνοντας ταυτόχρονα πασιφανή την στήριξη των ΗΠΑ στον ειρηνευτικό ρόλο του θεσμού:

«*Ενώ δεν θα κουραστούμε ποτέ στην υπεράσπιση της **ελευθερίας**, ταυτόχρονα δεν θα εγκαταλείψουμε ποτέ την επιδίωξη της **ειρήνης**. Σε αυτήν την αποστολή, τα **Ηνωμένα Έθνη** απαιτούν την πλήρη και συνεχή υποστήριξή μας*»²⁷.

Μιλώντας σε πρώτο πληθυντικό ο Kennedy αφήνει να εννοηθεί πως το αμερικανικό έθνος, όπως και όσα έθνη ασπάζονται τις αξίες του, είναι οι κατάλληλοι υποστηρικτές της ειρηνευτικής αποστολής του ΟΗΕ. Επίσης, στο παραπάνω απόσπασμα αποσαφηνίζεται όχι μόνο η στήριξη που λαμβάνουν τα Ηνωμένα Έθνη από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, αλλά και η ταύτιση των αξιών-στόχων του ΟΗΕ με αυτές των ΗΠΑ, όπως επανειλημμένως προβάλλονται μέσα στον προεδρικό λόγο. Πιο συγκεκριμένα, κατά τα λεγόμενα του Αμερικανού προέδρου οι Αμερικανοί είναι «*ένας φιλειρηνικός λαός που επιθυμεί να ζήσει **ειρηνικά** με όλους τους άλλους λαούς*»²⁸, ενώ έχουν «*διατηρήσει τα σύνορα της **ελευθερίας** από το Βιετνάμ έως το Δυτικό Βερολίνο*»²⁹, ταυτίζοντας ευθαρσώς τις ελεύθερες περιοχές του πλανήτη με τη ζώνη επιρροής των ΗΠΑ. Με αυτόν τον τρόπο τα Ηνωμένα Έθνη αφενός δεν προβάλλονται ως ένας συμμαχικός με τις ΗΠΑ οργανισμός, αφετέρου οι αξίες του τυγχάνει να συγκλίνουν με αυτές των Ηνωμένων Πολιτειών, όπως άλλωστε συμβαίνει και με κάθε χώρα του ελεύθερου δημοκρατικού κόσμου.

²⁴ *This urgent transformation of Cuba into an important strategic base--by the presence of these large, long-range, and clearly offensive weapons of sudden mass destruction--constitutes an explicit threat to the peace and security of all the Americas, in flagrant and deliberate defiance of the Rio Pact of 1947, the traditions of this Nation and hemisphere, the joint resolution of the 87th Congress, the Charter of the United Nations, and my own public warnings to the Soviets on September 4 and 13.*

²⁵ *The first thing that needs to be done, however, is for work to cease on offensive missile bases in Cuba and for all weapons systems in Cuba capable of offensive use to be rendered inoperable, under effective United Nations arrangements.*

²⁶ *Its value in serving the cause of peace has been shown anew in its role in the West New Guinea settlement, in its use as a forum for the Cuban crisis, and in its task of unification in the Congo.*

²⁷ *While we shall never weary in the defense of freedom, neither shall we ever abandon the pursuit of peace. In this quest, the United Nations requires our full and continued support.*

²⁸ *...we are a peaceful people who desire to live in peace with all other peoples.*

²⁹ *And we have maintained the frontiers of freedom from Viet-Nam to West Berlin.*

Βέβαια, ο Kennedy όσο προβάλλει την ειρηνική φύση του έθνους του, άλλο τόσο φροντίζει, ώστε αυτή η στάση να μην παρεξηγηθεί ως αδυναμία, μην αφήνοντας περιθώρια αμφισβήτησης της αμερικανικής αποφασιστικότητας. Στα πλαίσια αυτής της λογικής, απευθυνόμενος στον αμερικανικό λαό αναφέρει πως «αυτή η τελευταία **σοβιετική απειλή** [...] πρέπει και θα αντιμετωπιστεί με αποφασιστικότητα»³⁰. Στη συνέχεια αυτής της δήλωσης ξεκαθαρίζει πως αυτή η αποφασιστικότητα δεν αφορά μόνο την ασφάλεια των ΗΠΑ, αλλά και όσους αποτελούν προστατευόμενούς τους, συμπληρώνοντας πως «οποιαδήποτε εχθρική κίνηση οπουδήποτε στον κόσμο ενάντια στην ασφάλεια και την **ελευθερία** των λαών απέναντι στους οποίους έχουμε δεσμευτεί [...] θα αντιμετωπιστεί με όποια ενέργεια χρειαστεί»³¹. Με αυτόν τρόπο ο Kennedy κατορθώνει από την μία να καθησυχάσει το εγχώριο ακροατήριό του και να τονώσει την εθνική του υπερηφάνεια, ενώ ταυτόχρονα ανάγει σε οικουμενικό επίπεδο τον προστατευτικό και σωτήριο ρόλο του αμερικανικού έθνους.

Αυτή την αποφασιστικότητα ο Kennedy δεν την χρησιμοποιεί μόνο ως ρητορικό τέχνασμα, ώστε να τονώσει το ηθικό των συμπατριωτών και των συμμάχων του, καθώς και την πίστη στην κυβέρνησή του, αλλά το χρησιμοποιεί και έμπρακτα στο επίπεδο της διπλωματίας ως μοχλό πίεσης των αντιπάλων του, καθώς, απευθυνόμενος στον ίδιο τον Khrushchev, του γράφει:

«Στις συζητήσεις μας σχετικά με το Βερολίνο και άλλα διεθνή ζητήματα, το πράγμα που με απασχολούσε περισσότερο ήταν η πιθανότητα η κυβέρνησή σας να μην κατανοήσει σωστά την θέληση και την αποφασιστικότητα των **Ηνωμένων Πολιτειών** σε οποιαδήποτε δεδομένη κατάσταση, καθώς δεν υπέθεσα ότι Εσείς ή οποιοσδήποτε άλλος λογικός άνθρωπος, σε αυτήν την **πορηνική** εποχή, θα βυθίζατε σκόπιμα τον κόσμο σε πόλεμο που είναι ξεκάθαρο ότι καμία χώρα δεν θα μπορούσε να κερδίσει και που θα μπορούσε να έχει μόνο καταστροφικές συνέπειες για ολόκληρο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένου του επιτιθέμενου»³².

Στο παραπάνω απόσπασμα της επιστολής του Kennedy φανερώνεται όχι μόνο το στοιχείο της αποφασιστικότητας, αλλά και η πλήρης επίρριψη των ευθυνών εκ μέρους της αμερικανικής ηγεσίας στην αντίπαλη πλευρά, πολιτική της οποίας την εκτεταμένη και στοχευμένη χρήση θα μελετήσουμε διεξοδικότερα στη συνέχεια.

Ο ειρηνόφιλος χαρακτήρας του αμερικανικού κράτους υπογραμμίζεται και μέσω της συνεχούς προσπάθειας που φέρεται να καταβάλλει η αμερικανική κυβέρνηση προς την εύρεση μίας ειρηνικής λύσης. Μάλιστα, η πρόθεση των ΗΠΑ να βασιστούν στον τομέα της ειρηνικής διπλωματίας δεν αφορά μόνο την επίλυση της Πυραυλικής Κρίσης, αλλά ουσιαστικά την συνολική λήξη του Ψυχρού Πολέμου, καθώς, μετά την αποσόβηση του κινδύνου που αντιπροσώπευαν οι πύραυλοι, ο Kennedy διατείνεται πως δεν προβλέπει «καμία θεαματική ανατροπή στις **κομμουνιστικές** μεθόδους ή στόχους. Αλλά αν όλες αυτές οι τάσεις και οι εξελίξεις μπορούν να πείσουν τη **Σοβιετική Ένωση** να βαδίσει στο μονοπάτι της **ειρήνης**, τότε ας γνωρίζει ότι όλα τα ελεύθερα έθνη θα ταξιδέψουν μαζί της»³³. Βλέπουμε, λοιπόν, πως, ενώ δεν αποκλείει την πιθανότητα συνεννόησης με την άλλη πλευρά, αποποιείται κάθε ευθύνη των ΗΠΑ και των συμμάχων τους,

³⁰ That is why this latest Soviet threat--or any other threat which is made either independently or in response to our actions this week--must and will be met with determination..

³¹ Any hostile move anywhere in the world against the safety and freedom of peoples to whom we are committed--including in particular the brave people of West Berlin--will be met by whatever action is needed.

³² In our discussions and exchanges on Berlin and other international questions, the one thing that has most concerned me has been the possibility that your Government would not correctly understand the will and determination of the United States in any given situation, since I have not assumed that you or any other sane man would, in this nuclear age, deliberately plunge the world into war which it is crystal clear no country could win and which could only result in catastrophic consequences to the whole world, including the aggressor.

³³ I foresee no spectacular reversal in Communist methods or goals. But if all these trends and developments can persuade the Soviet Union to walk the path of peace, then let her know that all free nations will journey with her.

επιρρίπτοντας ξανά το βάρος των ευθυνών στους Σοβιετικούς, οι οποίοι είναι αυτοί που θα πρέπει να διορθώσουν τα «σφάλματά» τους προκειμένου να βαδίσουν εν ειρήνη στο πλάι των ελεύθερων δημοκρατικών εθνών του Δυτικού κόσμου.

Όσον αφορά τα προαναφερθέντα ελεύθερα έθνη, δηλαδή τα σύμμαχα με τις ΗΠΑ, παρατηρούμε μια διάθεση γενίκευσης και εξιδανίκευσης εκ μέρους του Αμερικανού προέδρου, καθώς ελάχιστες είναι οι φορές που αναφέρεται με σαφήνεια σε κάποια κράτος, ενώ τα παρουσιάζει να ακολουθούν μία ενιαία και σύμφυτη με τις αμερικανικές αξίες πολιτική. Αυτό γίνεται αισθητό και μέσω της εκτεταμένης χρήσης του γενικευτικού όρου «*ημισφαίριο*», το οποίο καθίσταται σαφές πως αναφέρεται στο Δυτικό ημισφαίριο, όμως χωρίς να διευκρινίζονται επακριβώς οι ακριβείς που το απαρτίζουν. Το πιθανότερο, βέβαια, είναι ο όρος να αφορά τις ΗΠΑ και τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, καθώς ο Kennedy δηλώνει πως οι υπό κατασκευή βαλλιστικοί πύραυλοι είναι «*ικανοί να χτυπήσουν τις περισσότερες από τις μεγάλες πόλεις στο Δυτικό Ημισφαίριο, καθώς το βεληνεκές τους φτάνει βόρεια ως τον κόλπο Hudson στον Καναδά και νότια ως τη Λίμα του Περού*»³⁴. Όπως δείχνει και η παραπάνω φράση ο Αμερικανός πρόεδρος προβάλλει το ημισφαίριο όχι απλά ως μία συμμαχική περιοχή αλλά και ως μία προστατευόμενη από τις ΗΠΑ ζώνη. Σε αυτό το συμπέρασμα μας οδηγεί αβίαστα και η ακόλουθη φράση:

«*Θα είναι πολιτική αυτού του Έθνους να θεωρεί κάθε **πυρηνικό πύραυλο** που εκτοξεύεται από την **Κούβα** εναντίον οποιουδήποτε έθνους στο Δυτικό Ημισφαίριο ως επίθεση της **Σοβιετικής Ένωσης** στις **Ηνωμένες Πολιτείες**, απαιτώντας πλήρη απάντηση (ως αντίποινα) στη **Σοβιετική Ένωση**»³⁵.*

Επομένως, η Πυραυλική Κρίση σύμφωνα με την αμερικανική ηγεσία δεν ήταν ένα γεγονός που απείλησε μόνο τα συμφέροντα και την ασφάλεια των ΗΠΑ αλλά και την σταθερότητα και την ειρήνη του Ημισφαιρίου. Ως διεθνούς φύσεως απειλή την αντιμετώπισε ο Kennedy και στις προσωπικές συνομιλίες με τον Σοβιετικό ομόλογό του, ενημερώνοντάς τον πως «*οι **Ηνωμένες Πολιτείες** είναι αποφασισμένες να αρθεί αυτή η **απειλή** για την ασφάλεια αυτού του **ημισφαιρίου**»³⁶. Για άλλη μια φορά, λοιπόν, φαίνεται η δημόσια ρητορική του Kennedy συμβαδίζει με την διπλωματική του προσέγγιση.*

Αξίζει να σημειωθεί πως, σκιαγραφώντας την κρίση ως έναν φορέα κινδύνου σε διεθνές επίπεδο, ο πρόεδρος κατορθώνει ξανά να προωθήσει τον προστατευτικό ρόλο των ΗΠΑ, ρόλο που επαυξάνεται μέσω της δέσμευσής τους να θεωρήσουν casus belli την επίθεση έναντι οποιουδήποτε φίλιου κράτους.

Σαφώς, πιο συγκεκριμένη είναι η χρήση του όρου «*λατινικός*». Από την πρώτη του μάλιστα ομιλία επί του θέματος στις 4 Σεπτεμβρίου ο Kennedy μίλησε για την απομόνωση που υφίστατο η Κούβα εξαιτίας του καθεστώτος του Castro, καθώς «*το όνομά του δεν εμπνέει πλέον τον ίδιο φόβο ή την ίδια υποστήριξη στις άλλες χώρες της **Λατινικής Αμερικής***»³⁷. Εν συνεχεία, κατά την δημόσια ομιλία του στην οποία γνωστοποίησε στο κοινό την ύπαρξη των πυραύλων, μιλώντας για τα λατινοαμερικάνικα έθνη φέρνει ξανά στο προσκήνιο το γεγονός πως οι πρόσφατες εξελίξεις δεν είναι πηγή ανησυχίας μόνο για τις ΗΠΑ, αλλά και για το σύνολο της Λατινικής Αμερικής. Πιο

³⁴ Additional sites not yet completed appear to be designed for intermediate range ballistic missiles--capable of traveling more than twice as far--and thus capable of striking most of the major cities in the Western Hemisphere , ranging as far north as Hudson Bay, Canada, and as far south as Lima, Peru.

³⁵ It shall be the policy of this Nation to regard any nuclear missile launched from Cuba against any nation in the Western Hemisphere as an attack by the Soviet Union on the United States, requiring a full retaliatory response upon the Soviet Union.

³⁶ I must tell you that the United States is determined that this threat to the security of this hemisphere be removed.

³⁷ His name no longer inspires the same fear or following in other Latin American countries.

συγκεκριμένα αναφέρει πως «τα έθνη της **Λατινικής** Αμερικής ποτέ στο παρελθόν δεν έχουν βρεθεί σε πιθανή **πυρηνική απειλή**»³⁸.

Το ενδιαφέρον του Αμερικανού προέδρου αναφορικά με τις λατινοαμερικανικές χώρες δεν αφορά, όπως σπεύδει ο ίδιος να καταστήσει σαφές, μόνο την προστασία τους από της σοβιετική πυρηνική απειλή, αλλά επεκτείνεται και στην βελτίωση του επιπέδου ζωής αυτών των χωρών:

«Έχουμε εμπλακεί σε ένα μνημειώδες έργο στην προσπάθεια να αυξήσουμε το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων της **Λατινικής** Αμερικής και διαθέτουμε για αυτόν τον σκοπό πολύ λιγότερα χρήματα από όσα είχαμε διαθέσιμα για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης...»³⁹.

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, πως η αμερικανική κυβέρνηση, δραττόμενη της ευκαιρίας που της προσφέρει η κρίση, προβάλλει τον εαυτό της ως μία επικουρική περιφερειακή δύναμη που δεν εφησυχάζεται στον τομέα της ασφάλειας, αλλά ενδιαφέρεται για προσφορά κάθε είδους συνδρομής στους συμμάχους της. Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει και η αναφορά στην βοήθεια που προσέφεραν οι ΗΠΑ στην ανοικοδόμηση της μεταπολεμικής Ευρώπης, υπογραμμίζοντας την διαχρονικότητα της στήριξης τους προς τα συμμαχικά έθνη, καθώς και τα προτερήματα που παρουσιάζει η προσάρτηση κάποιου έθνους στην αμερικανική σφαίρα επιρροής. Η δύναμη του παραπάνω επιχειρήματος πολλαπλασιάζεται και μέσω της σύγκρισης με το αντίπαλο δέος, δηλαδή την ΕΣΣΔ, όπως υποδεικνύει και η ακόλουθη φράση:

«Τα νέα έθνη που καλούνται να επιλέξουν μεταξύ των δύο ανταγωνιστικών συστημάτων χρειάζεται μόνο να συγκρίνουν τις συνθήκες στην Ανατολική και Δυτική Γερμανία, στην Ανατολική και Δυτική Ευρώπη, στο Βόρειο και στο Νότιο Βιετνάμ. Χρειάζεται μόνο να συγκρίνουν την απογοήτευση της **Κομμουνιστικής Κούβας** με την υπόσχεση της **Συμμαχίας** για την Πρόοδο»⁴⁰.

Στον λόγο του Kennedy ο όρος «συμμαχία» έχει διττή σημασία. Αφενός αναφέρεται στην Συμμαχία για την Πρόοδο (Alliance for Progress), ένα δεκαετές πρόγραμμα ανόρθωσης της Λατινικής Αμερικής, που ξεκίνησε το 1961 από την κυβέρνηση του Kennedy με σκοπό την θωράκιση των λατινικών κρατών από την κουβανική επιρροή, αφετέρου στην Ατλαντική Συμμαχία, δηλαδή το NATO. Σχετικά με το NATO ο Kennedy δεν αφήνει περιθώρια αμφισβήτησης του ηγετικού ρόλου της χώρας του σε αυτό, αναφερόμενος στις ΗΠΑ ως «ένα ειρηνικό και ισχυρό έθνος, που ηγείται μιας παγκόσμιας **συμμαχίας**»⁴¹. Μάλιστα, μέσω της ρητορικής του φανερώνονται οι προσπάθειες που καταβάλλει η αμερικανική ηγεσία για ισχυροποίηση του NATO, ειδικά σε σχέση με τα ζητήματα στρατιωτικής ασφάλειας, καθώς «το πρωταρχικό καθήκον της **συμμαχίας** παραμένει η κοινή άμυνα»⁴². Ακολουθώντας αυτή τη λογική τονίζει εν συνεχεία την ανάγκη για πιο στενή συνεργασία μεταξύ των συμμάχων, λέγοντας πως «πρέπει να βρεθούν τρόποι, χωρίς να αυξηθούν οι κίνδυνοι της **πυρηνικής** διάχυσης, ώστε να ενισχυθεί ο ρόλος των άλλων εταίρων μας στον σχεδιασμό, την επάνδρωση και τη διεύθυνση μιας πραγματικά πολυμερούς **πυρηνικής** δύναμης μέσα σε μια ολοένα και πιο στενή συμμαχία του NATO»⁴³. Μάλιστα, αυτή η πρόσκληση προς τους εταίρους για ισχυρότερη κοινή άμυνα δεν αφορά

³⁸ ...the nations of Latin America have never previously been subjected to a potential nuclear threat.

³⁹ We are engaged in a monumental task in attempting to increase the standard of living of the people of Latin America, and we have available for that purpose a good deal less money than we had available for the rebuilding of Europe...

⁴⁰ New nations asked to choose between two competing systems need only compare conditions in East and West Germany, Eastern and Western Europe, North and South Viet-Nam. They need only compare the disillusionment of Communist Cuba with the promise of the Alliance for Progress.

⁴¹ Our policy has been one of patience and restraint, as befits a peaceful and powerful nation, which leads a worldwide alliance.

⁴² The first task of the alliance remains the common defense.

⁴³ ...ways must be found without increasing the hazards of nuclear diffusion, to increase the role of our other partners in planning, manning, and directing a truly multilateral nuclear force within an increasingly intimate NATO alliance.

αποκλειστικά το κομμάτι των πυρηνικών όπλων, τα οποία, παρά την χρήση τους από τους ίδιους τους Αμερικανούς και τους συμμάχους τους, συνεχίζουν να αντιμετωπίζονται ως κάτι εχθρικό που πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο ως άμυνα, με προσοχή και κατ' ανάγκη, αλλά και των συμβατικών μέσων, αφού σύμφωνα με τον Αμερικανό πρόεδρο «η συμφωνία του Νασάου⁴⁴ αναγνωρίζει ότι η πυρηνική άμυνα δεν είναι αρκετή, ότι πρέπει να εκπληρωθούν τα συμφωνημένα επίπεδα συμβατικής ισχύος του NATO και ότι η **συμμαχία** δεν έχει την πολυτέλεια να βρίσκεται σε θέση να πρέπει να απαντά σε κάθε **απειλή με πυρηνικά όπλα ή τίποτα**»⁴⁵.

Αυτή η τάση των Ηνωμένων Πολιτειών για σύσφιξη των σχέσεων ανάμεσα στα κράτη-μέλη του NATO, η οποία θα άνοιγε τον δρόμο για μεγαλύτερη αμερικανική εμπλοκή στα ευρωπαϊκά ζητήματα, δηλώνεται και μέσω του εγχειρήματος εκ μέρους του Kennedy να θέσει ως ζήτημα την πιθανότητα οικονομικής συνεργασίας ανάμεσα στους εταίρους, αποδεσμεύοντας το NATO από τα όρια μίας αυστηρώς αμυντικής συμμαχίας. Ενδεικτικά δηλώνει πως «το επόμενο πιο πιεστικό μέλημα της **συμμαχίας** είναι οι κοινοί οικονομικοί μας στόχοι για το εμπόριο και την ανάπτυξη»⁴⁶.

Παρά, όμως, αυτές τις προσπάθειες για την μετατροπή του NATO σε μια πιο ενωμένη και συνάμα πιο συγκεντρωτική συμμαχία, ο Kennedy σπεύδει και αυτή τη φορά να υπογραμμίσει πως σε αντίθεση με την ΕΣΣΔ «αυτή είναι μια **συμμαχία** περήφανων και κυρίαρχων εθνών και λειτουργεί καλύτερα όταν δεν το ξεχνάμε»⁴⁷. Ως μία τέτοια συμμαχία, λοιπόν, είναι λογικό να υπάρχουν στους κόλπους της ορισμένες διαφωνίες, καθώς «η ενότητα της **ελευθερίας** δεν στηρίχθηκε ποτέ στην ομοιομορφία των απόψεων»⁴⁸. Στη συνέχεια, διαβεβαιώνει πως «η βασική συμφωνία αυτής της **συμμαχίας** σε θεμελιώδη ζητήματα συνεχίζεται»⁴⁹. Αυτή την ενότητα, που βασίζεται στο ιδανικό της ελευθερίας, την αντιπαραβάλλει με τον εσωτερικό διχασμό που χαρακτηρίζει τα κομμουνιστικά καθεστώτα, όπως απέδειξε η τότε πρόσφατη ρήξη μεταξύ ΕΣΣΔ και Κίνας. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«...είναι σαφές ότι υπάρχει διάσπαση μέσα στο **κομμουνιστικό** στρατόπεδο, παρόλη την σιδερένια πειθαρχία του συντάγματός τους και τον σιδηρό δογματισμό της ιδεολογίας τους. Ο Μαρξ αποδεικνύεται λάθος για άλλη μια φορά: καθώς οι κλειστές **κομμουνιστικές** κοινωνίες και όχι οι ελεύθερες και ανοιχτές κοινωνίες είναι αυτές που φέρουν μέσα τους τους σπόρους της εσωτερικής αποσύνθεσης»⁵⁰.

Κλείνοντας αυτή την ενότητα, αξίζει να επιμείνουμε στο ότι πολλές είναι οι φορές που ο Kennedy δεν αναφέρεται συγκεκριμένα στους συμμάχους των Αμερικανών, αλλά χρησιμοποιεί τον γενικευτικό όρο «ελεύθερα έθνη» ή τον συμβολισμό της «ελευθερίας». Η ταύτιση των ελεύθερων εθνών με τα φίλια με τις ΗΠΑ έθνη γίνεται ξεκάθαρη, όταν ο Kennedy, μιλώντας για την ανάγκη σύσφιξης των οικονομικών και εμπορικών δεσμών ανάμεσα στα μέλη του NATO, δηλώνει ότι

⁴⁴ Συμφωνία που υπογράφηκε στις 21 Δεκεμβρίου ανάμεσα στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αντικείμενο της συμφωνίας αυτής ήταν η προμήθεια της Βρετανίας με αμερικανικές πυρηνικές κεφαλές. Η συμφωνία αυτή χρησιμοποιήθηκε από τις ΗΠΑ για την προώθηση των σχεδίων της για κοινή νατοϊκή πυρηνική δύναμη, σχέδια που τελικά δεν ευδοκίμησαν.

⁴⁵ *Finally, the Nassau agreement recognizes that nuclear defense is not enough, that the agreed NATO levels of conventional strength must be met, and that the alliance cannot afford to be in a position of having to answer every threat with nuclear weapons or nothing.*

⁴⁶ *The next most pressing concern of the alliance is our common economic goals of trade and growth.*

⁴⁷ *...this is an alliance of proud and sovereign nations, and works best when we do not forget it.*

⁴⁸ *For the unity of freedom has never relied on uniformity of opinion.*

⁴⁹ *But the basic agreement of this alliance on fundamental issues continues.*

⁵⁰ *...it is clear that the forces of diversity are at work inside the Communist camp, despite all the iron disciplines of regimentation and all the iron dogmatism's of ideology. Marx is proven wrong once again: for it is the closed Communist societies, not the free and open societies which carry within themselves the seeds of internal disintegration.*

«πιστεύουμε, επιπλέον, ότι οι στενότεροι οικονομικοί δεσμοί μεταξύ όλων των ελεύθερων εθνών είναι απαραίτητοι για την ευημερία και την **ειρήνη**»⁵¹. Σημειωτέον πως στην περίπτωση αυτή ο ουδέτερος όρος «έθνη» λαμβάνει θετική συγκριμενική πολικότητα και εντάσσεται στο *Εμείς*, όμως η περιορισμένη χρήση της φράσης «ελεύθερα έθνη» και η ιδιαίτερα γενικευτική και αόριστη χρήση των «εθνών» σε αυτό το σώμα κειμένου δεν μας επιτρέπει να εντάξουμε τον όρο στο «αμερικανικό στρατόπεδο» λέξεων και να τον λάβουμε υπόψιν κατά την μελέτη των ποσοτικών δεδομένων.

Από την άλλη, ο όρος «ελευθερία», χρησιμοποιείται ακόμα πιο γενικευτικά, χαρακτηρίζοντας τις περιοχές τους πλανήτη που ακολουθούν τις αμερικανικές αξίες, ενώ συχνά απεικονίζουν και τις ίδιες τις ΗΠΑ και το σύστημά τους, όπως συμβαίνει στο παρακάτω παράδειγμα:

«Τους τελευταίους μήνες επιβεβαιώσαμε την επιστημονική και στρατιωτική υπεροχή της **ελευθερίας**»⁵².

Τέλος, ενώ φαίνεται πως η ελευθερία είναι το μέσο το οποίο χρησιμοποιεί η αμερικανική κυβέρνηση και ο γνώμονας με τον οποίο ασκεί την πολιτική της, ταυτόχρονα αποτελεί και σκοπό, καθώς «ο δρόμος προς την παγκόσμια **ειρήνη** και **ελευθερία** είναι ακόμη μακρύς»⁵³. Αναλαμβάνοντας αυτό τον σκοπό, δηλαδή την παγκόσμια ειρήνη και ελευθερία, ο Kennedy προσδίδει στην κυβέρνηση και το έθνος του έναν μεσσιανικό ρόλο. Ο Αμερικανός πρόεδρος διαβεβαιώνει για την διατήρηση αυτού του ρόλου εκ μέρους των ΗΠΑ και δηλώνει πως «ο δρόμος που επιλέξαμε για το παρόν είναι γεμάτος κινδύνους, όπως όλα τα μονοπάτια--αλλά είναι ο πιο συνεπής με τον χαρακτήρα και το θάρρος μας ως έθνος και τις δεσμεύσεις μας σε όλο τον κόσμο. Το κόστος της **ελευθερίας** είναι πάντα υψηλό -- αλλά οι Αμερικανοί πάντα το πλήρωναν»⁵⁴.

3.3.2. Η προβολή του *Οι Άλλοι* στο σώμα κειμένων του Kennedy

Ο σημαντικότερος στατιστικά όρος του υπό συζήτηση σώματος κειμένων είναι η «*Κούβα*», όρος ο οποίος συγκαταλέγεται σαφώς στην ομάδα *Οι Άλλοι*. Η ομάδα αυτή αποτελείται από τους δρώντες, τις πρακτικές και τις αξίες που βρίσκονται στον αντίποδα των ΗΠΑ και των συμμάχων τους. Σαφώς, λοιπόν, η Κούβα, ούσα η χώρα της οποίας η προσχώρηση στη σοβιετική σφαίρα επιρροής και ο μυστικός εξοπλισμός της με σοβιετικές πυρηνικές κεφαλές πυροδότησε την κρίση, εντάσσεται σε αυτή την κατηγορία. Το ενδιαφέρον, όμως, είναι πως για την αμερικανική κυβέρνηση η Κούβα δεν είναι όντως εχθρός, αντίθετα αποτελεί και αυτή θύμα της σοβιετικής επεκτατικότητας. Αυτό γίνεται σαφές και από τον χαρακτηρισμό της ως «*φυλακισμένο νησί*»⁵⁵.

Πιο αναλυτικά, ο Kennedy ξεκινάει την ομιλία του 4 Σεπτεμβρίου με τα εξής λόγια:

«Όλοι οι Αμερικανοί, καθώς και όλοι οι φίλοι μας σε αυτό το **Ημισφαίριο**, έχουν ανησυχήσει σχετικά με τις πρόσφατες κινήσεις της **Σοβιετικής Ένωσης** για την ενίσχυση της στρατιωτικής ισχύος του καθεστώτος **Castro** στην **Κούβα**»⁵⁶.

⁵¹ We believe, moreover, that closer economic ties among all free nations are essential to prosperity and peace.

⁵² In these past months we have reaffirmed the scientific and military superiority of freedom.

⁵³ For the road to world peace and freedom is still long...

⁵⁴ The path we have chosen for the present is full of hazards, as all paths are--but it is the one most consistent with our character and courage as a nation and our commitments around the world. The cost of freedom is always high--but Americans have always paid it.

⁵⁵ imprisoned island

⁵⁶ All Americans, as well as all of our friends in this Hemisphere, have been concerned over the recent moves of the Soviet Union to bolster the military power of the Castro regime in Cuba.

Ευθύς εξαρχής το θέμα αντιμετωπίζεται από τον Αμερικανό πρόεδρο ως κάτι που προκλήθηκε από τους Σοβιετικούς και λιγότερο από τους ίδιους τους Κουβανούς. Μάλιστα, στη συνέχεια φαίνεται πως στο αμερικανικό φαντασιακό υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στον κουβανικό λαό και το κομμουνιστικό καθεστώς του Castro. Το καθεστώς αυτό θεωρείται ένας έξωθεν δάκτυλος στο πάλαι ποτέ συμμαχικό προς τις ΗΠΑ νησί της Κούβας, αντίληψη που αποκρυσταλλώνεται στην έκκληση που απευθύνει ο Kennedy προς τον κουβανικό λαό:

«Σας μιλάω ως φίλος, ως κάποιος που γνωρίζει τη βαθιά σας αφοσίωση στην πατρίδα σας, ως κάποιος που συμμερίζεται τις φιλοδοξίες σας για **ελευθερία** και δικαιοσύνη για όλους. Και εγώ και ο αμερικανικός λαός έχουμε παρακολουθήσει με βαθιά λύπη το πώς προδόθηκε η εθνική σας επανάσταση – και το πώς η πατρίδα σας έπεσε κάτω από ξένη κυριαρχία. Τώρα οι ηγέτες σας δεν είναι πλέον **κουβανοί** ηγέτες εμπνευσμένοι από τα **κουβανικά** ιδεώδη. Είναι μαριονέτες και πράκτορες μιας διεθνούς συνωμοσίας που έχει στρέψει την **Κούβα** ενάντια στους φίλους και τους γείτονές σας στην Αμερική -- και την μετέτρεψε στην πρώτη χώρα της **Λατινικής** Αμερικής που έγινε στόχος **πυρηνικού** πολέμου -- η πρώτη χώρα της **Λατινικής** Αμερικής που έχει αυτά τα **όπλα** στο έδαφός της. Αυτά τα νέα **όπλα** δεν σας συμφέρουν. Δεν συνεισφέρουν τίποτα στην ηρεμία και την ευημερία σας. Μπορούν μόνο να τις υπονομεύσουν. Αλλά αυτή η χώρα δεν θέλει να σας κάνει να υποφέρετε ή να σας επιβάλει οποιοδήποτε σύστημα. Γνωρίζουμε ότι οι ζωές και η γη σας χρησιμοποιούνται ως πόνια από εκείνους που αρνούνται την **ελευθερία** σας. Πολλές φορές στο παρελθόν, ο **κουβανικός** λαός έχει ξεσηκωθεί για να διώξει τους τυράννους που κατέστρεψαν την **ελευθερία** του. Και δεν έχω καμία αμφιβολία ότι οι περισσότεροι **Κουβανοί** σήμερα ανυπομονούν για τη στιγμή που θα είναι πραγματικά ελεύθεροι -- ελεύθεροι από ξένη κυριαρχία, ελεύθεροι να επιλέξουν τους ηγέτες τους, ελεύθεροι να επιλέξουν το δικό τους σύστημα, ελεύθεροι να κατέχουν τη δική τους γη, ελεύθεροι να μιλούν και να γράφουν και να λατρεύουν χωρίς φόβο ή υποβάθμιση. Και τότε η Κούβα θα είναι ευπρόσδεκτη πίσω στην κοινωνία των ελεύθερων εθνών και στους συνασπισμούς αυτού του **ημισφαιρίου**»⁵⁷.

Το απόσπασμα αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς ο Kennedy παρουσιάζεται ως ο πραγματικός σύμμαχος του κουβανικού λαού, ο οποίος είναι ουσιαστικά υποδουλωμένος στις σοβιετικές δυνάμεις. Ο πρόεδρος δείχνει να μην έχει καμία αμφιβολία ότι οι πολίτες του νησιωτικού κράτους συμμερίζονται ακριβώς τα ίδια ιδανικά με τις ΗΠΑ, αλλά και τα υπόλοιπα «ελεύθερα έθνη». Φτάνει, μάλιστα, στο σημείο να τους παροτρύνει να ξεσηκωθούν απέναντι στους δυνάστες τους, ώστε να ανακτήσουν την χαμένη τους ελευθερία. Σε άλλο σημείο, εμμέσως πλην σαφώς επιβεβαιώνει τις ενέργειες της κυβέρνησής του προς αυτόν τον στόχο, δηλώνοντας πως «θα

---

⁵⁷ *I speak to you as a friend, as one who knows of your deep attachment to your fatherland, as one who shares your aspirations for liberty and justice for all. And I have watched and the American people have watched with deep sorrow how your nationalist revolution was betrayed--and how your fatherland fell under foreign domination. Now your leaders are no longer Cuban leaders inspired by Cuban ideals. They are puppets and agents of an international conspiracy which has turned Cuba against your friends and neighbors in the Americas--and turned it into the first Latin American country to become a target for nuclear war--the first Latin American country to have these weapons on its soil. These new weapons are not in your interest. They contribute nothing to your peace and well-being. They can only undermine it. But this country has no wish to cause you to suffer or to impose any system upon you. We know that your lives and land are being used as pawns by those who deny your freedom. Many times in the past, the Cuban people have risen to throw out tyrants who destroyed their liberty. And I have no doubt that most Cubans today look forward to the time when they will be truly free--free from foreign domination, free to choose their own leaders, free to select their own system, free to own their own land, free to speak and write and worship without fear or degradation. And then shall Cuba be welcomed back to the society of free nations and to the associations of this hemisphere.*

συνεχίσουμε να εργαζόμαστε με τους ηγέτες των **Κουβανών** προσφύγων, οι οποίοι είναι αφοσιωμένοι στη μελλοντική επιστροφή αυτού του έθνους στην **ελευθερία**»⁵⁸.

Είναι ως εκ τούτου πρόδηλο, πως ενώ η Κούβα και οι Κουβανοί κατατάσσονται στην κατηγορία του *Οι Άλλοι*, αυτό δεν συμβαίνει με τη θέλησή τους, καθώς αποτελούν θύματα της διεθνούς σοβιετικής «συνωμοσίας», ενώ η Κούβα του Castro δεν αποτελεί την «πραγματική» Κούβα. Αυτό, όμως, το συμπέρασμα δεν επαρκεί για να εξαιρέσει την «Κούβα» και τους «Κουβανούς» από την κατηγορία του *Οι Άλλοι*, καθώς, μπορεί να είναι και αυτοί θύματα, όμως εξακολουθούν να βρίσκονται στην αντίθετη πλευρά και να αποτελούν πρόβλημα και απειλή για τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους.

Το συμπέρασμα πως ο εχθρός δεν είναι η Κούβα, αλλά η Σοβιετική Ένωση και ο κομμουνισμός εμφανίζεται πολλαπλώς στον λόγο του Αμερικανού προέδρου, καθώς κυριαρχεί η άποψη πως «το **κουβανικό ζήτημα** πρέπει να θεωρηθεί ως μέρος της παγκόσμιας πρόκλησης που θέτουν οι **κομμουνιστικές απειλές** για την **ειρήνη**»⁵⁹.

Στην προηγούμενη υποενότητα παρατηρήσαμε την τάση των ΗΠΑ να προβάλλουν την ανωτερότητα και την κυριαρχία των αξιών τους μέσω συγκρίσεων με το αντίπαλο σύστημα. Σε αυτό το πλαίσιο οι κατηγορίες προς την ΕΣΣΔ δεν αφορούν μόνο τη στήριξη προς τον Castro και τον εξοπλισμό του καθεστώτος του, αλλά θίγουν την παγκόσμια παρουσία του κομμουνισμού. Καταλήγουμε επομένως στο συμπέρασμα πως, καθώς τα αμερικανικά ιδεώδη της ειρήνης και της ελευθερίας παρουσιάζονται ως παγκόσμιες και πανανθρώπινες αξίες, ανάλογη είναι και η οικουμενικοποίηση της σοβιετικής απειλής. Επίσης, η ΕΣΣΔ φαίνεται να ενστερνίζεται πλήρως έναν αντίθετο αξιακό κώδικα προς αυτόν του Δυτικού κόσμου, χαρακτηριζόμενη από ανελευθερία και πολεμική διάθεση.

Τις συνιστώσες της οικουμενικότητας και της ανελευθερίας τις εντοπίζουμε στην ακόλουθη αναφορά του Kennedy στο Τείχος του Βερολίνου, το οποίο ανεγέρθηκε τον Αύγουστο του 1961, δηλαδή λίγο μόλις καιρό πριν από την περίοδο που εξετάζουμε:

«Όλος ο κόσμος γνωρίζει ότι κανένα επιτυχημένο σύστημα δεν χτίζει τείχος για να κρατήσει τους ανθρώπους του μέσα και την **ελευθερία** έξω - και το τείχος της ντροπής που χωρίζει το Βερολίνο είναι σύμβολο της **κομμουνιστικής** αποτυχίας»⁶⁰.

Βασική θεματική αυτού το χωρίου δεν αποτελεί μόνο η έλλειψη ελευθερίας που χαρακτηρίζει, σύμφωνα με την αμερικανική ηγεσία, τα κομμουνιστικά καθεστώτα, αλλά και η αποτυχία στην οποία είναι καταδικασμένα. Αυτή η άποψη γίνεται αισθητή και αναφορικά με την Κούβα. Ειδικότερα, ο Kennedy μιλώντας για τον Castro αναφέρει πώς «εξαιτίας της δικής του μνημειώδους κακής οικονομικής διαχείρισης, που συμπληρώνεται από την άρνησή μας να κάνουμε μαζί του συναλλαγές, η οικονομία του έχει καταρρεύσει και οι δεσμεύσεις του για οικονομική πρόοδο έχουν διαψευθεί, μαζί με τις δεσμεύσεις του για πολιτική **ελευθερία**. Οι βιομηχανίες του μένουν στάσιμες, οι σοδειές του μειώνονται, οι οπαδοί του αρχίζουν να βλέπουν ότι η επανάστασή τους έχει προδοθεί»⁶¹. Πρόκειται, οπότε, για ένα σύστημα καταδικασμένο να αποτύχει και ανίκανο να

⁵⁸ *We shall continue to work with Cuban refugee leaders who are dedicated as we are to that nation's future return to freedom.*

⁵⁹ *The Cuban question must be considered as a part of the worldwide challenge posed by Communist threats to the peace.*

⁶⁰ *And all the world knows that no successful system builds a wall to keep its people in and freedom out--and the wall of shame dividing Berlin is a symbol of Communist failure.*

⁶¹ *By his own monumental economic mismanagement, supplemented by our refusal to trade with him, his economy has crumbled, and his pledges for economic progress have been discarded, along with his pledges for political freedom. His industries are stagnating, his harvests are declining, his own followers are beginning to see that their revolution has been betrayed.*

εφαρμοσθεί σε περιβάλλον πολιτικής (και όχι μόνο) ελευθερίας. Συμπληρωματικά λειτουργούν και οι αποσχιστικές τάσεις στους κόλπους του συστήματος, τις οποίες έχουμε ήδη εξετάσει.

Ο φιλοπόλεμος χαρακτήρας της ΕΣΣΔ παρατηρείται κυρίως μέσω της αντίθεσης με την φιλειρηνική στάση των ΗΠΑ. Συγκεκριμένα ο Kennedy, αποποιούμενος για άλλη μια φορά οποιαδήποτε ευθύνη για την κλιμάκωση της κρίσης αναφέρει πως «είναι δύσκολο να διευθετηθούν ή ακόμα και να συζητηθούν αυτά τα προβλήματα μέσα σε ατμόσφαιρα εκφοβισμού»⁶². Ο εκφοβισμός, σαφώς, παραπέμπει στην ύπαρξη των υπό κατασκευή πυρηνικών βάσεων τόσο κοντά στα αμερικανικά εδάφη, ενώ είναι σαφής η «θυματοποίηση» των ΗΠΑ και η προσπάθειά τους για αναίμακτη λύση. Αυτή η θωράκιση της ειρηνόφιλης εικόνας των Αμερικανών αντικατοπτρίζεται στα παρακάτω λόγια:

«...ελπίζω ότι τα μελλοντικά αρχεία θα δείξουν ότι οι μόνοι που μιλούν για πόλεμο ή εισβολή αυτή τη στιγμή είναι οι εκπρόσωποι των **κομμουνιστών** στη Μόσχα και την Αβάνα...»⁶³.

Μάλιστα, η ταύτιση του κομμουνιστικού συστήματος με την επιθετικότητα και τις επεκτατικές βλέψεις είναι τόσο αυτονόητη, που πριν ακόμα από την γνωστοποίηση των εργασιών για τις πυρηνικές βάσεις, ο Αμερικανός πρόεδρος δήλωσε πως «δεν θα επιτραπεί στο καθεστώς Κάστρο να εξάγει τους επιθετικούς του σκοπούς με τη βία ή την **απειλή** βίας»⁶⁴. Η δήλωση αυτή απεικονίζει την βαθιά ριζωμένη πεποίθηση πως η προσχώρηση στο κομμουνιστικό «στρατόπεδο» συνεπάγεται κλίση προς την βία και την επιθετική συμπεριφορά.

Ενδιαφέρον, πάντως, παρουσιάζει, πως παρά την προσήλωση του Kennedy στην απεικόνιση του αντιπάλου ως μία βίαιη δύναμη που απειλεί την παγκόσμια ειρήνη και σταθερότητα, οι κατηγορίες του χαρακτηρίζονται από γενικότητα, καθώς, πέραν της Κουβανικής κρίσης, δεν αναφέρεται συγκεκριμένα σε κάποια άλλη σοβιετική επιθετική ενέργεια, με μοναδική εξαίρεση «την αλαζονική εισβολή της κομμουνιστικής Κίνας στην Ινδία»⁶⁵. Στο σημείο αυτό ο Kennedy εντάσσει την Κίνα και την ΕΣΣΔ σε ένα κοινό κομμουνιστικό «στρατόπεδο», παρότι ήδη έχει αναφερθεί στην πρόσφατη μεταξύ τους ρήξη. Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως, ενώ αυτές οι ενέργειες «σόκαραν» τα αδέσμευτα έθνη, τα ίδια «έχουν καθησυχασθεί από την άμεση βοήθειά μας στην Ινδία, την υποστήριξή μας μέσω των **Ηνωμένων** Εθνών στην ενοποίηση του Κογκό, την υπομονετική μας αναζήτηση για αφοπλισμό και την βελτίωση της μεταχείρισης των πολιτών και των επισκεπτών των οποίων το δέρμα δεν είναι λευκό». Υπάρχει, λοιπόν, συχνή και έντονη αντιπαραβολή ανάμεσα στην αδιάκοπη αμερικανική αναζήτηση για ειρήνη, ελευθερία και συμβιβαστικές λύσεις (όπως υποδεικνύει η αναφορά στην προσπάθεια αφοπλισμού) και τις επιθετικές, ανελεύθερες και δόλιες σοβιετικές ενέργειες. Αυτή η αντιπαραθεση αποτυπώνεται στη συνέχεια της αναφοράς του στους αδέσμευτους, καθώς δηλώνει:

«Και καθώς η παλαιότερη αποικιοκρατία υποχωρεί, και η νεοαποικιοκρατία των **κομμουνιστικών** δυνάμεων αναδεικνύεται πιο έντονα από ποτέ, συνειδητοποιούν πιο ξεκάθαρα ότι το ζήτημα στον παγκόσμιο αγώνα δεν είναι κομμουνισμός εναντίον καπιταλισμού, αλλά καταναγκασμός εναντίον ελεύθερης επιλογής»⁶⁶.

Μέσω αυτής της δήλωσης ο Αμερικανός πρόεδρος προβάλλει την Σοβιετική Ένωση ως την ιστορική συνέχεια της αποικιοκρατίας, δηλαδή ως μία αναχρονιστική δύναμη που απειλεί να

⁶² But it is difficult to settle or even discuss these problems in an atmosphere of intimidation.

⁶³ ...I would hope that the future record will show that the only people talking about a war or an invasion at this time are the Communist spokesmen in Moscow and Havana...

⁶⁴ ...the Castro regime will not be allowed to export its aggressive purposes by force or the threat of force.

⁶⁵ ...Communist China's arrogant invasion of India.

⁶⁶ And as the older colonialism recedes, and the neocolonialism of the Communist powers stands out more starkly than ever, they realize more clearly that the issue in the world struggle is not communism versus capitalism, but coercion versus free choice.

διακόψει την διαδικασία αποαποικιοποίησης του κόσμου και να προκαλέσει την επιστροφή του στο σκοτεινό ιμπεριαλιστικό παρελθόν. Συμπληρωματικά σε αυτή τη λογική λειτουργεί και η εξής μορφή του Kennedy:

«Η ιστορία μας -σε αντίθεση με αυτή των **Σοβιετικών** από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου- καταδεικνύει ότι δεν έχουμε καμία επιθυμία να κυριαρχήσουμε ή να κατακτήσουμε οποιοδήποτε άλλο έθνος ή να επιβάλουμε το σύστημά μας στον λαό του»⁶⁷.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που προβάλλεται ως σοβιετικό μέσω της προεδρικής ρητορικής είναι το ψεύδος και η μη τήρηση των δεσμεύσεων και των υποσχέσεων. Ο Kennedy εμμένει στις σοβιετικές διαβεβαιώσεις περί μη προμήθειας της Κούβας με επιθετικά όπλα. Συγκεκριμένα, στην δημόσια ομιλία του στις 22 Οκτωβρίου αναφέρει:

«Αυτή η ενέργεια έρχεται επίσης σε αντίθεση με τις επανειλημμένες δημόσιες και ιδιωτικές διαβεβαιώσεις των **σοβιετικών** εκπροσώπων ότι η συγκέντρωση όπλων στην **Κούβα** θα διατηρήσει τον αρχικό αμυντικό της χαρακτήρα και ότι η **Σοβιετική Ένωση** δεν είχε καμία ανάγκη ή επιθυμία να τοποθετήσει στρατηγικούς **πυραύλους** στο έδαφος οποιουδήποτε άλλου έθνους. Το μέγεθος αυτής της επιχείρησης καθιστά σαφές ότι έχει προγραμματιστεί εδώ και μερικούς μήνες. Ωστόσο, μόλις τον περασμένο μήνα [...] η **σοβιετική** κυβέρνηση δήλωσε δημόσια στις 11 Σεπτεμβρίου ότι, και παραθέτω, “ο οπλισμός και ο στρατιωτικός εξοπλισμός που αποστέλλονται στην **Κούβα** έχουν σχεδιαστεί αποκλειστικά για αμυντικούς σκοπούς”, ότι, και παραθέτω, “δεν χρειάζεται η **Σοβιετική** Κυβέρνηση να μετατοπίσει τα **όπλα** της [...] σε οποιαδήποτε άλλη χώρα, για παράδειγμα την **Κούβα**” και ότι, και παραθέτω, “η **Σοβιετική Ένωση** έχει τόσο ισχυρούς πυραύλους για να μεταφέρει αυτές τις **πυρηνικές** κεφαλές που δεν χρειάζεται να αναζητήσετε τοποθεσίες για αυτές πέρα από τα όρια της **Σοβιετικής Ένωσης**”. Αυτή η δήλωση ήταν ψευδής»⁶⁸.

Στη συνέχεια της ομιλίας αυτής, αναφερόμενος στη συνάντησή του με τον Υπουργό Εξωτερικών της ΕΣΣΔ Andrei Gromyko, πληροφόρησε τους συμπολίτες πως:

«Μόλις την περασμένη Πέμπτη, ενώ τα στοιχεία αυτής της ταχείας **επιθετικής** συσσώρευσης ήταν ήδη στα χέρια μου, ο **Σοβιετικός** υπουργός Εξωτερικών Gromyko μου είπε στο γραφείο μου ότι του δόθηκε εντολή να καταστήσει σαφές για άλλη μια φορά, όπως είπε η κυβέρνησή του, ότι η **σοβιετική** βοήθεια στην **Κούβα**, και παραθέτω, “επιδίωκε αποκλειστικά τον σκοπό της συνεισφοράς στις αμυντικές δυνατότητες της **Κούβας**”, ότι, και τον παραθέτω, “η εκπαίδευση, από **Σοβιετικούς** ειδικούς, **Κουβανών** υπηκόων στον χειρισμό αμυντικών **όπλων** δεν ήταν σε καμία περίπτωση **επιθετική**, και αν ήταν διαφορετικά”, συνέχισε ο κ. Gromyko, «η **σοβιετική** κυβέρνηση δεν θα αναμειγνυόταν ποτέ στην παροχή τέτοιας βοήθειας». Αυτή η δήλωση ήταν επίσης ψευδής»⁶⁹.

⁶⁷ ...our history--unlike that of the Soviets since the end of World War II--demonstrates that we have no desire to dominate or conquer any other nation or impose our system upon its people.

⁶⁸ This action also contradicts the repeated assurances of Soviet spokesmen, both publicly and privately delivered, that the arms buildup in Cuba would retain its original defensive character, and that the Soviet Union had no need or desire to station strategic missiles on the territory of any other nation. The size of this undertaking makes clear that it has been planned for some months. Yet only last month [...] the Soviet Government publicly stated on September 11 that, and I quote, "the armaments and military equipment sent to Cuba are designed exclusively for defensive purposes," that, and I quote the Soviet Government, "there is no need for the Soviet Government to shift its weapons [...] to any other country, for instance Cuba," and that, and I quote their government, "the Soviet Union has so powerful rockets to carry these nuclear warheads that there is no need to search for sites for them beyond the boundaries of the Soviet Union." That statement was false.

⁶⁹ Only last Thursday, as evidence of this rapid offensive buildup was already in my hand, Soviet Foreign Minister Gromyko told me in my office that he was instructed to make it clear once again, as he said his government had already done, that Soviet assistance to Cuba, and I quote, "pursued solely the purpose of contributing to the defense capabilities of Cuba," that, and I quote him, "training by Soviet specialists of Cuban nationals in handling defensive armaments was by no means offensive, and if it were otherwise," Mr. Gromyko went on, "the Soviet Government would never become involved in rendering such assistance." That statement also was false.

Αυτή η αναλυτική παράθεση των σοβιετικών ψεμάτων αποβλέπει στην επίτευξη πολλαπλών στόχων. Αρχικά, ξεκαθαρίζεται για πολλοστή φορά πως ο μοναδικός υπεύθυνος για αυτήν την κατάσταση είναι η Σοβιετική Ένωση. Επίσης δημιουργείται η εικόνα της ΕΣΣΔ ως μία «κακή» δύναμη, που λειτουργεί με δόλο και μυστικότητα για τους επιθετικούς σκοπούς της. Τέλος, μέσω της αποκάλυψης αυτής της σωρείας ψευδών πλήττεται η αξιοπιστία της στην διεθνή σκηνή.

Τα σοβιετικά ψεύδη ο Αμερικανός πρόεδρος τα χρησιμοποιεί ως επιχειρηματικό πλεονέκτημα και στις προσωπικές του συνομιλίες με τον σοβιετικό ομόλογό του, στον οποίο γράφει ενδεικτικά:

*«Έμαθα χωρίς αμφιβολία αυτό που δεν έχετε αρνηθεί -- δηλαδή, ότι όλες αυτές οι δημόσιες διαβεβαιώσεις ήταν ψευδείς και ότι οι στρατιωτικοί σας είχαν ξεκινήσει πρόσφατα να δημιουργούν μια σειρά από **πυραυλικές βάσεις στην Κούβα**»⁷⁰.*

Κατά τη διάρκεια αυτής της μεταξύ τους αλληλογραφίας ο Kennedy δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο ζήτημα των ευθυνών και καλεί τον Khrushchev να παραδεχτεί ότι δεν ήταν ο Kennedy «αυτός που έκανε την πρώτη πρόκληση σε αυτήν την υπόθεση» και ότι «αυτές οι δραστηριότητες στην **Κούβα** απαιτούσαν τις αντιδράσεις που έχω ανακοινώσει»⁷¹. Με αυτό τον τρόπο, εκτός από τις ευθύνες μεταφέρει στον συνομιλητή του και το βάρος της επίλυσης της υπόθεσης.

Αναφορικά με την φύση της απειλής που αντιπροσωπεύουν στην παρούσα κατάσταση οι *Άλλοι*, αυτή ενσαρκώνεται με τους όρους «*πυρηνικός*», «*πύραυλος*» και «*όπλο*», με τους δύο τελευταίους όρους να προσλαμβάνουν ως επί το πλείστον το ίδιο νόημα.

Το βασικό χαρακτηριστικό των πυραύλων που τους καθιστά πηγή κινδύνου είναι η ιδιότητά τους ως «*επιθετικοί*». Η βαρύτητα που φέρει αυτός ο προσδιορισμός φαίνεται από το γεγονός πως, ενώ ήξεραν εξ αρχής ότι «*οι **Σοβιετικοί** παρείχαν στην **Κουβανική** Κυβέρνηση **πυραύλους** αντιαεροπορικής άμυνας*»⁷², η αμερικανική ηγεσία διαβεβαίωνε πως δεν υφίστατο λόγος ανησυχίας, καθώς «*δεν υπάρχουν στοιχεία για την παρουσία **επιθετικών πυραύλων** εδάφους-εδάφους*». Οι πύραυλοι αυτοί μετατράπηκαν σε φορέα κινδύνου, όταν «*αδιάσειστα στοιχεία απέδειξαν ότι μια σειρά **επιθετικών πυραυλικών** θέσεων προετοιμάζεται τώρα στο φυλακισμένο νησί*»⁷³, αλλάζοντας έτσι την φύση της απειλής, καθώς «*τα **πυρηνικά όπλα** είναι τόσο καταστροφικά και οι **βαλλιστικοί πύραυλοι** τόσο γρήγοροι, που οποιαδήποτε ουσιαστική αύξηση της πιθανότητας χρήσης τους ή οποιαδήποτε **ξαφνική αλλαγή** στην ανάπτυξή τους μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί ως σαφής **απειλή** για την **ειρήνη***».⁷⁴

Ο όρος «*πυρηνικός*» αποτελεί την ουσιαστική απειλή που αντιμετωπίζει η κυβέρνηση των ΗΠΑ, όμως δεν είναι μια απειλή που περιορίζεται μόνο στα υπό εξέταση γεγονότα. Αντίθετα, ο φόβος πυρηνικού ολέθρου είναι πανταχού παρών στην πολιτική πραγματικότητα της εποχής, όπως παραδέχεται και ο ίδιος ο πρόεδρος:

*«Για πολλά χρόνια, τόσο η **Σοβιετική Ένωση** όσο και οι **Ηνωμένες Πολιτείες** [...] ανέπτυσαν στρατηγικά **πυρηνικά όπλα** με μεγάλη προσοχή, χωρίς ποτέ να ανατρέπουν το επισφαλές*

⁷⁰ *I learned beyond doubt what you have not denied -- namely, that all these public assurances were false and that your military people had set out recently to establish a set of missile bases in Cuba.*

⁷¹ *I ask you to recognize clearly, Mr. Chairman, that it was not I who issued the first challenge in this case, and that in the light of this record these activities in Cuba required the responses I have announced.*

⁷² *...the Soviets have provided the Cuban Government with a number of anti-aircraft defense missiles...*

⁷³ *... unmistakable evidence has established the fact that a series of offensive missile sites is now in preparation on that imprisoned island.*

⁷⁴ *Nuclear weapons are so destructive and ballistic missiles are so swift, that any substantially increased possibility of their use or any sudden change in their deployment may well be regarded as a definite threat to peace.*

status quo που εξασφάλιζε ότι αυτά τα όπλα δεν θα χρησιμοποιηθούν ελλείψει κάποιας ζωτικής πρόκλησης»⁷⁵.

Ο λόγος, λοιπόν, που αυτός ο ήδη αισθητός κίνδυνος έγινε πιο απτός και άμεσος είναι η αλλαγή της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων που προκάλεσαν οι σοβιετικές ενέργειες. Απέναντι σε αυτή την «ανευθυνότητα» ο Αμερικανός πρόεδρος δηλώνει ότι στέκεται με υπευθυνότητα, σύνεση και αποφασιστικότητα:

«Δεν θα διακινδυνεύσουμε πρόωρα ή άσκοπα το κόστος παγκόσμιου πυρηνικού πολέμου στον οποίο ακόμη και οι καρποί της νίκης θα ήταν στάχτη στο στόμα μας -- αλλά ούτε θα απομακρυνθούμε από αυτόν τον κίνδυνο οποιαδήποτε στιγμή πρέπει να τον αντιμετωπίσουμε»⁷⁶.

Εισχύοντας ρητορικά την υπεύθυνη και συνάμα συμβιβαστική φύση της εξωτερικής του πολιτικής, η οποία όμως δεν δύναται να καρποφορήσει εξαιτίας της ανυποχώρητης και επιθετικής στάσης της αντίθετης πλευράς, υπενθυμίζει πως στο παρελθόν οι εκπρόσωποι των ΗΠΑ έχουν κάνει «έντονες προσπάθειες για τον περιορισμό της εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων»⁷⁷ και πως είναι διατεθειμένοι να συζητήσουν «νέες προτάσεις για άρση της έντασης και από τις δύο πλευρές»⁷⁸.

Τέλος, το σύνολο του προβλήματος που αντιπροσωπεύει η Σοβιετική Ένωση και οι δράσεις της αποκρυσταλλώνεται με τον όρο «απειλή», ο οποίος, συχνά, μέσα στα πλαίσια της ρητορικής του Kennedy, αντικατοπτρίζει την πυρηνική απειλή. Φαίνεται πως περιλαμβάνει, επίσης, το σύνολο της πρόκλησης που αποτελεί ο κομμουνισμός για το διεθνές στερέωμα. Ενδεικτικά ο Kennedy διατείνεται ότι «οι *Ηνωμένες Πολιτείες ζουν με απειλές* εδώ και πολλά χρόνια και σε πολλά μέρη του κόσμου»⁷⁹, αναφερόμενος ουσιαστικά στη συνεχόμενη και παγκόσμια απειλή που δημιουργεί η ύπαρξη της ΕΣΣΔ και οι προσπάθειες της για εξάπλωση και κυριαρχία. Ο οικουμενικός και διαρκής χαρακτήρας υπογραμμίζεται και από τον χαρακτηρισμό της Κουβανικής Κρίσης ως «η πιο πρόσφατη *σοβιετική απειλή* για την παγκόσμια ειρήνη»⁸⁰, υπονοώντας προϋποθετικά την ύπαρξη προηγούμενων απειλών.

3.3.3. Η προβολή του Εμείς στο σώμα κειμένων του Biden

Παρά τις δεκαετίες που έχουν μεσολαβήσει ανάμεσα στην Πυραυλική Κρίση και τον Ουκρανικό Πόλεμο, παρατηρούμε πλήθος κοινών μοτίβων ανάμεσα στις ρητορικές των δύο προέδρων. Ο Biden φαίνεται να ακολουθεί τα χνάρια του προκατόχου του, Kennedy, όσον αφορά την προβαλλόμενη για το έθνος του και την κυβέρνησή του εικόνα, ενώ αναλλοίωτος παραμένει και ο τρόπος απεικόνισης της παγκόσμιας θέσης και σημασίας των ΗΠΑ.

Αναλυτικότερα, ο Biden ξεκαθάρισε, την επόμενη κιόλας μέρα της ρωσικής εισβολής, την πολιτική που θα ακολουθήσει επί του θέματος:

---

⁷⁵ *For many years, both the Soviet Union and the United States, recognizing this fact, have deployed strategic nuclear weapons with great care, never upsetting the precarious status quo which insured that these weapons would not be used in the absence of some vital challenge.*

⁷⁶ *We will not prematurely or unnecessarily risk the costs of worldwide nuclear war in which even the fruits of victory would be ashes in our mouth--but neither will we shrink from that risk at any time it must be faced.*

⁷⁷ *We have in the past made strenuous efforts to limit the spread of nuclear weapons.*

⁷⁸ *We are prepared to discuss new proposals for the removal of tensions on both sides.*

⁷⁹ *...the United States has been living with threats for a good many years and in a good many parts of the world.*

⁸⁰ *... this latest Soviet threat to world peace.*

«Μίλησα αργά χθες το βράδυ με τον Πρόεδρο Zelenskyy της **Ουκρανίας** και τον διαβεβαίωσα ότι οι **Ηνωμένες Πολιτείες**, μαζί με τους **Συμμάχους** και τους εταίρους μας στην **Ευρώπη**, θα στηρίζουν τον **ουκρανικό** λαό καθώς υπερασπίζεται τη χώρα του»⁸¹.

Την στήριξη αυτή, καθώς και την επιμονή με την οποία αυτή παρέχεται, ο Biden φροντίζει να την υπενθυμίζει συχνά στο ακροατήριό του, καθώς πολλάκις έχει δηλώσει ότι «οι **Ηνωμένες Πολιτείες**, μαζί με τους **Συμμάχους** και τους εταίρους μας, θα συνεχίσουν φυλάνα τα νότια της **Ουκρανίας**, καθώς αυτή αμύνεται»⁸². Αυτή η υπόσχεση της αμερικανικής επιμονής και αποφασιστικότητας κάνει συχνά την εμφάνισή της στον λόγο του Biden και είναι ένα μοτίβο που καταλάμβανε σημαίνουσα θέση και στην ρητορική του Kennedy.

Η αμερικανική κυβέρνηση δεν περιορίζεται μόνο στις προαναφερθείσες διαβεβαιώσεις, αλλά καλεί και όλα τα άλλα κράτη, συμμαχικά ή μη, να επιδείξουν την ίδια προσήλωση, όπως δείχνει και το παρακάτω απόσπασμα από την ομιλία του στην Πολωνία στις 24 Μαρτίου 2024:

«Γι' αυτό ήρθα ξανά στην **Ευρώπη** αυτή την εβδομάδα με ένα σαφές και αποφασιστικό μήνυμα για το **NATO**, για την **G7**, για την **Ευρωπαϊκή Ένωση**, για όλα τα έθνη που αγαπούν την **ελευθερία**: Πρέπει να δεσμευτούμε τώρα να συνεχίσουμε για καιρό αυτόν τον αγώνα»⁸³.

Ταυτόχρονα, με τον ίδιο απόλυτο τρόπο ξεκαθαρίζει ότι η στήριξη αυτή θα παραμείνει μόνο στο επίπεδο της οικονομικής, εξοπλιστικής, ανθρωπιστικής και διπλωματικής βοήθειας, καθώς δηλώνει σαφέστατα και επανειλημμένα πως «Οι δυνάμεις μας δεν εμπλέκονται και δεν θα εμπλακούν στη σύγκρουση με τη **Ρωσία** στην **Ουκρανία**»⁸⁴. Βέβαια, παρά αυτή τη διαβεβαίωση, ο Αμερικανός πρόεδρος βάζει ξεκάθαρα όρια σε αυτήν την αποχή από μια άμεση σύγκρουση, διευκρινίζοντας με τον πλέον ρητό τρόπο πως «οι **Ηνωμένες Πολιτείες** θα υπερασπιστούν κάθε εκατοστό του εδάφους του **NATO** με όλη τη δύναμη της αμερικανικής ισχύος»⁸⁵. Την υπόσχεση αυτή την συναντάμε πολλαπλώς στις ομιλίες του Biden.

Όπως φαίνεται στα μέχρι τώρα εξεταζόμενα αποσπάσματα, ο Biden συνηθίζει, μιλώντας για τις ενέργειες της κυβέρνησής του, να μην παραλείπει να προσθέσει και την στήριξη που προσφέρουν οι σύμμαχοι, των οποίων ο ρόλος παρουσιάζεται ιδιαίτερα ενισχυμένος στο παρόν σώμα κειμένων. Απόδειξη αυτού αποτελεί η άνοδος της σημαντικότητας των όρων «**NATO**» και «**Ευρώπη**», γεγονός που έγκειται αφενός στην εκδήλωση της σύρραξης σε ευρωπαϊκό έδαφος πλησίον κρατών-μελών του NATO, αφετέρου στην ενδυνάμωση των δύο αυτών θεσμών, δηλαδή του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε σχέση με τα δεδομένα της δεκαετίας του '60. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί και η συνακόλουθη ενδυνάμωση του ηγετικού ρόλου των ΗΠΑ στην λειτουργία και δράση του NATO. Αυτό αποδεικνύεται από την ανάληψη εκ μέρους των ΗΠΑ της ευθύνης της προστασίας, καθώς, όπως ήδη αναφέραμε, ο πρόεδρος προειδοποιεί την ρωσική πλευρά, λέγοντας, αναφερόμενος στον Putin, «αν όντως κινηθεί ενάντια σε χώρες του **NATO**, [...] θα εμπλακούμε κι εμείς»⁸⁶. Πλήρη εικόνα για τον τρόπο που η αμερικανική ηγεσία αντιλαμβάνεται και προβάλλει τον ρόλο της στον παρόντα πόλεμο προσφέρει η ακόλουθη φράση, που απευθύνεται στον αμερικανικό λαό:

⁸¹ I spoke late last night to President Zelenskyy of Ukraine and I assured him that the United States, together with our Allies and partners in Europe, will support the Ukrainian people as they defend their country.

⁸² And the United States, together with our Allies and partners, are going to continue to have Ukraine's back as it defends itself.

⁸³ ...that's why I came to Europe again this week with a clear and determined message for NATO, for the G7, for the European Union, for all freedom-loving nations: We must commit now to be in this fight for the long haul.

⁸⁴ Our forces are not and will not be engaged in the conflict with Russia in Ukraine.

⁸⁵ ... the United States will defend every inch of NATO territory with the full force of American power.

⁸⁶ Well, if he did move into NATO countries, [...] we will be involved.

«Μαζί, κάναμε αυτό που κάνει η Αμερική πάντα στα καλύτερά μας. Ηγηθήκαμε. Ενώσαμε το **NATO** και φτιάξαμε έναν παγκόσμιο συνασπισμό. Σταθήκαμε ενάντια στην επιθετικότητα του **Putin**. Σταθήκαμε στο πλευρό του **ουκρανικού** λαού»⁸⁷.

Η παρουσίαση των ΗΠΑ ως ενοποιητικού παράγοντα οφείλει να ιδωθεί σε συνδυασμό με την κατ' επανάληψη υπόδειξη του Αμερικανού προέδρου πως «το **NATO** είναι πιο ενωμένο και πιο αποφασισμένο από ποτέ»⁸⁸. Σε αυτή την ανεπανόληπτη ενότητα συνέδραμαν από την μία οι προσπάθειες των Ηνωμένων Πολιτειών, καθώς, σύμφωνα με τον Biden «εάν οι **Ηνωμένες Πολιτείες** αποσυρθούν, θα το κάνουν και οι **σύμμαχοί** μας»⁸⁹, επειδή είναι «το ουσιώδες έθνος»⁹⁰ και «η αμερικανική ηγεσία είναι αυτό που κρατά τον κόσμο **ενωμένο**»⁹¹. Από την άλλη, σε αυτή τη συσπείρωση οδήγησαν οι ίδιες οι πράξεις του Putin, αφού «αντί να διαλυθεί το **NATO**, η **Δύση** είναι τώρα πιο δυνατή και πιο **ενωμένη** από ποτέ»⁹². Έκδηλη είναι και σε αυτό το σώμα κειμένων η εκτεταμένη χρήση του όρου «ενωμένος» που παραπέμπει σαφώς στις ΗΠΑ, αλλά ταυτόχρονα αναφέρεται και στην ενότητα μεταξύ των συμμάχων.

Η ταύτιση του NATO με τον δυτικό κόσμο είναι πασιφανής. Βέβαια, ο Biden φροντίζει να κάνει αισθητά τα όρια ανάμεσα στη λέξη «**σύμμαχος**», η οποία αναφέρεται σχεδόν αποκλειστικά στα κράτη-μέλη του NATO, και στην λέξη «**εταίρος**», που αναφέρεται και στους εξωνατοϊκούς συνεργάτες των ΗΠΑ. Ενδεικτικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα από την ομιλία του Biden στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ:

«Οι **σύμμαχοι** και οι **εταίροι** μας σε όλο τον κόσμο έχουν σταθεί στο ύψος τους. Και σήμερα, περισσότερες από 40 χώρες που εκπροσωπούνται εδώ έχουν συνεισφέρει δισεκατομμύρια δικά τους χρήματα και εξοπλισμό για να βοηθήσουν την **Ουκρανία** να αμυνθεί»⁹³.

Γενικά, ο τρόπος με τον οποίο ο Biden παρουσιάζει την Ατλαντική Συμμαχία δείχνει μια συμμαχία πιο ενωμένη, όχι μόνο στο πεδίο της άμυνας, αλλά και στο οικονομικό και διπλωματικό πεδίο. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια απεικόνιση του NATO στα πρότυπα του οράματος του Kennedy, ένα όραμα που πλέον φαίνεται πως εκπληρώθηκε.

Στην προεδρική ρητορική η Ευρώπη αποτελεί έναν νευραλγικό σύμμαχο καθότι «οι **Ηνωμένες Πολιτείες**, μαζί με τους **Συμμάχους** και τους **εταίρους** μας στην **Ευρώπη**, θα υποστηρίξουν τον **ουκρανικό** λαό»⁹⁴. Ταυτόχρονα, όμως, πρόκειται και για ένα διακύβευμα, καθώς λαμβάνει χώρα «ο μεγαλύτερος χειρσαίος **πόλεμος** στην **Ευρώπη** από τον Β' Παγκόσμιο **Πόλεμο**»⁹⁵. Η σημασία αυτού του διακυβέυματος διογκώνεται, μέσω της προβολής του, σε κατεξοχήν λόγο ύπαρξης και λειτουργίας του NATO. Πιο συγκεκριμένα:

«Η Συμμαχία **NATO** δημιουργήθηκε για να εξασφαλίσει την ειρήνη και τη σταθερότητα στην Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο **Πόλεμο**»⁹⁶.

Ο Αμερικανός πρόεδρος, προνοεί, ώστε το ζήτημα να μην νοείται στα στενά πλαίσια του ευρωπαϊκού διακυβέυματος και για αυτό του προσδίδει εξωευρωπαϊκές και οικουμενικές διαστάσεις, δηλώνοντας ήδη στην πρώτη του ομιλία επί του θέματος:

---

⁸⁷ Together, we did what America always does at our best. We led. We united NATO and built a global coalition. We stood against Putin's aggression. We stood with the Ukrainian people.

⁸⁸ NATO is more united and more determined than ever.

⁸⁹ ...if the United States withdraw, our allies will as well...

⁹⁰ We are the essential nation.

⁹¹ American leadership is what holds the world together.

⁹² Rather than driving NATO apart, the West is now stronger and more united than it has ever been.

⁹³ Our allies and partners around the world have stepped up as well. And today, more than 40 countries represented in here have contributed billions of their own money and equipment to help Ukraine defend itself.

⁹⁴ ...the United States, together with our Allies and partners in Europe, will support the Ukrainian people...

⁹⁵ The largest land war in Europe since World War Two...

⁹⁶ That's why the NATO Alliance was created to secure peace and stability in Europe after World War Two.

«Αυτή είναι μια επικίνδυνη στιγμή για όλη την **Ευρώπη**, για την **ελευθερία** σε όλο τον κόσμο».

Με στόχο την όσο το δυνατόν πιο άμεση αποσόβηση αυτού του παγκόσμιου κινδύνου οι ΗΠΑ έχτισαν «έναν συνασπισμό εθνών που αγαπούν την **ελευθερία** από την **Ευρώπη** και την **Αμερική** μέχρι την **Ασία** και την **Αφρική**»⁹⁷. Οπότε, ο προαναφερόμενος αρχηγικός χαρακτήρας των ΗΠΑ δεν περιορίζεται μόνο στο ΝΑΤΟ και την Ευρώπη, αλλά περιλαμβάνει όλα τα «ελεύθερα έθνη». Τον γενικευτικό αυτόν όρο, ο οποίος, όπως θα μελετήσουμε και στη συνέχεια, έχει σημαντική θέση στο υπό εξέταση σώμα κειμένων, τον συναντήσαμε με την ίδια συχνότητα και σημασία και στις ομιλίες του Kennedy. Είναι ουσιώδης, λοιπόν, η επίμονη και διαχρονική προβολή των Ηνωμένων Πολιτειών ως ηγέτη όλων των «ελεύθερων εθνών».

Όπως και κατά την Πυραυλική Κρίση, έτσι και σε αυτή την περίπτωση ως ελεύθερα έθνη προσδιορίζονται αυθαίρετα και γενικευτικά όσα έθνη έχουν τις ίδιες αξίες με τις ΗΠΑ και τις υπερασπίζονται συλλογικά έναντι των «Άλλων». Αντίθετα, όποιο έθνος δεν ευθυγραμμίζεται με την αμερικανική πολιτική κατατάσσεται αυτόματα στο αντίπαλο «στρατόπεδο». Αυτό ο Αμερικανός πρόεδρος το καθιστά απόλυτα σαφές δηλώνοντας πως «οι **Ηνωμένες Πολιτείες** και τα έθνη που αγαπούν την **ελευθερία** παντού θα αντιταχθούμε με κάθε μέσο των υπολογίσιμων δυνάμεών μας [στο όραμα του Putin]»⁹⁸, ενώ «οποιοδήποτε έθνος δείξει ανεκτικότητα στην στυγνή επιθετικότητα της **Ρωσίας** κατά της **Ουκρανίας** θα στιγματιστεί»⁹⁹. Στη βάση αυτής της λογικής, απευθύνει στους παρευρισκόμενους στην Γενική συνέλευση του ΟΗΕ εκπρόσωπους κρατών την ακόλουθη έκκληση:

«Εάν είστε ακόμα αφοσιωμένοι στην δημιουργία ισχυρών θεμελίων για το καλό κάθε έθνους σε όλο τον κόσμο, τότε οι **Ηνωμένες Πολιτείες** θέλουν να συνεργαστούν μαζί σας»¹⁰⁰.

Όπως είναι ήδη οφθαλμοφανές, ο Biden δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αξία της «ελευθερίας», την οποία, σε σχεδόν πλήρη συμφωνία με τον Kennedy, την παρουσιάζει ως μία κατεξοχήν αμερικανική αξία. Ευθύς εξαρχής ξεκαθαρίζει ότι «υποστηρίζουμε την **ελευθερία**»¹⁰¹, η οποία «θα θριαμβεύει πάντα απέναντι στην τυραννία»¹⁰². Σαφέστατα ο όρος **τυραννία** αναφέρεται στον Putin, ο οποίος συχνά ταυτίζεται στην προεδρική ρητορική με όλα όσα είναι αντίθετα στα αμερικανικά ιδανικά.

Το ιδανικό της ελευθερίας, που «αυτό είναι που διακυβεύεται εδώ»¹⁰³, χρησιμοποιείται από τον πρόεδρο και ως ένας συναισθηματικός μοχλός πίεσης, ώστε να πείσει το ακροατήριό του και να εξασφαλίσει το ενδιαφέρον και την υποστήριξη απέναντι στο ουκρανικό ζήτημα. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο χωρίο, από την προεδρική ομιλία στην Πολωνία στις 21 Φεβρουαρίου 2023, σε έντονο συναισθηματικό, οριακά μελοδραματικό τόνο:

«**Ελευθερία. Ελευθερία.** Δεν υπάρχει πιο γλυκιά λέξη από την **ελευθερία**. Δεν υπάρχει πιο ευγενής στόχος από την **ελευθερία**. Δεν υπάρχει υψηλότερη φιλοδοξία από την **ελευθερία**. Οι Αμερικανοί το ξέρουν αυτό, και εσείς το ξέρετε. Και όλα αυτά που κάνουμε τώρα πρέπει να γίνουν για να το γνωρίζουν και τα παιδιά και τα εγγόνια μας. **Ελευθερία.** Ο εχθρός του τυράννου και η ελπίδα των γενναίων και η αιώνια αλήθεια. **Ελευθερία.** Σταθείτε δίπλα μας. Θα είμαστε δίπλα σας. Ας προχωρήσουμε με πίστη και αποφασιστικότητα και με διαρκή δέσμευση να είμαστε σύμμαχοι όχι του

⁹⁷ We spent months building a coalition of other freedom-loving nations from Europe and the Americas to Asia and Africa to confront Putin.

⁹⁸ But it is a vision that the United States and freedom-loving nations everywhere will oppose with every tool of our considerable power.

⁹⁹ Any nation that countenances Russia's naked aggression against Ukraine will be stained by association.

¹⁰⁰ If you're still committed to a strong foundation for the good of every nation around the world, then the United States wants to work with you.

¹⁰¹ We stand up for freedom.

¹⁰² And with an unwavering resolve that freedom will always triumph over tyranny.

¹⁰³ ... that's what's at stake here: freedom.

σκότους, αλλά του φωτός. Όχι της καταπίεσης, αλλά της απελευθέρωσης. Όχι της αιχμαλωσίας, αλλά, ναι, της **ελευθερίας**»¹⁰⁴.

Ανάλογης σημασίας είναι και ο όρος «δημοκρατία», εκπρόσωποι και εγγυητές της οποίας είναι οι ΗΠΑ και οι φίλιες προς αυτές χώρες. Οι χώρες αυτές αποκαλούνται από τον Biden, γενικευτικά και αυθαίρετα, δημοκρατίες, ενώ ο Πόλεμος στην Ουκρανία νοείται ως μέρος της μάχης «μεταξύ **δημοκρατίας** και απολυταρχίας»¹⁰⁵. Και αυτή η έννοια χρησιμοποιείται από την αμερικανική ηγεσία με στόχο την επίκληση στο συναίσθημα του ακροατηρίου και την συσπείρωση όσο το δυνατόν περισσότερων εθνών γύρω από ένα κοινό σκοπό. Ο Biden, λοιπόν, στην πρώτη του ομιλία επί του θέματος είτε τα εξής:

«Βλέπουμε την ενότητα μεταξύ των ηγετών των εθνών και μια πιο **ενωμένη Ευρώπη**, μια πιο **ενωμένη Δύση**. Και βλέπουμε ενότητα μεταξύ των ανθρώπων που συγκεντρώνονται σε πόλεις σε μεγάλα πλήθη σε όλο τον κόσμο, ακόμη και στη **Ρωσία**, για να δείξουν την υποστήριξή τους στην **Ουκρανία**. Στη μάχη μεταξύ **δημοκρατίας** και απολυταρχίας, οι **δημοκρατίες** στέκονται στο ύψος τους και ο κόσμος σαφώς επιλέγει την πλευρά της ειρήνης και της ασφάλειας»¹⁰⁶.

Παρατηρούμε έντονη ανάδειξη της ενότητας της Δύσης, μα και όσων δρώντων προβάλλονται ως διακατεχόμενοι από τα δημοκρατικά ιδεώδη. Ο Biden φαίνεται να χρησιμοποιεί την παγκόσμια κρίση που συνεπάγεται η ρωσική εισβολή, για να ικανοποιήσει την στόχευση της δημιουργίας ενός κοινού μετώπου υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, το οποίο θα σταθεί απέναντι στην παγκόσμια απειλή που αποτελεί η Ρωσία του Putin. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός της αναφοράς σε Ρώσους υποστηρικτές της Ουκρανίας και κατ' επέκταση της δημοκρατίας, υποδεικνύοντας την διαφορά ανάμεσα στην τυραννική ρωσική κυβέρνηση και τον ρωσικό λαό.

Ο αντιδημοκρατικός χαρακτήρας της ρωσικής κυβέρνησης θίγεται διαρκώς από τον Αμερικανό πρόεδρο, ο οποίος δεν περιορίζεται στην παράνομη επίθεση στην Ουκρανία, αλλά επεκτείνεται και στην κατάσταση του εσωτερικού της Ρωσία, αναφέροντας:

«Δεν είναι μόνο οι ενέργειες της **Ρωσίας** στην **Ουκρανία** που μας θυμίζουν την ευλογία της **δημοκρατίας**. [Στην δική του χώρα] το Κρεμλίνο, φυλακίζει διαδηλωτές. Διακόσιες χιλιάδες άνθρωποι φέρεται να έχουν ήδη φύγει. Υπάρχει μια διαρροή επιστημονικού δυναμικού – εγκαταλείποντας τη **Ρωσία**. Υπάρχει απαγόρευση στην ανεξαρτησία των ειδήσεων. Τα κρατικά μέσα ενημέρωσης είναι όλα προπαγανδιστικά, εμποδίζοντας την απεικόνιση αμάχων στόχων, ομαδικών τάφων, τακτικών πείνας των **ρωσικών** δυνάμεων στην **Ουκρανία**»¹⁰⁷.

Τα δύο αυτά ιδανικά, δηλαδή η «ελευθερία» και η «δημοκρατία», όπως και όλα τα χαρακτηριστικά που σύμφωνα με την αμερικανική ηγεσία αποτελούν τα γνωρίσματα ενός ιδεατού κράτους, ενσαρκώνονται στην «Ουκρανία». Η αμυνόμενη αυτή χώρα μέσω του αγώνα της κατά των ρωσικών στρατευμάτων, απεικονίζεται ως ένα σύμβολο της δημοκρατίας και της ελευθερίας

¹⁰⁴ Freedom. Freedom. There is no sweeter word than freedom. There is no nobler goal than freedom. There is no higher aspiration than freedom. Americans know that, and you know it. And all that we do now must be done so our children and grandchildren will know it as well. Freedom. The enemy of the tyrant and the hope of the brave and the truth of the ages. Freedom. Stand with us. We will stand with you. Let us move forward with faith and conviction and with an abiding commitment to be allies not of darkness, but of light. Not of oppression, but of liberation. Not of captivity, but, yes, of freedom.

¹⁰⁵ ...a battle between democracy and autocracy...

¹⁰⁶ We see the unity among leaders of nations and a more unified Europe, a more unified West. And we see unity among the people who are gathering in cities in large crowds around the world, even in Russia, to demonstrate their support for Ukraine. In the battle between democracy and autocracy, democracies are rising to the moment, and the world is clearly choosing the side of peace and security.

¹⁰⁷ It's not only Russia's actions in Ukraine that are reminding us of democracy's blessing. It's our own country—his own country, the Kremlin, is jailing protestors. Two hundred thousand people have allegedly already left. There's a brain drain—leaving Russia. Shutting down independent news. State media is all propaganda, blocking the image of civilian targets, mass graves, starvation tactics of the Russian forces in Ukraine.

και ως το λαμπρότερο παράδειγμα για το ποιες αξίες πρέπει να ακολουθούνται από τους λαούς και τις κυβερνήσεις τους.

Η προσήλωση και αφοσίωση των Ουκρανών σε αυτά τα ιδανικά είναι, σύμφωνα με την αμερικανική ηγεσία, βασικός λόγος για την βέβαιη αποτυχία του Putin σε αυτόν τον πόλεμο, γιατί «οι ελεύθεροι άνθρωποι αρνούνται να ζήσουν σε έναν κόσμο απελπισίας και σκότους»¹⁰⁸. Αναλυτικότερα, σχετικά με την ουκρανική αντίσταση ο Biden αναφέρει:

«[Ο Putin] πίστεψε ότι θα μπορούσε να μπει στην **Ουκρανία** και να αναποδογυρίσει τον κόσμο. Αντίθετα, συνάντησε έναν δυνατό τοίχο που δεν φανταζόταν ποτέ. Συνάντησε τον **ουκρανικό** λαό. Από τον Πρόεδρο Zelenskyy μέχρι κάθε **Ουκρανό**, η αφοβία τους, το θάρρος τους, η αποφασιστικότητά τους, εμπνέουν τον κόσμο»¹⁰⁹.

Η αγάπη του ουκρανικού λαού για την ελευθερία και ο ηρωισμός με τον οποίο την υπερασπίζονται προκύπτουν, σύμφωνα με τον Αμερικανό πρόεδρο, από το γεγονός ότι «ο **ουκρανικός** λαός γνώρισε 30 χρόνια ανεξαρτησίας και έχει επανειλημμένα δείξει ότι δεν θα ανεχθεί κανέναν που προσπαθεί να πάει τη χώρα του πίσω»¹¹⁰. Ο Biden συσχετίζει τον ηρωισμό των Ουκρανών με το γεγονός της σχετικά πρόσφατης απόκτησης της ανεξαρτησίας τους, η οποία τους τη στερούσε η ίδια χώρα που την απειλεί και σήμερα, δηλαδή η Ρωσία. Την ίδια λογική ακολουθεί και με την δήλωσή του:

«Η δέσμευσή μας είναι προς τον λαό της **Ουκρανίας** και το μέλλον της **Ουκρανίας** – μια **Ουκρανία** ελεύθερη, κυρίαρχη και δημοκρατική. Αυτό ήταν το όνειρο εκείνων που διακήρυξαν την ανεξαρτησία της **Ουκρανίας** πριν από περισσότερα από 30 χρόνια – εκείνων που ηγήθηκαν της Πορτοκαλί Επανάστασης και της Επανάστασης της Αξιοπρέπειας, εκείνων που άντεξαν πάγο και φωτιά στο Maidan και των Ουράνιων Εκατό που πέθαναν εκεί. Και εκείνων που εξακολουθούν να εμποδίζουν τις προσπάθειες του Κρεμλίνου για διαφθορά, εξαναγκασμό και έλεγχο. Είναι ένα όνειρο για εκείνους τους **Ουκρανούς** πατριώτες που πολέμησαν για χρόνια ενάντια στις επιθέσεις της **Ρωσίας** στο Ντονμπάς και τους ήρωες που έδωσαν τα πάντα, έδωσαν τη ζωή τους, στην υπηρεσία της αγαπημένης τους **Ουκρανίας**»¹¹¹.

Με το άνωθεν απόσπασμα ο Biden εντάσσει τον πόλεμο σε ένα ευρύτερο πλαίσιο έντασης και αντιπαράθεσης με την Ρωσία, ξεκινώντας με την διάλυση της ΕΣΣΔ και συνεχίζοντας με την Πορτοκαλί Επανάσταση του 2004, η οποία πυροδοτήθηκε από την διαφθορά και τη νοθεία που έλαβαν χώρα κατά τις εκλογές της ίδιας χρονιάς και θεωρήθηκε από την ρωσική κυβέρνηση ως ένα κίνημα υποκινούμενο από την Δύση για να πλήξει τα ρωσικά συμφέροντα. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην Ουκρανική Επανάσταση του 2014, γνωστή ως Επανάσταση της Αξιοπρέπειας, η οποία είχε ως αφετηρία τις διαδηλώσεις στην πλατεία Μαϊντάν με αίτημα την ένταξη της Ουκρανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι διαδηλώσεις αυτές ονομάστηκαν EuroMaidan και αντιμετωπίστηκαν με βιαιότητα από το κράτος, με αποτέλεσμα τον θάνατο περισσότερων των 100 διαδηλωτών, των επονομαζόμενων Ουράνιων Εκατό. Η επανάσταση που ακολούθησε καθάίρεσε τον κατά πολλούς

¹⁰⁸ Ukraine will never be a victory for Russia—for free people refuse to live in a world of hopelessness and darkness.

¹⁰⁹ He thought he could roll into Ukraine and the world would roll over. Instead he met a wall of strength he never imagined. He met the Ukrainian people. From President Zelenskyy to every Ukrainian, their fearlessness, their courage, their determination, inspires the world.

¹¹⁰ But the Ukrainian people have known 30 years of independence, and they have repeatedly shown that they will not tolerate anyone who tries to take their country backwards.

¹¹¹ Our commitment is to the people of Ukraine and the future of Ukraine – a Ukraine that's free, sovereign, and democratic. That was the dream of those who declared Ukraine's independence more than 30 years ago – who led the Orange Revolution and the Revolution of Dignity; who braved ice and fire on the Maidan and the Heavenly Hundred who died there; and those who continue still to root out Kremlin's efforts to corrupt, coerce, and control. It's a dream for those Ukrainian patriots who have fought for years against Russia's aggressions in the Donbas and the heroes who have given everything, given their lives, in the service of their beloved Ukraine.

ρωσοκίνητο Ουκρανό πρόεδρο Viktor Yanukovych, γεγονός που σε συνδυασμό με την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία και τον σχηματισμό των δύο ρωσόφιλων κρατιδίων του Ντόνετσκ και του Λουγκάνσκ, ψύχρανε σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις μεταξύ του Κρεμλίνου και της Ουκρανικής κυβέρνησης, ενώ η τελευταία έτεινε πλέον προς την δυτική σφαίρα επιρροής. Αυτά, λοιπόν, τα γεγονότα εργαλειοποιεί η Αμερικανική κυβέρνηση για να προβάλει την παρούσα πολεμική σύρραξη ως την πιο πρόσφατη εξέλιξη της μακρόχρονης ρωσικής προσπάθειας να ελέγξει την Ουκρανία και της ηρωικής αντίστασης του ουκρανικού λαού σε αυτή την προσπάθεια.

Ο ηρωισμός και τα ιδεώδη των Ουκρανών βρίσκουν την απόλυτη απεικόνισή τους, σύμφωνα με τον Biden, στο πρόσωπο του ηγέτη τους, καθώς ο Putin «βρέθηκε σε **πόλεμο** με ένα έθνος με επικεφαλής έναν άνθρωπο του οποίου το θάρρος είναι σφυρηλατημένο στη φωτιά και το ατσάλι: τον Πρόεδρο Zelenskyy»¹¹², γεγονός που δείχνει, επίσης, την δύναμη της δημοκρατίας από τη στιγμή που «ο Πρόεδρος Zelenskyy εξακολουθεί να ηγείται μιας δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης που αντιπροσωπεύει τη βούληση του **ουκρανικού** λαού»¹¹³, παρά τις επίμονες προσπάθειες του ρωσικού στρατού να καταλάβει το Κίεβο ρίχνοντας έτσι την κυβέρνηση. Αυτός είναι και ο λόγος που το «Κίεβο» στο παρόν σώμα κειμένων χρησιμεύει ως το σύμβολο της ουκρανικής αντίστασης και αντοχής, καθώς ο Αμερικανός πρόεδρος συχνά κάνει νύξη στο γεγονός πως «το **Κίεβο** στέκεται δυνατό! Το **Κίεβο** στέκεται περήφανο. Στέκεται στο ύψος του. Και το πιο σημαντικό, στέκεται ελεύθερο»¹¹⁴. Μάλιστα ο πρόεδρος δεν μένει μόνο σε αυτό τον συμβολισμό γύρω από την ουκρανική πρωτεύουσα, αλλά επαινεί και την ομορφιά της, δηλώνοντας «το **Κίεβο** έχει καταλάβει ένα κομμάτι της καρδιάς μου»¹¹⁵. Με αυτό τον τρόπο το Κίεβο αναλαμβάνει τον ρόλο της «τέλειας» πόλης στην καρδιά του «τέλειου» κράτους, το οποίο αγωνίζεται με αυταπάρνηση για να διατηρήσει τα δημοκρατικά ιδανικά του. Βλέπουμε, λοιπόν, η μορφή του «ελεύθερου έθνους», όπως απεικονιζόταν ήδη στην ρητορική του Kennedy και συνέχισε σχεδόν απaráλλακτη στον λόγο του Biden, βρίσκει την απόλυτη έκφρασή της στο Ουκρανικό λαό και τον αγώνα του.

Ιδιαίτερης εξέτασης χρήζει η εκτεταμένη αναφορά της «Πολωνίας» στον λόγο του Biden. Μία πρώτη απάντηση είναι το γεγονός πως δύο από τις εξεταζόμενες ομιλίες εκφωνήθηκαν εκεί, καθώς πρόκειται για το κράτος-μέλος του NATO που βρίσκεται στο ανατολικότερο όριο της Συμμαχίας και ως εκ τούτου είναι το πλησιέστερο στο πολεμικό πεδίο. Ως εκ τούτου είναι ένα από τα κράτη που λαμβάνουν την προληπτική αμερικανική βοήθεια με σκοπό την απόκρουση πιθανής ρωσικής επιθετικής ενέργειας. Από την πρώτη του σχετική ομιλία ο Αμερικανός πρόεδρος πληροφορεί πως εξουσιοδότησε «την ανάπτυξη χερσαίων και αεροπορικών δυνάμεων, που βρίσκονται ήδη στην **Ευρώπη**, προς τους **Συμμάχους** του **NATO** που είναι στην ανατολική πλευρά: **Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία και Ρουμανία**»¹¹⁶.

Δεν φέρει μόνο η θέση της Πολωνίας ιδιαίτερη βαρύτητα για την αμερικανική ηγεσία, αλλά και η ιστορία της, δηλαδή το ταραχώδες παρελθόν της απέναντι στην Ρωσία, κυρίως κατά την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης, της οποίας η Πολωνία ήταν μέλος. Λόγω, αυτής της χρόνιας αντίθεσής της στην ρωσική απειλή αποτελεί και αυτή ένα σύμβολο της ελευθερίας και της δημοκρατίας, ενώ ο Biden υπογραμμίζει πως οι Πολωνοί έχουν εμπειρία σχετικά με το τι αντιμετωπίζουν οι Ουκρανοί,

---

¹¹² He found himself at war with a nation led by a man whose courage would be forged in fire and steel: President Zelenskyy.

¹¹³ President Zelenskyy still leads a democratically elected government that represents the will of the Ukrainian people.

¹¹⁴ Kyiv stands strong! Kyiv stands proud. It stands tall. And most important, it stands free.

¹¹⁵ Kyiv has captured a part of my heart, I must say.

¹¹⁶ ... I've authorized the deployment of ground and air forces already stationed in Europe to NATO's eastern flank Allies: Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, and Romania.

καθώς το έχουν αντιμετωπίσει πολλές φορές στο παρελθόν. Ενδεικτικά παραθέτουμε το ακόλουθο απόσπασμα:

«Στις στιγμές μεγάλης αναταραχής και αβεβαιότητας, το να ξέρεις τι υποστηρίζεις είναι το πιο σημαντικό και να ξέρεις ποιος είναι μαζί σου κάνει τη διαφορά. Ο λαός της **Πολωνίας** το γνωρίζει αυτό. Το ξέρετε αυτό. Στην πραγματικότητα, το ξέρετε καλύτερα από οποιονδήποτε εδώ στην **Πολωνία**»¹¹⁷.

Αυτή η έμφαση στην Πολωνία και την ιστορία της ενδυναμώνει την σύνδεση ανάμεσα στην κυβέρνηση του Putin και το σοβιετικό καθεστώς, την οποία θα εξετάσουμε διεξοδικά στη συνέχεια.

3.3.4. Η προβολή του *Οι Άλλοι* στο σώμα καιμένων του Biden

Στα κείμενα του Biden, στον αντίποδα της αμερικανικής πλευράς βρίσκουμε τη Ρωσία, καθώς φέρεται να αποτελεί το επιτιθέμενο κράτος. Το ενδιαφέρον είναι πως, όπως και στην περίπτωση της Κούβας, όταν ο Αμερικανός πρόεδρος αναφέρεται στα εγκλήματα της Ρωσίας μιλάει για την ρωσική ηγεσία και όχι για τον ρωσικό λαό. Για να το καταστήσει σαφές αυτό ο Biden απευθύνεται στους Ρώσους, θυμίζοντας την έκκληση του Kennedy προς τους Κουβανούς:

«Εσείς, ο **ρωσικός** λαός, δεν είστε εχθρός μας. Αρνούμαι να πιστέψω ότι συμφωνείτε με τη δολοφονία αθώων παιδιών και ηλικιωμένων ή ότι δέχεστε νοσοκομεία, σχολεία, μαιευτήρια να, για όνομα του Θεού, βάλλονται από **ρωσικούς** πυραύλους και βόμβες ή πόλεις να πολιορκούνται, έτσι ώστε οι άμαχοι να μην μπορούν να διαφύγουν και να υπάρχει αποκλεισμός προμηθειών σε μια προσπάθεια να λιμοκτονήσουν οι **Ουκρανοί**, ώστε να υποταχτούν. Εκατομμύρια οικογένειες εκδιώκονται από τα σπίτια τους, συμπεριλαμβανομένων των μισών παιδιών της **Ουκρανίας**. Αυτές δεν είναι ενέργειες ενός μεγάλου έθνους. Από όλους, εσείς, ο **ρωσικός** λαός, όπως και όλοι οι άνθρωποι σε όλη την **Ευρώπη**, έχετε ακόμα την ανάμνηση του να βρίσκεστε σε παρόμοια κατάσταση στα τέλη του τριάντα και του σαράντα –την κατάσταση του Β' Παγκοσμίου **Πολέμου**– ακόμα φρέσκια στο μυαλό πολλών παππούδων και γιαγιάδων στην περιοχή. Ό,τι βίωσε η γενιά σας [...] δεν είναι αναμνήσεις του παρελθόντος. Όχι πια. Γιατί αυτό ακριβώς κάνει ο ρωσικός στρατός στην **Ουκρανία** αυτή τη στιγμή. 26 Μαρτίου 2022. Λίγες μέρες πριν [...] ήσασταν ένα έθνος του 21ου αιώνα με τις ελπίδες και τα όνειρα που έχουν οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο για τον εαυτό τους και την οικογένειά τους. Τώρα, η επιθετικότητα του Vladimir **Putin** έχει αποκόψει εσάς, τον **ρωσικό** λαό, από τον υπόλοιπο κόσμο, και οδηγεί τη **Ρωσία** πίσω στον 19ο αιώνα. Δεν είστε εσείς αυτό. Αυτό δεν είναι το μέλλον που αξίζει στις οικογένειες και τα παιδιά σας. Σας λέω την αλήθεια: Αυτός ο **πόλεμος** δεν αξίζει σε εσάς, τον **ρωσικό** λαό. Ο **Putin** μπορεί και πρέπει να τερματίσει αυτόν τον **πόλεμο**. Ο αμερικανικός λαός στέκεται δίπλα σε εσάς και στους γενναίους πολίτες της **Ουκρανίας** που θέλουν ειρήνη»¹¹⁸.

¹¹⁷ Because in the moments of great upheaval and uncertainty, that knowing what you stand for is most important, and knowing who stands with you makes all the difference. The people of Poland know that. You know that. In fact, you know – you know it better than anyone here in Poland.

¹¹⁸ You, the Russian people, are not our enemy. I refuse to believe that you welcome the killing of innocent children and grandparents or that you accept hospitals, schools, maternity wards that, for God's sake, are being pummeled with Russian missiles and bombs; or cities being surrounded so that civilians cannot flee; supplies cut off and attempting to starve Ukrainians into submission. Millions of families are being driven from their homes, including half of all Ukraine's children. These are not the actions of a great nation. Of all people, you, the Russian people, as well as all people across Europe, still have the memory of being in a similar situation in the late thirties and forties—the situation of World War Two—still fresh in the minds of many grandparents in the region. What—whatever your generation experienced—whether it experienced the Siege of Leningrad or heard about it from your parents and grandparents—train stations overflowing with terrified families fleeing their homes; nights sheltering in basements and cellars; mornings sitting through the rubble in your homes—these are not memories of the past.

Και σε αυτή την περίπτωση, όπως και στην περίπτωση της Κούβας, η αμερικανική ηγεσία ξεκαθαρίζει πως δεν είναι εχθρική προς τον λαό, αλλά προς αυτούς που τον ελέγχουν και τον καταδυναστεύουν. Το 1962 ο εχθρός αυτός εκπροσωπείτο από τους όρους «σοβιετικός» και «κομμουνιστικός». Πλέον ο εχθρός ακούει στο όνομα Putin, ο οποίος αποτελεί εχθρό όχι μόνο των Ουκρανών και της Δύσης, αλλά και των ίδιων των Ρώσων πολιτών, τους οποίους έχει εξαναγκάσει σε έναν πόλεμο με τον οποίον, κατά τον Biden, δεν είναι σύμφωνοι. Επ' αυτού ενδεικτική είναι και η δήλωση του Αμερικανού προέδρου πως «αυτές οι διεθνείς κυρώσεις μειώνουν τη **ρωσική** ισχύ, την ικανότητά της να αναπληρώνει τον στρατό της και την ικανότητά της να προβάλλει την ισχύ της. Και ο Vladimir Putin είναι αυτός που φταίει, τελεία και παύλα»¹¹⁹, στην οποία αποποιείται κάθε σχετική ευθύνη, καθώς οι δράσεις του Κρεμλίνου τον αναγκάζουν να πράξει αναλόγως.

Οι Ρώσοι, λοιπόν, ανήκουν στην κατηγορία *Οι Άλλοι* δίχως, όμως, την συγκατάθεσή τους, όπως ακριβώς συνέβαινε και στην περίπτωση των Κουβανών, καθώς και οι δύο λαοί αποτελούν θύματα των πολιτικών της ρωσικής και σοβιετικής αντίστοιχα κυβέρνησης.

Για τον Biden οι ευθύνες και του πολέμου μα και των κυρώσεων βαραίνουν αποκλειστικά των Putin και τους συνεργάτες του στο Κρεμλίνο, όπως φροντίζει να ξεκαθαρίσει από την πρώτη μέρα του πολέμου λέγοντας «δεν μπορεί να υπάρξει σύγχυση ή συγκάλυψη σχετικά με το τι έκανε ο **Putin**. Ο **Putin** είναι ο επιτιθέμενος. Ο **Putin** επέλεξε αυτόν τον πόλεμο»¹²⁰. Για την προεδρική ρητορική ο Putin είναι το απόλυτο σύμβολο της απολυταρχίας και ο εχθρός του ελεύθερου κόσμου. Αυτή την σκιαγράφιση του Ρώσου ομολόγου του ο Biden την επιτυγχάνει δίνοντας στην υπό συζήτηση σύρραξη διεθνή χαρακτήρα, καθώς «ο **Putin** έχει επιτεθεί στις ίδιες τις αρχές που διατηρούν την παγκόσμια ειρήνη»¹²¹. Έτσι, αυτή η σύρραξη δεν αφορά μόνο την Ουκρανία και την Ρωσία, αλλά όλο τον πλανήτη, καθώς αποτελεί πρόκληση προς όλα τα ελεύθερα και δημοκρατικά έθνη. Στη συνέχεια τις άνωθεν διατύπωσης, ο Biden εμπλουτίζει την εικόνα που επιθυμεί να δημιουργήσει για τον αντίπαλό του και θέτει τις φιλοδοξίες του τελευταίου σε άμεση αντίθεση με τα αμερικανικά και δυτικά ιδανικά:

«Αλλά τώρα ολόκληρος ο κόσμος βλέπει ξεκάθαρα τι είναι πραγματικά ο **Putin** και οι συνεργάτες του στο Κρεμλίνο. Αυτό δεν αφορούσε ποτέ πραγματικά ζητήματα ασφάλειας από την πλευρά τους. Πάντα αφορούσε την στυγνή επιθετικότητα, την επιθυμία του **Putin** για δημιουργία αυτοκρατορίας με κάθε μέσο – εκφοβίζοντας τους γείτονες της **Ρωσίας** μέσω εξαναγκασμού και διαφθοράς, αλλάζοντας τα σύνορα με τη βία και, τελικά, επιλέγοντας έναν αναίτιο **πόλεμο**. Οι ενέργειες του **Putin** προδίδουν το φρικτό όραμά του για το μέλλον του κόσμου μας – όπου τα έθνη παίρνουν αυτό που θέλουν με τη βία. Αλλά είναι ένα όραμα στο οποίο οι **Ηνωμένες Πολιτείες** και τα έθνη που αγαπούν την **ελευθερία** παντού θα αντιταχθούμε με όλη μας τη δύναμη»¹²².

Not anymore. Because it's exactly what the Russian army is doing in Ukraine right now. March 26, 2022. Just days before—we're at the twenty-first—you were a 21st century nation with hopes and dreams that people all over the world have for themselves and their family. Now, Vladimir Putin's aggression have cut you, the Russian people, off from the rest of the world, and it's taking Russia back to the 19th century. This is not who you are. This is not the future reserve—you deserve for your families and your children. I'm telling you the truth: This war is not worthy of you, the Russian people. Putin can and must end this war. The American people stand with you and the brave citizens of Ukraine who want peace.

¹¹⁹ *These international sanctions are sapping Russian strength, its ability to replenish its military, and its ability—its ability to project power. And it is Putin—it is Vladimir Putin who is to blame, period.*

¹²⁰ *... there can be no confusion or cover-up about what Putin was doing. Putin is the aggressor. Putin chose this war.*

¹²¹ *Putin has a—has committed an assault on the very principles that uphold global peace.*

¹²² *But now the entire world sees clearly what Putin and his Kremlin—and his Kremlin allies are really all about. This was never about genuine security concerns on their part. It was always about naked aggression, about Putin's desire for empire by any means necessary—by bullying Russia's neighbors through coercion and corruption, by changing borders by force, and, ultimately, by choosing a war without a cause. Putin's actions betray his sinister*

Στο παραπάνω απόσπασμα φαίνεται η πρόθεση του Biden να μην επιτρέψει στην κυβέρνηση του Putin κανένα ελαφρυντικό και καμία δικαιολογία, δίνοντας τους μόνο την επιλογή να σταματήσει τη επίθεση. Τόσο ακλόνητη είναι η επιμονή του σε αυτή τη θέση, που ερωτώμενος για το αν έχει σκοπό να επικοινωνήσει με τον Ρώσο πρόεδρο απάντησε «*δεν έχω σχέδια να μιλήσω με τον Putin*»¹²³, δείχνοντας έλλειψη διάθεσης για οποιαδήποτε διαπραγμάτευση.

Ένα ζήτημα, επίσης, που τονίζεται, ενώ ανάλογη προσοχή είχε δοθεί και από την κυβέρνηση Kennedy, είναι η φροντίδα των ΗΠΑ, ώστε οι εγκληματικές δράσεις των αντιπάλων να βλάψουν κυρίως τους ίδιους και όχι τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους τους. Πιο συγκεκριμένα ο Biden επαναλαμβάνει συχνά πως «*όταν γραφτεί η ιστορία αυτής της εποχής, η επιλογή του Putin να κάνει έναν εντελώς αδικαιολόγητο πόλεμο στην Ουκρανία θα έχει αφήσει τη Ρωσία πιο αδύναμη και τον υπόλοιπο κόσμο ισχυρότερο*»¹²⁴. Στο ίδιο πλαίσιο, αναφορικά με τις συνέπειες των κυρώσεων, διαβεβαιώνει πως «*σχεδιάσαμε σκόπιμα αυτές τις κυρώσεις ώστε να μεγιστοποιήσουμε τον μακροπρόθεσμο αντίκτυπο στη Ρωσία και να ελαχιστοποιήσουμε τον αντίκτυπο στις Ηνωμένες Πολιτείες και τους Συμμάχους μας*»¹²⁵.

Κάτι ακόμα που μοιράζονται ως κοινό χαρακτηριστικό η ΕΣΣΔ και το καθεστώς του Putin είναι το ψεύδος. Αυτό, δηλαδή τις ψευδείς υποσχέσεις και διαβεβαιώσεις του Putin, οι ΗΠΑ το χρησιμοποιούν, ώστε να πλήξουν το κύρος και την αξιοπιστία του στην διεθνή σκηνή, ενισχύοντας ταυτόχρονα την «σκοτεινή» του εικόνα. Ενδεικτικά ο Biden αναφέρει ότι «*είδαμε μία σκηνοθετημένη πολιτική σκηνή στη Μόσχα –εξωφρενικούς και αβάσιμους ισχυρισμούς ότι [...] η Ουκρανία επρόκειτο να εισβάλει και να ξεκινήσει πόλεμο εναντίον της Ρωσίας, ότι η Ουκρανία ήταν έτοιμη να χρησιμοποιήσει χημικά όπλα, ότι η Ουκρανία διέπραξε γενοκτονία– χωρίς καμία απόδειξη*»¹²⁶. Σε άλλο σημείο προσπαθεί να αποδομήσει και άλλους ισχυρισμούς του Ρώσου προέδρου, ο οποίος «*έχει το θράσος να λέει ότι “αποναζιστοποιεί” την Ουκρανία. Είναι ψέμα. Είναι απλώς κυνικό. Το ξέρει. Και είναι επίσης χυδαίο. Ο Πρόεδρος Zelenskyy εξελέγη δημοκρατικά. Είναι Εβραίος. Η οικογένεια του πατέρα του ξεκληρίστηκε στο ναζιστικό Ολοκαύτωμα*»¹²⁷. Στη συνέχεια, θίγει όχι μόνο τους, κατ’ αυτόν, ψευδείς ισχυρισμούς του Ρώσου προέδρου, αλλά και την μη τήρηση των διαβεβαιώσεών του, καθώς «*επανελημμένα, υποστήριξε, “Δεν έχουμε κανένα συμφέρον για πόλεμο”. Εγγυήθηκε ότι δεν θα κινηθεί. Επαναλάμβανε ότι δεν θα εισβάλει στην Ουκρανία. Επαναλάμβανε ότι τα ρωσικά στρατεύματα κατά μήκος των συνόρων ήταν εκεί για “εκπαίδευση” – και οι 180.000*»¹²⁸.

Ο Biden, στη δεύτερή του απεύθυνση προς τον Ρωσικό λαό, επικρίνει τον Putin ως ψευδόμενο προς τους ίδιους τους Ρώσους. Συγκεκριμένα, δηλώνει:

---

vision for the future of our world—one where nations take what they want by force. But it is a vision that the United States and freedom-loving nations everywhere will oppose with every tool of our considerable power.

¹²³ *And I have no plans to talk with Putin.*

¹²⁴ *When the history of this era is written, Putin's choice to make a totally unjustifiable war on Ukraine will have left Russia weaker and the rest of the world stronger.*

¹²⁵ *We have purposefully designed these sanctions to maximize the long-term impact on Russia and to minimize the impact on the United States and our Allies.*

¹²⁶ *We saw a staged political theater in Moscow—outlandish and baseless claims that Ukraine was—Ukraine was about to invade and launch a war against Russia, that Ukraine was prepared to use chemical weapons, that Ukraine committed a genocide—without any evidence.*

¹²⁷ *Putin has the gall to say he's "de-Nazifying" Ukraine. It's a lie. It's just cynical. He knows that. And it's also obscene. President Zelenskyy was democratically elected. He's Jewish. His father's family was wiped out in the Nazi Holocaust.*

¹²⁸ *Repeatedly, he asserted, "We have no interest in war." Guaranteed he would not move. Repeatedly saying he would not invade Ukraine. Repeatedly saying Russian troops along the border were there for "training"—all 180,000 of them.*

«Οι **Ηνωμένες Πολιτείες** και τα έθνη της **Ευρώπης** δεν επιδιώκουν να ελέγξουν ή να καταστρέψουν τη **Ρωσία**. Η Δύση δεν σχεδίαζε να επιτεθεί στη **Ρωσία**, όπως είπε σήμερα ο **Putin**. Και εκατομμύρια **Ρώσοι** πολίτες που θέλουν μόνο να ζήσουν ειρηνικά με τους γείτονές τους δεν είναι ο εχθρός. Αυτός ο **πόλεμος** δεν ήταν ποτέ αναγκαιότητα. Είναι τραγωδία. Ο Πρόεδρος **Putin** επέλεξε αυτόν τον **πόλεμο**. Κάθε μέρα που ο **πόλεμος** συνεχίζεται είναι επιλογή του»¹²⁹.

Στο απόσπασμα αυτό, πέραν των αναφορών σε ψέματα της ρωσικής κυβέρνησης, συναντάμε ορισμένα άλλα ήδη γνωστά μας μοτίβα, όπως την ολοκληρωτική επίρριψη των ευθυνών στον Putin και τη διαβεβαίωση πως ο ρωσικός λαός δεν αποτελεί εχθρό. Προστίθεται, όμως, και ένας νέος παράγοντας, δηλαδή το γεγονός πως οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους δεν είχαν επιθετικές ή εχθρικές βλέψεις προς τη Ρωσία. Παρόμοια ήταν και η θέση του Kennedy σχετικά με τη μη ύπαρξη επιθετικής πρόθεσης προς την Κούβα. Αυτό το επιχείρημα ο Biden το ενισχύει λέγοντας ότι «το Κρεμλίνο θέλει να παρουσιάσει τη διεύρυνση του **NATO** ως ένα αυτοκρατορικό σχέδιο που στοχεύει στην αποσταθεροποίηση της **Ρωσίας**. Τίποτα δεν απέχει περισσότερο από την αλήθεια. Το **NATO** είναι μια αμυντική συμμαχία. Ποτέ δεν επεδίωξε την καταστροφή της **Ρωσίας**»¹³⁰. Συνεπώς, μέσω της άρνησης επιθετικών βλέψεων από την πλευρά των ΗΠΑ και του NATO, οι ενέργειες του Putin προβάλλονται ως πλήρως αδικαιολόγητες και παράνομες. Αυτή την επιχειρηματολογία την ενισχύει και η απροθυμία του Putin να βρεθεί διπλωματική λύση παρά τις προσπάθειες των ΗΠΑ και των συμμάχων τους. Πάνω σε αυτό ο Biden δηλώνει:

«Επανελημμένα, προσφέραμε πραγματική διπλωματία και συγκεκριμένες προτάσεις για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ασφάλειας, την ενίσχυση της διαφάνειας και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης από όλες τις πλευρές. Αλλά ο **Putin** και η **Ρωσία** αντιμετώπισαν κάθε μία από τις προτάσεις με αδιαφορία για οποιαδήποτε διαπραγματέυση, με ψέματα και τελεσίγραφα. Η **Ρωσία** έτεινε από την αρχή προς τη βία»¹³¹.

Αναγνωρίζοντας το τέλμα στο οποίο έχουν περιέλθει οι ρωσοαμερικανικές σχέσεις, ο Biden σχολιάζει ότι «υπάρχει πλήρης ρήξη αυτή τη στιγμή στις σχέσεις **ΗΠΑ-Ρωσίας**, εάν συνεχίσουν σε αυτόν τον δρόμο που έχουν πάρει. Και όσον αφορά την ύπαρξη **Ψυχρού Πολέμου**, αυτό εξαρτάται»¹³², χωρίς να αποκλείει την επιστροφή στον διχασμό της ψυχροπολεμικής περιόδου. Ο λόγος περί Ψυχρού Πολέμου είναι γενικότερα εμφανής στον λόγο του Αμερικανού προέδρου, λόγω της παρουσίας του Putin ως συνεχιστή της ΕΣΣΔ. Ακολουθεί παράθεση σχετικού χωρίου:

«Έχει πολύ μεγαλύτερες φιλοδοξίες στην **Ουκρανία**. Θέλει, στην πραγματικότητα, να αποκαταστήσει την πρώην Σοβιετική Ένωση. Αυτό είναι το θέμα. Και νομίζω ότι οι φιλοδοξίες του είναι εντελώς αντίθετες με το που έχει φτάσει ο υπόλοιπος κόσμος»¹³³.

Μπορούμε, οπότε, να πούμε πως στις κρίσεις τις οποίες είχαν να αντιμετωπίσουν οι πρόεδροι Kennedy και Biden μοιράζονται στην ουσία, ρητορικά, τον ίδιο εχθρό, δηλαδή την Σοβιετική Ένωση, που στον 21^ο αιώνα εμφανίζεται με την μορφή του επίδοξου αναστηλωτή της,

¹²⁹ *The United States and the nations of Europe do not seek to control or destroy Russia. The West was not plotting to attack Russia, as Putin said today. And millions of Russian citizens who only want to live in peace with their neighbors are not the enemy. This war was never a necessity; it's a tragedy. President Putin chose this war. Every day the war continues is his choice.*

¹³⁰ *The Kremlin wants to portray NATO enlargement as an imperial project aimed at destabilizing Russia. Nothing is further from the truth. NATO is a defensive alliance. It has never sought the demise of Russia.*

¹³¹ *Time and again, we offered real diplomacy and concrete proposals to strengthen European security, enhance transparency, and build confidence on all sides. But Putin and Russia met each of the proposals with disinterest in any negotiation, with lies and ultimatums. Russia was bent on violence from the start.*

¹³² *There is a complete rupture right now in US-Russian relations if they continue on this path that they're on. And in terms of a Cold War, that depends.*

¹³³ *He has much larger ambitions in Ukraine. He wants to, in fact, reestablish the former Soviet Union. That's what this is about. And I think that his—his ambitions are—are completely contrary to the place where the rest of the world has arrived.*

Vladimir Putin. Με σκοπό την εμφύτευση στη συνείδηση του ακροατηρίου του αυτής της θεώρησης περί ιστορικής συνέχειας ανάμεσα σε Σοβιετική Ένωση και Putin, ο Biden, στην πρώτη ομιλία που εκφώνησε στην Βαρσοβία, υποστήριξε τα εξής:

«Οι σημερινές μάχες στο **Κίεβο** και τη **Μαριούπολη** και το **Χάρκοβο** είναι η πιο πρόσφατη μάχη σε έναν μακρύ αγώνα: Ουγγαρία, 1956; **Πολωνία**, 1956 και πάλι το 1981; Τσεχοσλοβακία, 1968. Τα σοβιετικά τανκς συνέτριψαν τις δημοκρατικές εξεγέρσεις, αλλά η αντίσταση συνεχίστηκε μέχρι που τελικά, το 1989, το **Τείχος του Βερολίνου** και όλα τα τείχη της σοβιετικής κυριαρχίας έπεσαν. Έπεσαν. Και ο λαός επικράτησε. Αλλά η μάχη για τη **δημοκρατία** δεν μπορούσε να ολοκληρωθεί και δεν ολοκληρώθηκε με το τέλος του Ψυχρού **Πολέμου**»¹³⁴.

Στο απόσπασμα αυτό, είναι έκδηλη η προαναφερθείσα προσπάθεια δημιουργίας μιας ιστορικής συνέχειας, καθώς οι αντισοβιετικές επαναστάσεις που έλαβαν χώρα στην ανατολική Ευρώπη παρουσιάζονται σαν ένα πρώιμο στάδιο της ίδιας μακροχρόνιας σύγκρουσης, η οποία έχει ως πιο πρόσφατη έκφανση τον Πόλεμο στην Ουκρανία. Αυτή την σύγκρουση ο Biden την ονομάζει «μάχη για την δημοκρατία». Δεν υπάρχει, λοιπόν, αμφιβολία πως η αμερικανική ηγεσία δεν περιορίζεται στην σύγκριση και συσχέτιση μεταξύ της ΕΣΣΔ και της κυβέρνησης Putin, αλλά τις θεωρεί δύο όψεις του ίδιου νομίσματος άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους.

Η απειλή την οποία αντιπροσωπεύουν *Οι Άλλοι* στο σώμα κειμένων του Biden εκφράζεται μέσω των όρων «**επιθετικότητα**» και «**πόλεμος**», που αμφότεροι προφανώς αναφέρονται στις δράσεις του Putin εναντίον της Ουκρανίας. Τους δύο αυτούς όρους τους έχουμε ήδη εντοπίσει σε αρκετά από τα αποσπάσματα που έχουν παρατεθεί και είναι ευκόλως παρατηρήσιμη η συνάρτησή τους με τον Ρώσο ηγέτη. Σε αυτό το συμπέρασμα μας οδηγούν αβίαστα οι συχνές αναφορές στην «**επιθετικότητα του Putin**»¹³⁵ και τον «**πόλεμο του Putin**»¹³⁶

Επιπροσθέτως, ο όρος «**πόλεμος**» δεν χρησιμοποιείται μόνο ως αναφορά στη ρωσοουκρανική σύρραξη, αλλά χρησιμοποιείται και για την δημιουργία συναισθηματικής φόρτισης στο ακροατήριο και την διόγκωση της απειλής που αντιπροσωπεύει η ρωσική κυβέρνηση σε οικουμενικό επίπεδο. Αυτό τον σκοπό εξυπηρετούν σαφώς και οι αναφορές στον Ψυχρό Πόλεμο, ενώ ακόμα πιο συχνή και συναισθηματικά φορτισμένη είναι η αναφορά στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως είδαμε και στην έκκληση του προέδρου προς τον ρωσικό λαό. Συμπληρωματικά ενδεικτικά παραθέτουμε:

«[Είναι] μια δολοφονική επίθεση, που παραπέμπει σε εικόνες του θανάτου και της καταστροφής που υπέστη η Ευρώπη στον Β' Παγκόσμιο **Πόλεμο**»¹³⁷.

Ο Biden χρησιμοποιεί αυτή τη συσχέτιση με σκοπό την δημιουργία ακόμα ισχυρότερου συναισθήματος απέχθειας προς την ρωσική εισβολή, εξισώνοντάς την με ένα από τα πιο αιματηρά και τραυματικά γεγονότα της σύγχρονης (και όχι μόνο) ιστορίας και, οπωσδήποτε, απείρως μεγαλύτερης κλίμακας. Επίσης, αυτή η συσχέτιση παραπέμπει εμμέσως και σε σύγκριση ανάμεσα στην Ρωσία και τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, καθώς «η **Συμμαχία του NATO** δημιουργήθηκε για να εξασφαλίσει την ειρήνη και τη σταθερότητα στην **Ευρώπη** μετά τον Β' Παγκόσμιο **Πόλεμο**»¹³⁸, τις οποίες αυτή τη στιγμή η Ρωσία, κατά τον Αμερικανό πρόεδρο, διαταράσσει.

¹³⁴ Today's fighting in Kyiv and Mariupol and Kharkiv are the latest battle in a long struggle: Hungary, 1956; Poland, 1956 then again 1981; Czechoslovakia, 1968. </s><s> Soviet tanks crushed democratic uprisings, but the resistance continued until finally, in 1989, the Berlin Wall and all of the walls of Soviet domination—they fell. They fell. And the people prevailed. But the battle for democracy could not conclude and did not conclude with the end of the Cold War.

¹³⁵ ...Putin's aggression...

¹³⁶ ... Putin's war...

¹³⁷ A murderous assault, evoking images of the death and destruction Europe suffered in World War II.

¹³⁸ ...the NATO Alliance was created to secure peace and stability in Europe after World War 2.

4. Γεωπολιτικό Υπόδειγμα

Στην παρούσα εργασία το γεωπολιτικό υπόδειγμα τάσεων ανακατανομής της ισχύος αναφέρεται στον φιλοαμερικανικό και αντιρωσικό λόγο των δύο Αμερικανών προέδρων, John F. Kennedy και Joe Biden. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τα δεδομένα που καταγράφηκαν και αναλύθηκαν, η αμερικανική ηγεσία φαίνεται να χρησιμοποιεί διαχρονικά τα ίδια ή πολύ παρόμοια ρητορικά μοτίβα αναφορικά με την αυτοπροβολή της και την αντίστοιχη αρνητική προβολή της αντίθετης πλευράς. Αποτέλεσμα αυτού είναι, σε περιόδους κρίσης στις αμερικανορωσικές σχέσεις, όπως οι περίοδοι που εξετάζονται στην παρούσα εργασία, οι σχετικοί με την αμερικανική πλευρά, τους συμμάχους της και τις αξίες που φέρεται να εκπροσωπούν όροι να χρωματίζονται θετικά. Αντίστοιχα, όποιος όρος εκπροσωπεί ή συνδέεται με την σοβιετική/ρωσική πλευρά, τα μέσα και τους σκοπούς της φέρει αρνητικό αξιολογικό φορτίο. Με τον τρόπο αυτόν οι δύο Αμερικανοί πρόεδροι επιδιώκουν την προβολή της αμερικανικής ισχύος στα δύο υπό συζήτηση γεωπολιτικά σύμπλοκα.

Με τη βοήθεια του εργαλείου keyword του λογισμικού Sketch Engine εντοπίσαμε τις στατιστικά σημαντικότερες λέξεις στους λόγους των δύο προέδρων. Στη συνέχεια, με χρήση του εργαλείου Concordance (συμφραστικός πίνακας), επικεντρωθήκαμε σε ορισμένες εξ αυτών και προσδιορίσαμε, βάσει της ανάλυσης αξιολογικού περιεχομένου, την θετική ή αρνητική συγκεκριμένη τους πολικότητα και τις κατατάξαμε αντίστοιχα στις κατηγορίες *Εμείς* και *Οι Άλλοι*. Μέσω της σύγκρισης των ποσοτικών δεδομένων των δύο σωμάτων κειμένων θα μπορούσαμε να εξάγουμε συμπεράσματα σχετικά με τις διαφορές ανάμεσα στο τρόπο που επιλέγει ο καθένας από τους δύο προέδρους να αντιμετωπίσει την αντίστοιχη πολιτική κρίση, τον τρόπο με τον οποίο επιλέγει να απευθυνθεί στο ακροατήριό του και τους στόχους που επιχειρεί να εκπληρώσει μέσω αυτής της ρητορικής. Με σκοπό, λοιπόν, την εξαγωγή έγκυρων και αξιόπιστων αποτελεσμάτων θα προχωρήσουμε στην αντιπαραβολική ανάλυση των δεδομένων των πινάκων 1 και 2, τα οποία εξήχθησαν με την βοήθεια του εργαλείου Sketch Engine, και στη συνέχεια θα προβούμε στην κανονικοποίησή τους.

4.1. Παρουσίαση πινάκων με τους στατιστικά σημαντικότερες λέξεις των δύο σωμάτων κειμένων, χωρισμένων με βάση τον άξονα *Εμείς-Άλλοι*

Στους ακόλουθους πίνακες θα παρατεθούν οι στατιστικά σημαντικότερες λέξεις, τους οποίες έχουμε ήδη κατηγοριοποιήσει σε λέξεις που άπτονται στο *Εμείς* και σε αυτές που άπτονται στο *Οι Άλλοι*, με βάση την συχνότητά τους.

4.1.1. Πίνακας 3: Οι «φιλοαμερικανικοί» όροι στον λόγο του Kennedy

Στατιστικά Σημαντικές Λέξεις	Μετάφραση	Συχνότητα
United	Ενωμένος	47
State	Πολιτεία	38
Peace	Ειρήνη	27
Hemisphere	Ημισφαίριο	26

Freedom	Ελευθερία	24
Latin	Λατινικός	20
Alliance	Συμμαχία	16

4.1.2. Πίνακας 4: Οι «αντιρωσικοί» όροι στον λόγο του Kennedy

Στατιστικά Σημαντικές Λέξεις	Μετάφραση	Συχνότητα
Cuba	Κούβα	57
Soviet	Σοβιετικός	36
Weapon	Όπλο	32
Threat	Απειλή	30
Missile	Πύραυλος	29
Nuclear	Πυρηνικός	25
Offensive	Επιθετικός	23
Communist	Κομμουνιστικός	18
Cuban	Κουβανικός	17

4.1.3. Πίνακας 5: Οι «φιλοαμερικάνικου» όροι στον λόγο του Biden

Στατιστικά Σημαντικές Λέξεις	Μετάφραση	Συχνότητα
Ukraine	Ουκρανία	125
United	Ενωμένος	65
NATO	NATO	54
State	Πολιτεία	53
Democracy	Δημοκρατία	40
Freedom	Ελευθερία	39
Ukrainian	Ουκρανικός	38
Ally	Σύμμαχος	38
Europe	Ευρώπη	38
Poland	Πολωνία	24
Kyiv	Κίεβο	20

4.1.4. Πίνακας 6: Οι «αντιρωσικοί» όροι στον λόγο του Biden.

Στατιστικά Σημαντικές Λέξεις	Μετάφραση	Συχνότητα
Russia	Ρωσία	100
Putin	Πούτιν	71
War	Πόλεμος	59
Russian	Ρωσικός	50
Aggression	Επιθετικότητα	16

4.2. Κανονικοποίηση των αριθμητικών δεδομένων

Για να φέρουμε τα παραπάνω δεδομένα σε κοινή βάση θα χρησιμοποιήσουμε την μέθοδο της κανονικοποίησης (Μάζης, 2017), ώστε να αναδείξουμε την αύξηση ή μείωση που σημειώνεται στην «φιλοαμερικανική» και «αντιρωσική» ρητορική του Biden σε σχέση με την ρητορική που χρησιμοποίησε ο Kennedy στην καρδιά του Ψυχρού Πολέμου.

Αναφορικά με την πατριωτική-φιλοαμερικανική ρητορική η συνολική συχνότητα εμφάνισης των σχετικών στατιστικά σημαντικών όρων στο σώμα κειμένων του Kennedy ανέρχεται στις 198 από τις 9.856 λέξεις. Αντίστοιχα στο σώμα κειμένων του Biden βρίσκουμε 534 τέτοιες λέξεις στο σύνολο των 14.101. Συνεχίζοντας, οπότε, με την μέθοδο της κανονικοποίησης έχουμε :

$$198/9.856 = x/14.101 \rightarrow x = 283,3$$

Οπότε, ενώ ο Biden χρησιμοποιεί 534 λέξεις ανά 14.101 ο Kennedy χρησιμοποιεί 283,3. Άρα, ο «φιλοαμερικανικός» λόγος του Biden παρουσιάζει αύξηση κατά 88%.

Σχετικά με την αντιρωσική ρητορική, στο σώμα κειμένων του Kennedy έχουμε συνολική εμφάνιση αντίστοιχων όρων 267 φορές στις συνολικά 9.856 λέξεις. Από την άλλη στον λόγο του Biden έχουμε 296 στις 14.101 λέξεις. Σε αυτή, λοιπόν, την περίπτωση:

$$267/9.856 = x/14.101 \rightarrow x = 382$$

Οπότε, ενώ ο Biden χρησιμοποιεί 267 λέξεις ανά 14.101 ο Kennedy χρησιμοποιεί 382. Άρα, ο «αντιρωσικός» λόγος του Biden παρουσιάζει μείωση ύψους 23%.

5. Συμπεράσματα

Μέσω της κανονικοποίησης των αριθμητικών μας δεδομένων επιχειρήσαμε να συγκρίνουμε με ορθολογικό και εμπειριστατωμένο τρόπο τις ομιλίες των Αμερικανών προέδρων John F. Kennedy και Joe Biden, αναφορικά με την Κρίση των Πυραύλων και τον Πόλεμο στην Ουκρανία αντίστοιχα. Σκοπός της σύγκρισης αυτής ήταν να αναδείξουμε την διαχρονική συνέπεια της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στους στόχους και τις επιδιώξεις της, τους τρόπους επίτευξης αυτών, την στάση της απέναντι στην «ρωσική απειλή», καθώς και τυχόν μεταβολές των παραπάνω, όπως αυτά προβάλλονται μέσω της προεδρικής ρητορικής. Οι άξονες επί των οποίων διεξήχθη η σύγκριση αυτή αφορούν αφενός την αναφορά της αμερικανικής ηγεσίας στο *Εμείς*, δηλαδή στα χαρακτηριστικά, τις αξίες, τις επιδιώξεις των ΗΠΑ και των συμμάχων τους, αφετέρου την τοποθέτησή της σχετικά με το *Οι Άλλοι*, δηλαδή τους πολιτικούς/στρατιωτικούς αντιπάλους, εν προκειμένω τη Ρωσία με την μορφή της ΕΣΣΔ επί Kennedy και τη Ρωσική Ομοσπονδία επί Biden. Η αναφορά στην αντίπαλη πλευρά περιορίζεται ως επί το πλείστον στον κίνδυνο που αντιπροσωπεύει και τα μέσα που χρησιμοποιεί για να φέρει σε πέρας τα σχέδιά της.

Αφού πρώτα αναδείξαμε τις λέξεις-κλειδιά που αντιστοιχούν σε κάθε έναν από τους δύο προαναφερόμενους άξονες, δηλαδή τους *Εμείς* και *Οι Άλλοι*, και τη συχνότητα με την οποία οι λέξεις αυτές εμφανίζονται στα δύο υπό μελέτη σώματα κειμένων, στη συνέχεια μέσω της μεθόδου της κανονικοποίησης αποκαλύψαμε την έμφαση που δίνει ο Biden στον κάθε άξονα σε σχέση με τον προκάτοχό του, Kennedy. Πιο αναλυτικά, ο Biden ασχολείται με την προβολή του *Εμείς* σε ιδιαίτερα μεγαλύτερο βαθμό από τον Kennedy, καθώς παρατηρούμε μια συγκριτικά μεγαλύτερη μέτρηση της τάξεως του 88% στη χρήση των αντίστοιχων όρων. Αντίθετα, σχετικά με την χρήση όρων που αναφέρονται στο *Οι Άλλοι*, δηλαδή όρων με κατά βάση αντιρωσικό χαρακτήρα, παρατηρούμε στις ομιλίες του Biden μια πιο μειωμένη χρήση μεν, όμως μικρότερου ύψους (23%). Τα ποσοστά αυτά μας βοηθούν να κατανοήσουμε τις προτεραιότητες και τους στόχους που ακολουθεί ο νυν πρόεδρος των ΗΠΑ σε σχέση με τον Kennedy, καθώς και την ρητορική στρατηγική που επιλέγει να ακολουθήσει. Σημαντικό στοιχείο που υπογραμμίζει την βαρύτητα της σύγκρισης αυτής αποτελεί το γεγονός πως η Πυραυλική Κρίση έλαβε χώρα στην καρδιά του Ψυχρού Πολέμου, ενώ η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία ξεκίνησε σε μια περίοδο κατά την οποία επικρατούσε μια σχετική σταθερότητα και ομαλότητα στις ρωσοαμερικανικές σχέσεις. Τις ιστορικές αυτές συνθήκες οφείλουμε να τις λαμβάνουμε υπόψη, καθώς βάσει αυτών τα προαναφερόμενα πορίσματα της συγκριτικής ποσοτικής έρευνας δεν αποκαλύπτουν μόνο τη ρητορική στρατηγική της εκάστοτε αμερικανικής ηγεσίας, αλλά αντικατοπτρίζουν επίσης το κλίμα που επικρατούσε ανάμεσα στις δύο δυνάμεις κατά την εκάστοτε χρονική περίοδο.

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως η ρητορική του Biden βασίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην προβολή του *Εμείς*, δηλαδή των αμερικανικών αξιών, συμφερόντων και σκοπών. Μάλιστα, η έμφαση που δίνει ο Biden σε αυτό είναι σχεδόν διπλάσια από αυτή του Kennedy. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει έκπληξη, καθώς, λόγω της μεγάλης σημασίας της Πυραυλικής Κρίσης για την ασφάλεια των ΗΠΑ, θα ανέμενε κανείς περισσότερη αυτοπροβολή. Αυτό δεν συμβαίνει για δύο βασικούς λόγους. Αρχικά, ο Ουκρανικός Πόλεμος είναι ένα γεγονός που δεν αφορά άμεσα και αποκλειστικά τις ΗΠΑ, όπως ίσχυε στην Κρίση των Πυραύλων, αλλά αφορά ουσιαστικά το σύνολο της Δύσης, δηλαδή των συμμάχων των ΗΠΑ, με αποτέλεσμα την εκτενέστατη αναφορά στους συμμάχους αυτούς. Επίσης, ιδιαίτερη

σημασία έχουν οι αλλαγές των ιστορικών συνθηκών, καθώς, όπως είδαμε μέσω της ποιοτικής ανάλυσης, κατά την προεδρία του Kennedy το NATO δεν είχε κατακτήσει ακόμα την σημερινή του ενότητα και ισχύ με αποτέλεσμα η αναφορά του προέδρου σε αυτό να γίνεται με φειδώ. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ΗΠΑ ήταν, σύμφωνα με την αμερικανική ηγεσία, η ηγέτιδα και αρωγός χώρα που έπαιρνε τα περισσότερα ρίσκα ενάντια στην κομμουνιστική απειλή και συνέδραμε στην ενίσχυση των συμμαχικών της κρατών, δηλαδή τόσο των κρατών της Λατινικής Αμερικής όσο και της Ευρώπης. Αντίθετα, οι Ηνωμένες Πολιτείες της εποχής του Biden, ενώ φαίνεται πως διατηρούν τον ηγετικό τους ρόλο, πλέον ηγούνται μίας ισχυρής και ενωμένης συμμαχίας για την οποία ο πρόεδρος συχνά εκφράζει την υπερηφάνεια του. Μπορεί, λοιπόν, να υποστηριχθεί πως η πρωτοφανής αυτή αύξηση δεν οφείλεται αμιγώς στην διαφορετική φύση της απειλής, αλλά και στην αλλαγή της μορφής της Συμμαχίας του NATO.

Μια άλλη παράμετρος που δύναται να εξηγήσει και να δικαιολογήσει την πρωτοφανή αυτή προβολή του *Εμείς* μπορεί να θεωρηθεί η προβολή της ολοένα αυξανόμενης απομόνωσης της ρωσικής πλευράς από τη διεθνή σκηνή και τις διακρατικές σχέσεις. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της υπερπροβολής της δυτικής, και ως εκ τούτου φιλο-ουκρανικής, πλευράς. Επιπλέον, μέσα στον λόγο του Biden διαφαίνεται καθαρά, πως, μιλώντας για τα σύμμαχα ευρωπαϊκά κράτη, δεν αναφέρεται αμιγώς σε συμμάχους, αλλά σε προστατευόμενους, όπως υπογραμμίζουν οι συχνές και συναισθηματικά έντονες αναφορές του στην Πολωνία. Η συγκεκριμένη χώρα είναι, όπως είδαμε, ιδιάζουσας σημασίας, όχι μόνο λόγω του εξαιρετικά προβληματικού ιστορικού της σχέσης της με την Ρωσία, αλλά και επειδή αποτελεί ένα εκ των ανατολικότερων κρατών-μελών του NATO, τα οποία οι ΗΠΑ έχουν δεσμευθεί να προστατέψουν ακόμα και με ένοπλη βία σε περίπτωση που ο ρωσικός στρατός κινηθεί προς αυτά.

Ο Biden κατορθώνει να υπερθεματίσει περαιτέρω τον ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών ως προστάτιδας της Ευρώπης και ως εγγυήτριας της ειρήνης σε αυτή μέσω του παραλληλισμού μεταξύ του πολέμου στην Ουκρανία και των φρικαλεοτήτων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Έτσι, από τη μία πλευρά εξισώνει, ως ένα βαθμό, τα εγκλήματα του ρωσικού στρατού στα ουκρανικά εδάφη με αυτά της ναζιστικής Γερμανίας στην ανατολική Ευρώπη και από την άλλη υπενθυμίζει τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισαν οι ΗΠΑ στον αγώνα κατά του Άξονα. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος λειτουργεί, επίσης, και ως χρονικό ορόσημο, καθώς προβάλλεται ως η τελευταία μεγάλη πολεμική σύρραξη στην Ευρώπη μέχρι την εκδήλωση της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία. Στα πλαίσια αυτού του αφηγήματος, ο Biden σκοπίμως προβαίνει στην αποσιώπηση των πολεμικών συρράξεων που έλαβαν χώρα στα Βαλκάνια κατά τη δεκαετία του 1990 και των βομβαρδισμών που διενήργησε το NATO στα εδάφη της πρώην Γιουγκοσλαβίας το 1999. Μάλιστα, στην ομιλία του στη Βαρσοβία στις 21 Φεβρουαρίου 2023 ο Αμερικανός πρόεδρος αναφέρεται στον Ουκρανικό Πόλεμο ως «τον μεγαλύτερο χερσαίο πόλεμο στην Ευρώπη από το ξεκίνημα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου»¹³⁹, υποβαθμίζοντας με αυτό τον τρόπο τις προαναφερθείσες εναέριες νατοϊκές επιχειρήσεις. Επομένως, με βάση την ρητορική αυτή, η Ευρώπη μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εισήλθε σε μία μακροχρόνια ειρηνική περίοδο. Ως τον βασικότερο παράγοντα αυτής της εξέλιξης ο Αμερικανός πρόεδρος αναδεικνύει την αμερικανική συνδρομή για την μεταπολεμική ανοικοδόμηση της Ευρώπης και τη δημιουργία της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, υπήρξε ο εγγυητής της σταθερότητας στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Αξίζει να σημειωθεί πως αντίστοιχες μνείες στον επικουρικό χαρακτήρα των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τη μεταπολεμική περίοδο εντοπίσαμε και στο σώμα κειμένων του Kennedy, με τη διαφορά, κυρίως, να έγκειται στην

---

¹³⁹ *The largest land war in Europe since World War Two had begun.*

ακραιφνώς πιο φειδωλή αναφορά στο NATO, καθώς, όπως ήδη παρατηρήσαμε, η Συμμαχία δεν είχε την περίοδο εκείνη τη σημερινή της ισχύ και ενότητα.

Από την άλλη, η αναφορά του Biden στην απειλή που εκπροσωπεί η αντίπαλη πλευρά είναι μεν εκτενής, όμως δεν φτάνει στα επίπεδα που είχε επί Kennedy, καθώς παρατηρήθηκε στο αντίστοιχο ποσοστό μία συγκριτικά μικρότερη μέτρηση που υπερβαίνει το 20%. Αυτό εξηγείται από την έμφαση που έδωσε ο Biden περισσότερο στην αντίσταση της Ουκρανίας και στην στήριξη των ΗΠΑ και των συμμάχων τους, παρά στην ίδια την ρωσική επίθεση. Επιπλέον, πρέπει να λάβουμε υπόψη πως η Κρίση των Πυραύλων έλαβε χώρα σε μια περίοδο που ο ρωσοαμερικανικός ανταγωνισμός ήταν μία μονίμως υπαρκτή συνθήκη. Ενώ, λοιπόν, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία ήταν το γεγονός που πυροδότησε τη ρήξη των σχέσεων μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσικής Ομοσπονδίας, η Κρίση των Πυραύλων εκδηλώθηκε στα πλαίσια του διαρκώς παρόντος ανταγωνισμού μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Συνεπώς, η αμερικανική ηγεσία την αντιμετώπισε ως τμήμα αυτού του ανταγωνισμού, δηλαδή του Ψυχρού Πολέμου, και όχι ως ένα μεμονωμένο περιστατικό.

Σε αντίθεση, λοιπόν, με την Πυραυλική Κρίση, ο Ουκρανικός Πόλεμος αποτελεί ένα γεγονός-εξαίρεση που διαταράσσει την ειρήνη των καιρών μας. Παρόλα αυτά, ο Biden φροντίζει συστηματικά να προβάλλει την εισβολή σαν ένα κομμάτι της διαχρονικής ρωσικής επιθετικότητας. Συγκεκριμένα, ο Αμερικανός πρόεδρος επιχειρεί να υπογραμμίσει και ενίοτε να διογκώσει την απειλή που αντιπροσωπεύει η Ρωσία του Putin για το παγκόσμιο στερέωμα με δύο τρόπους. Ο πρώτος εξ αυτών είναι ο παραλληλισμός του πολέμου αυτού με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τακτική την οποία ήδη αναλύσαμε. Ο δεύτερος τρόπος είναι η προβολή της σημερινής Ρωσίας και των επεκτατικών βλέψεων αυτής ως άμεση συνέχεια της Σοβιετικής Ένωσης. Φαίνεται, λοιπόν, πως, κατά την αμερικανική ηγεσία, ο σημερινός εχθρός είναι ουσιαστικά ο ίδιος με αυτόν που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Kennedy. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγούμαστε όχι μόνο μέσω της σχετικά συχνής άμεσης αναφοράς του Biden στον Ψυχρό Πόλεμο, αλλά και λόγω της έμφασης που δίνει στην Πολωνία, η οποία είναι μία χώρα που υπέφερε από το σοβιετικό καθεστώς και εξεγέρθηκε επανειλημμένως κατά αυτού. Δημιουργείται, λοιπόν, μία σύνδεση ανάμεσα στους αντισοβιετικούς αγώνες των Πολωνών και τον αμυντικό πόλεμο των Ουκρανών ενάντια στα ρωσικά στρατεύματα. Η σύνδεση αυτή επιτυγχάνει την συμβολική ένωση και ταύτιση αυτών των δύο ομοιοπαθών εθνών, καθώς και την ταύτιση της σύγχρονης Ρωσίας με το σοβιετικό παρελθόν της.

Σημασία έχει και η επιτακτικότητα της ανάγκης του Kennedy για επίλυση της Κουβανικής Κρίσης το συντομότερο δυνατό, καθώς ο κίνδυνος που διέτρεχαν οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν άμεσος. Αυτή η επιτακτικότητα οδήγησε στην εκτεταμένη αναφορά όχι μόνο στους φορείς της απειλής, δηλαδή την Κούβα και τους Σοβιετικούς, αλλά και τα μέσα με τα οποία αυτή πραγματοποιούταν, δηλαδή τις πυρηνικές πυραυλικές κεφαλές. Αντίθετα, στην περίπτωση του Biden δεν εντοπίζουμε ανάλογη αίσθηση κατεπείγοντος ως προς την αποσόβηση της κρίσης. Η στάση αυτή δικαιολογείται από πληθώρα παραμέτρων. Αρχικά, ο Ουκρανικός Πόλεμος στερείται γεωγραφικής εγγύτητας με τις ΗΠΑ, ενώ δεν αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας, όπως ο κίνδυνος επικείμενου πυρηνικού ολοκαυτώματος που κλήθηκε να διαχειριστεί η κυβέρνηση του Kennedy, αλλά ζήτημα συμφερόντων. Ως εκ τούτου τις πραγματικές συνέπειες της συνέχισης της κρίσης τις επωμίζεται κατά κύριο λόγο ο ουκρανικός λαός και η Ευρώπη, ενώ η επιβάρυνση που δέχονται οι Ηνωμένες Πολιτείες περιορίζεται στο οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Επιπλέον, όπως διαβεβαίωσε επανειλημμένως ο Αμερικανός πρόεδρος, δεν υφίσταται άμεση ανάγκη αμερικανικής ένοπλης εμπλοκής όσο ο πόλεμος περιορίζεται εκτός των συνόρων του NATO. Επομένως, παρά τις δεσμεύσεις του περί άμεσης απάντησης σε

περίπτωση ρωσικής κινητοποίησης προς συμμαχικό κράτος και τις εν πολλοίς κινδυνολογικές του προβλέψεις περί βλέψεων του Putin για επέκταση προς τα δυτικά και αναβίωση της ΕΣΣΔ, δεν υπάρχουν προς το παρόν βάσιμες ενδείξεις ως προς την υλοποίηση αυτών των προβλέψεων. Συνεπώς, η άμεση στρατιωτική συμμετοχή του αμερικανικού στρατού παραμένει στο επίπεδο απειλής προς τη ρωσική πλευρά, ενώ η πιθανότητα πραγματοποίησής της είναι σταθερά χαμηλή. Ιδιάζουσα βαρύτητα έχει και η θέση του προέδρου πως, όσο συνεχίζεται ο πόλεμος η Ρωσία αποδυναμώνεται, ενώ η Δύση αποκτά όλο και μεγαλύτερη ενότητα και ισχύ. Με βάση αυτό καθίσταται σαφές πως η κρίση αυτή δεν πλήττει καίρια τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους.

Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στο συμπέρασμα πως σε αντίθεση με τον Kennedy, και παρά τις οικονομικές και ανθρωπιστικές συνέπειες του πολέμου, ο Biden διαθέτει τα περιθώρια για συνέχιση της σύρραξης επ' αόριστον, γεγονός που εξηγεί και την σχετικά μειωμένη εμφάνιση που έχουν *Οι Άλλοι* στο σώμα κειμένων του. Βέβαια, αυτό δεν συνεπάγεται και αδιαφορία ως προς την έκβαση της σύγκρουσης, ενώ δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση η επιμονή της αμερικανικής ηγεσίας για την ευνοϊκή προς την ίδια και τους συμμάχους της ολοκλήρωσή της. Ως προς αυτό ο Biden έχει καταστήσει σαφές πως η Δύση θα επιμείνει στην παροχή αρωγής προς την Ουκρανία και την επιβολή κυρώσεων προς τη Ρωσία με σκοπό όχι μόνο την διατήρηση της ελευθερίας της αμυνόμενης χώρας και τον τερματισμό της ανθρωπιστικής κρίσης που έχει προκληθεί, αλλά και την ιδεολογική και ηθική νίκη των αμερικανικών αξιών, δηλαδή της δημοκρατίας και της ελευθερίας επί της ρωσικής αυταρχικότητας και επεκτατικότητας.

Συνοψίζοντας, η ρητορική των δύο προέδρων παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες τόσο στη δομή όσο και στα μοτίβα που χρησιμοποιούνται. Ωστόσο, παρατηρείται η τάση εκ μέρους του Biden να εστιάζει στα επιτεύγματα, τις αξίες μα και τα ρίσκα του «δυτικού στρατοπέδου», προβάλλοντάς τα σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι την απειλή που εκπροσωπεί η ρωσική πλευρά. Αυτό αποτελεί συστηματική στρατηγική του προέδρου, καθώς καθιστά σαφές πως παρά τις επιθετικές της δράσεις η Ρωσία δεν είναι σε θέση να υπερνικήσει την υπό αμερικανική ηγεσία συνασπισμένη Δύση. Επομένως, η Ρωσία του Putin αποτελεί έναν κίνδυνο για την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια, όμως, λόγω την ενότητας των συμμαχικών κρατών, δεν αντιπροσωπεύει μία τόσο άμεση και επικίνδυνη απειλή όσο η ΕΣΣΔ κατά τη θητεία του Kennedy.

6. Μελλοντικές προοπτικές της έρευνας

Όπως παρατηρήθηκε και κατά τη βιβλιογραφική επισκόπηση, έχει κατά καιρούς εκδηλωθεί ερευνητικό ενδιαφέρον αναφορικά με την αμερικανική προεδρική ρητορική, κυρίως όσον αφορά την εναρκτήρια ομιλία του εκάστοτε προέδρου, αλλά και συγκεκριμένες ομιλίες ιδιάζουσας σημασίας, οι οποίες είτε εκφωνήθηκαν στα πλαίσια κομβικών ιστορικών συγκυριών είτε αποτέλεσαν εξέχοντα παραδείγματα ρητορικής δεινότητας. Επιπλέον, σε αναλύσεις σύγχρονων ομιλιών σπεύδει συχνά και ο δημοσιογραφικός χώρος. Παρόλα αυτά, οι μεθοδικές αναλύσεις πολιτικού λόγου, όπως αυτή που διεξήχθη στην παρούσα εργασία, σπανίζουν, ενώ δεν φαίνεται πως υπάρχει κάποια διακεκριμένη μελέτη που να βασίζει τα εξαγωγικά συμπεράσματά της στον συνδυασμό ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας. Φαίνεται, λοιπόν, πως η Ανάλυση Πολιτικού Λόγου επί της αμερικανικής προεδρικής ρητορικής αποτελεί ακόμα ένα πεδίο εν πολλοίς ανεξερεύνητο, ενώ η περαιτέρω ενασχόληση με αυτό θα μπορούσε να προσφέρει αφενός μια βαθύτερη κατανόηση της σύγχρονης αμερικανικής πολιτικής σκηνής και αφετέρου νέες οπτικές και ερμηνείες σε γεγονότα και καταστάσεις του παρελθόντος.

Αξίζει να προσθέσουμε πως εξίσου επωφελείς, αλλά σπάνιες είναι και οι συγκριτικές μελέτες ανάμεσα στις ομιλίες και τις ρητορικές στρατηγικές των Αμερικανών προέδρων. Τέτοιες έρευνες, όπως η παρούσα, μπορούν να συνδράμουν στην κατανόηση της ιστορικής συνέχειας και εξέλιξης της αμερικανικής πολιτικής ιστορίας, της θέσης των ΗΠΑ στο παγκόσμιο στερέωμα, μα και του ίδιου του προεδρικού αξιώματος. Ενδεικτικά, παρόμοιες μελλοντικές εργασίες θα μπορούσαν να ασχοληθούν με τον τρόπο που εξελίχθηκε η αμερικανική προεδρική ρητορική από την έναρξη ως και την επίσημη λήξη του Ψυχρού Πολέμου ή τις αλλαγές που επέβαλαν στη ρητορική αυτή τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πιθανή σύγκριση των προεκλογικών ομιλιών των εκάστοτε υποψηφίων για τον προεδρικό θώκο.

Αναφορικά με τα γεγονότα που θίγει η συγκεκριμένη εργασία, δηλαδή την Κρίση των Πυραύλων και τον Πόλεμο στην Ουκρανία, υπάρχουν ακόμα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης της έρευνας. Αρχικά, ο Ουκρανικός Πόλεμος αποτελεί ένα τρέχον γεγονός με αποτέλεσμα το σχετικό σώμα κειμένων του Biden να επεκτείνεται διαρκώς. Η σημαντικότερη, όμως, προσθήκη που δύναται να πραγματοποιηθεί επί της παρούσας έρευνας είναι η αντίστοιχη μελέτη των ομιλιών της αντίθετης πλευράς, δηλαδή του Khrushchev και του Putin. Αυτό θα μας επέτρεπε να αποφύγουμε την μονόπλευρη δυτικοκεντρική σκοπιά που μας επιβάλλει η αποκλειστική ανάλυση των δηλώσεων της αμερικανικής ηγεσίας και να κατανοήσουμε επαρκέστερα τις θέσεις και τις επιδιώξεις των Ρώσων ηγετών, καθώς και το γενικότερο κλίμα που επικρατεί στις σχέσεις των δύο υπό μελέτη δυνάμεων. Βέβαια, αυτή η προσέγγιση, παρά τα ερευνητικά της πλεονεκτήματα, παρουσιάζει ορισμένα εμπόδια ως προς την υλοποίησή της. Το πρώτο εξ αυτών είναι η δυσκολία πρόσβασης στις αντίστοιχες ομιλίες, ειδικά σε αυτές που σχετίζονται με τις τοποθετήσεις του Putin επί του ουκρανικού ζητήματος. Το δεύτερο και ίσως πιο δυσεπίλυτο πρόβλημα είναι αυτό της γλώσσας, καθώς ένα τέτοιο πόνημα απαιτεί άριστη γνώση της ρωσικής.

Συνεπώς, η συγκεκριμένη εργασία αφήνει αρκετά περιθώρια για μελλοντικές προσθήκες ή επεκτάσεις, ενώ το γενικότερο πεδίο της Ανάλυσης του Πολιτικού Λόγου των Αμερικανών προέδρων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί κάθε άλλο παρά κορεσμένο. Επίσης, η σχετική με τον Ουκρανικό Πόλεμο αμερικανική ρητορική είναι εξ ορισμού ένα ζήτημα που μοιραίως θα παραμένει ημιτελές, ενόσω εξακολουθεί να εκτυλίσσεται η σύρραξη. Ένα ακόμα γεγονός που

ενδέχεται να μεταβάλλει τα υπάρχοντα δεδομένα είναι οι επικείμενες αμερικανικές προεδρικές εκλογές της 5^{ης} Νοεμβρίου 2024, καθώς η αλλαγή του προέδρου πιθανώς να σημάνει και την αλλαγή της στάσης των ΗΠΑ απέναντι στο ουκρανικό ζήτημα. Τα άνωθεν μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως, λόγω της αβεβαιότητας που επικρατεί ακόμα σχετικά με την έκβαση του πολέμου και με την στάση που θα κρατήσουν οι Ηνωμένες Πολιτείες στο προσεχές μέλλον, υπάρχει μεγάλο περιθώριο, και ίσως ακόμα και αναγκαιότητα, για ανάλογες μελλοντικές έρευνες επί του θέματος.

Βιβλιογραφία

Alcaro, Riccardo (26/2/2023). *Biden's Warsaw Speech Is Both Electoral Manifesto and Political Vision*. Istituto Affari Internazionali. Διαθέσιμο στο: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/bidens-warsaw-speech-both-electoral-manifesto-and-political-vision> (Πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2023).

Allen, Jonathan. *Biden touches on a major campaign theme in his Poland speech on the Ukraine war* (21/2/2023). NBC News. Διαθέσιμο στο: <https://www.nbcnews.com/politics/joe-biden/biden-touches-major-campaign-theme-poland-speech-ukraine-war-rcna71640> (Πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2023)

Allison, Graham T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown, 1971.

Amaireh, A. Hanah (3/2/2023). *Biden's Rhetoric: A Corpus-Based Study of the Political Speeches of the American President Joe Biden*. Academy Publication. Διαθέσιμο στο: <https://tpls.academypublication.com/index.php/tpls/article/view/5623> (Πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2023).

Benson, W. Thomas. *Writing JFK: Speechwriting and the Press in the Bay of Pigs Crisis*. Texas A&M University Press. 2003

Beschloss, Michael R. *The Crisis Years: Kennedy and Khrushchev, 1960-1963*. New York: Edward Burlingame Books, 1991.

Blight, James G., and David A. Welch. *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*. London: Frank Cass, 1998.

Blight, James G., and Philip Brenner. *Sad and Luminous Days: Cuba's Struggle with the Superpowers After the Missile Crisis*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2002.

Blight, James G. *On the Brink: American and Soviets Reexamine the Cuban Missile Crisis*. New York: Hill & Wang, 1989.

Blight, James G. *The Shattered Crystal Ball: Fear and Learning in the Cuban Missile Crisis*. Savage, MD: Rowman & Littlefield, 1990.

Britannica (1998). *Cold War, International Politics*. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/event/Cold-War> (Πρόσβαση 5 Αυγούστου 2023).

Brødbæk, Lisa. *President Joe Biden's political speeches on two different wars: The War in Afghanistan vs. The War in Ukraine*. Aalborg Universitet. 2022.

- Brugioni, Dino A. *Eyeball to Eyeball: The Inside Story of the Cuban Missile Crisis*. New York: Random House, 1991.
- Bostdorff, M. Denise. *The Presidency and the Rhetoric of Foreign Crisis*. Columbia: University of South Carolina Press, 1994
- Brockriede, Wayne and Scott, L. Robert. *Moments in the Rhetoric of the Cold War*. New York: Random House, 1970
- Chayes, Abram. *The Cuban Missile Crisis: International Crisis and the Role of Law*. New York: Oxford University Press, 1974.
- Chomsky, Noam. *Cuban missile crisis: how the US played Russian roulette with nuclear war* (15/10/2012). The Guardian. Διαθέσιμο στο: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/oct/15/cuban-missile-crisis-russian-roulette> (Πρόσβαση 10 Αυγούστου 2023)
- Datondji, Cocou Andre (30/6/2022). *A Critical Discourse Analysis of Biden's Speech on War in Ukraine*. Transtellar Publications. Διαθέσιμο στο: <https://issuu.com/tjprc/docs/2-40-1652434705-12ijeljun202212> (Πρόσβαση 7 Σεπτεμβρίου 2023).
- Detzer, David. *The Brink: Cuban Missile Crisis, 1962*. New York: Crowell, 1979.
- Diez Acosta, Toms. *October 1962: The "Missile" Crisis As Seen from Cuba*. New York: Pathfinder, 2002.
- Dobbs, Michael. *One Minute to Midnight: Kennedy, Khrushchev, and Castro on the Brink of Nuclear War*. New York: Alfred A. Knopf, 2008.
- Etkind, Alexander. *Russia against modernity*. Polity, 2023
- Frankel, Max. *High Noon in the Cold War: Kennedy, Khrushchev, and the Cuban Missile Crisis*. New York: Ballantine Books, 2004.
- Garthoff, Raymond L. *Reflections on the Cuban Missile Crisis*. Washington: Brookings Institution, 1987.
- Gentry, Ashlyn. *The Cuban Missile Crisis: An Analysis of Text Evolution*. University of Nevada Las Vegas. UNLV Theses, Dissertations, Professional Papers, and Capstones. 2009
- George, Alice L. *Awaiting Armageddon: How Americans Faced the Cuban Missile Crisis*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2003
- Hilsman, Roger. *The Cuban Missile Crisis: The Struggle Over Policy*. Westport, CT: Praeger, 1996.

Hoey, Michael. *On the Surface of Discourse*. London: Allen & Unwin, 1983

Holsti, Ole, Brody, Richard and North, Robert. "Measuring Affect and Action in International Reaction Models: Empirical Materials from the 1962 Cuban Crisis." *Journal of Peace Research* 1.3–4 (1964): 170–189.

Janis, Irving Lester. *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascos*. 2 ed. Boston: Houghton Mifflin, 1982.

John F. Kennedy Presidential Library and Museum. *The Cold War*. Διαθέσιμο στο: <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/the-cold-war> (Πρόσβαση 5 Αυγούστου 2023).

John F. Kennedy Presidential Library and Museum. *The World on the Brink, John F. Kennedy and the Cuban Missile Crisis, thirteen days in October 1962*. Διαθέσιμο στο: <https://microsites.jfklibrary.org/cmcc/> (Πρόσβαση 6 Αυγούστου 2023).

Kennedy, Robert F. *Thirteen Days: A Memoir of the Cuban Missile Crisis*. New York: W. W. Norton, 1969.

Kiewe, Amos (Επιμ.). *The Modern Presidency and Crisis Rhetoric*. Praeger. 1993.

Kuzio, Taras. *Why Russia Invaded Ukraine*. *Journal of International Relations and Sustainable Development* No. 21 (SUMMER 2022), pp. 40-51 (12 pages). Διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/48686695> (Πρόσβαση 7 Αυγούστου 2023).

Kuzio, Taras and Jajecznyc-Kelman, Stefan. *Fascism and Genocide: Russia's War Against Ukraine*. Ibidem Press. 2023.

Lebow, Richard Ned. *Between Peace and War: The Nature of International Crisis*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1981.

Leighton, Richard M. *The Cuban Missile Crisis of 1962: A Case in National Security Crisis Management*. Washington: National Defense University, 1978.

Mahfound, Nassim and Khaldaoui, Roukaya. *A Critical Discourse Analysis of Biden's First Speech on the War in Ukraine from the Perspective of Ideological Square Model*. Vol. 6 No. 3 (2023): *International Journal of Linguistics, Literature and Translation*. <https://doi.org/10.32996/ijllt.2023.6.3.15> (Πρόσβαση 6 Σεπτεμβρίου).

Matthews, Owen. *Overreach: The Inside Story of Putin's War Against Ukraine*. Mudlark. 2023.

May, Ernest R., and Philip Zelikow. *The Kennedy Tapes: Inside the White House During the Cuban Missile Crisis*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1997.

- McConnell, William S. *Living Through the Cuban Missile Crisis*. Detroit: Greenhaven Press, 2005.
- Mearsheimer, J. John. *The Causes and Consequences of the Ukraine War*. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, No. 21 (Summer 2022), pp. 12-27 (16 pages). 2020. Διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/48686693> (Πρόσβαση 7 Αυγούστου 2023).
- Mearsheimer, J. John. *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin*. *Foreign Affairs*, Vol. 93, No. 5 (September/October 2014), pp. 77-84, 85-89 (13 pages). 2014. Διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/24483306> (Πρόσβαση 7 Αυγούστου 2023).
- Miller Center (2017). *The presidency/Presidential Speeches*. University Of Virginia. Διαθέσιμο στο: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> (Πρόσβαση 12 Σεπτεμβρίου 2023).
- Miller, Christopher. *The war came to us: Life and Death in Ukraine*. Bloomsbury Continuum. 2023.
- Munton, Don, and Welch A., David. *The Cuban Missile Crisis: A Concise History*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Nash, Philip. *The Other Missiles of October Eisenhower, Kennedy, and the Jupiters, 1957-1963*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1997.
- Nurkhamidah, N., Fahira, R. Z., and Ningtyas, A. R. (2021). Rhetorical Analysis of Joe Biden's Inauguration Address. *JL3T (Journal of Linguistics, Literature and Language Teaching)*, 7(2), 73-82. <https://doi.org/10.32505/jl3t.v7i2.3371> (Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2023).
- Osrowski, Szymon. *American exceptionalism and historical themes in Joe Biden's selected 2022 speeches on war in Ukraine*. <https://doi.org/10.15804/rop2022305>
- Plokhyy, Serhii. *The Russo-ukrainian War: The Return of History*. W. W. Norton & Company. 2023.
- Pope, Ronald R. *Soviet Views on the Cuban Missile Crisis: Myth and Reality in Foreign Policy Analysis*. Washington: University Press of America, 1982.
- Ramani, Samuel. *Putin's War on Ukraine: Russia's Campaign for Global Counter-Revolution*. Hurst. 2023
- Rumer, E. & Sokolsky, R., *Post-Cold War U.S.-Russian Relations—What Went Wrong*, 2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/resrep21005.6> (Πρόσβαση 6 Αυγούστου 2023).

Saridakis, E. Ioannis. *Golden Dawn and the traits of extreme right-wing discourse amidst the Greek crisis in Greece in Crisis: Combining critical discourse and corpus linguistics perspectives*. eds Hatzidaki O. και Goutsos D. pp. 375-412. Amsterdam: John Benjamins. 2017.

Silvestri, N. Vito. *Background Perspectives on John F. Kennedy's Inaugural Address*. Political Communication and Persuasion No. 8. pp. 1-15. 1991

Stern, Sheldon M. *Averting 'the Final Failure': John F. Kennedy and the Secret Cuban Missile Crisis Meetings*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2003.

Stern, Sheldon M. *The Week the World Stood Still Inside the Secret Cuban Missile Crisis*. Stanford nuclear age series. Stanford, CA: Stanford University Press, 2005.

van Dijk, Teun A. *Opinions and ideologies in the press*. in Allan Bell and Peter Garrett (Eds.), *Approaches to Media Discourse*. pp. 21-63. Oxford: Blackwell. 1998.

Wilson Theresa, Wiebe Janyce and Hoffman Paul. *Recognizing Contextual Polarity in Phrase-Level Sentiment Analysis*. Μοντάζ: University of Pittsburgh. Proceedings of Human Language Technology Conference and Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing, 2005

Windt, Theodore and Ingold, Beth (Επιμ.). *Essays in Presidential Rhetoric*. Kendal/Hunt. 1987.

Windt, Theodore. *President John F. Kennedy's Inaugural Address, 1961*. Inaugural Addresses of Twentieth-Century American Presidents. ed. Halford Ryan. Westport: Praeger. 1993

Windt, Theodore. *Presidents and Protesters: Political Rhetoric in the 1960s*. The University of Alabama Press: Tuscaloosa. 1990

Wolfard, L. Donald. *John F. Kennedy in the tradition of inaugural speeches*. Quarterly Journal of Speech No. 47. pp. 124-132. 1961.

Ανδριανόπουλος, Ανδρέας. *Από την ένταση στον πόλεμο - Τα «πώς» και τα «γιατί» της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία*. Αρμός. 2022.

Μάζης, Ιωάννης Θ. Εισαγωγή στη Γεωπολιτική. Διαθέσιμο στο: <http://old.turkmas.uoa.gr/mazissite/greekpubs/presentation-THEORY.pdf> (Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2023)

Μάζης, Ιωάννης Θ. Εφαρμογή απλών και σύνθετων δεικτών των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων στην μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως: η περίπτωση της Συρίας. Μοντάζ: Ιωάννης Σαριδάκης E. Civitas Gentium 5, αρ. 2. Απρίλιος 2017

Μάζης, Ιωάννης Θ. *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το Νεοθετικιστικό πλαίσιο.* Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 2012

Γρηγορόπουλος, Δημήτριος. *Πόλεμος στην Ουκρανία: Ερωτήματα-Απαντήσεις.* Εκδόσεις Κομνηνός. 2023.

Καρβουναράκης Θεοδόσιος (Επιμ.). *Ο Ψυχρός Πόλεμος, Μία Διεπιστημονική Προσέγγιση.* Σιδέρης, 2012

Κουσκουβέλης Ηλίας Ι.. *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο: Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική.* Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007

Λυγερός, Σταύρος και Δημόπουλος, Σωτήρης *Γιατί ο πόλεμος στην Ουκρανία αλλάζει τον κόσμο - Οι περίπλοκες σχέσεις Ουκρανών - Ρώσων στην Ιστορία.* Πατάκης. 2022.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος. *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική, 1945-2002.* Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2002

Παπαφλωράτος, Ιωάννης. *Συνοπτική ιστορία των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας - Μια σύγχρονη κρίση με ρίζες από το παρελθόν.* Λειμών. 2022.

Τριανταφυλλίδης, Δημήτρης Β. *Η αυτοκρατορική νοσταλγία της Ρωσίας - Ο ευρασιανικός πειρασμός.* Επίκεντρο. 2022.

Τριανταφυλλίδης, Δημήτρης Β. *Ρωσία - Ο μεγάλος εχθρός της Δύσης.* Επίκεντρο. 2022.

Φίλης, Κωνσταντίνος (Επιμ.). *Το μέλλον της Ιστορίας - Πώς ο πόλεμος της Ουκρανίας αλλάζει το παγκόσμιο τοπίο.* Παπαδόπουλος. 2022.

Καραμπέλιας, Γιώργος (Επιμ.). *Ουκρανία - Ρωσική εισβολή και πόλεμος προπαγάνδας.* Εναλλακτικές Εκδόσεις. 2022.

Στάμου Α.Γ., Γρίβα Ε., Μπούρας Σ. και Ντίνας Κ.Δ. *Εμείς'/ οι 'άλλοι' — 'εδώ'/ 'εκεί': Μια κριτική ανάλυση του λόγου μεταναστών/τριών μαθητών/τριών αλβανικής καταγωγής.* Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών ΙΗ'(71): σελ. 89-109. 2019.